JANA NIRNAYAM TELUGU DAILY

జన నిర్ణయం

తెలుగు దినపత్రిక

తెలంగాణ

పూలలో పరిమళం..
మన సంస్కృతిలో

బతుకమ్మ

జమ్మి ఆకుల్లో ఆత్మీయత..
మన సంస్కృతిలో

దసరా

బతుకమ్మ - దసరా ప్రత్యేక సంచిక

అక్టోబర్ - 2026

లోపలి పేజీల్లో..

ఎడిటర్ మాట..	3
బతుకమ్మ అంటే పూలు కాదు.. జీవన సంస్కృతి	4
బతుకమ్మ ఎక్కడ పుట్టింది..?	6
కథ ఎంత..? చరిత్ర ఎంత..?	8
తొమ్మిది రోజులు... తొమ్మిది అనుభూతులు	10
బతుకమ్మలో ప్రతి పువ్వు ఒక కథే..!	12
ఆ బతుకమ్మ ఎక్కడ పోయింది..?	14
మా ఊరి బతుకమ్మ..	16
బతుకమ్మ పాటల్లో బతికిన తెలంగాణ	18
పాటలోనే ఒక పల్లె ఉంది	20
బతుకమ్మ... ఆడవాళ్ల ఆత్మగౌరవ వేదిక	22
బతుకమ్మ పూల వెనుక ఉన్న చేతులు ఎవరివి?	24
చెరువు ఒడ్డున బతుకమ్మ...	26
పూలు పూయాలంటే... చెరువులు బతకాలి	28
కనుమరుగవుతున్న ఆ పూలు	30
బతుకమ్మ... మార్కెట్‌గా మారిందా?	32
బతుకమ్మ మారిందా..? మనమే మారామా..?	34
దసరా అంటే ఏమిటి ?	36
తెలంగాణ దసరా..	37
జమ్మి చెట్టు..	38
ఆయుధపూజ నుంచి అలయ్-బలయ్ వరకు	39
మా ఊరి దసరా..	40
ఆ దసరా రోజులు మళ్లీ వస్తాయా..?	41
పండుగలు మారుతున్నాయి.. పల్లె కూడా మారుతోంది	42
పండుగ పర్యావరణానికి పండుగేనా?	44
పండుగ వెనుక పల్లె ఆర్థిక వ్యవస్థ	45
చేతివృత్తులకు పండుగే ఆధారం	46
పండుగ రుచులు..	47
పల్లెకు పండుగొచ్చింది..	48
చివరి బతుకమ్మ	49
సంప్రదాయం మన చేతుల్లోనే ఉంది	50
పండుగ అంటే మనిషి	56

ఎడిటర్ మాట

పండుగను చూస్తే.. చరిత్ర కనిపించాలి

పండుగలు మన జీవితంలోకి ప్రతి ఏడాది వస్తుంటాయి. కొన్ని రోజులు సందడి చేస్తాయి. మనల్ని ఒకచోట చేర్చుతాయి. ఆ తర్వాత వెళ్లిపోతాయి. కానీ కొన్ని పండుగలు అలా వచ్చి వెళ్లిపోయేవి కావు. అవి మన జీవితంలో భాగమై ఉంటాయి. మన జ్ఞాపకాలలో ఉంటాయి. మన ఊరి మట్టిలో ఉంటాయి. మన తల్లి పాడిన పాటలో ఉంటాయి. మన నాయనమ్మ చెప్పిన కథలో ఉంటాయి. మన పల్లె చెరువు గట్టుపై, పూల పరిమళంలో, మనుషుల మధ్య ఉన్న అనుబంధంలో కనిపిస్తాయి. బతుకమ్మ అలాంటి పండుగ. దసరా కూడా అలాంటి పండుగే.

■ రాజేందర్ దామెర (దారా)
ఎడిటర్ - జన నిర్ణయం

◆ బతుకమ్మ- దసరా పేర్లు వినగానే తెలంగాణ పల్లెలు గుర్తుకొస్తాయి. ఆ పల్లెల్లోని మనుషులు గుర్తుకొస్తారు. ముఖ్యంగా బతుకమ్మ చుట్టూ చేరి పాటలు పాడే మహిళలు, పూల కోసం పొలాల గట్లవెంట తిరిగే ఆడబిడ్డలు, దసరా రోజు జమ్మిఆకులను బంగారంగా పంచుకునే పెద్దలు గుర్తుకొస్తారు. ఈ దృశ్యాలు కేవలం పండుగ దృశ్యాలు కావు. ఇవి మన సామాజిక చరిత్రకు చెందిన దృశ్యాలు. ఒకప్పుడు పండుగ అంటే ఇంటి ముందున్న నలుగురితోనే మొదలయ్యేది. పక్కింటి వాళ్లు వచ్చేవారు. బంధువులు చేరేవారు. ఊరంతా కలిసి పండుగ చేసుకునేది. ఎవరి ఇంట్లో ఏం జరుగుతుందో అందరికీ తెలిసేది. ఒకరి సంతోషం అందరి సంతోషంగా, ఒకరి బాధ అందరి బాధగా ఉండేది.

◆ కాలం మారింది. మనుషుల జీవన విధానం మారింది. గ్రామాల స్వరూపం మారింది. ఉపాధి కోసం వలసలు పెరిగాయి. ఉమ్మడి కుటుంబాలు తగ్గాయి. సాంకేతికత మన చేతిలోకి వచ్చింది. పండుగలు కూడా కొత్త రూపాన్ని సంతరించుకున్నాయి. మార్పు తప్పు కాదు. కానీ మార్పు పేరుతో మన మూలాలను మరచిపోవడం మాత్రం ప్రమాదం. అందుకే ఈ ప్రత్యేక సంచికను సిద్ధం చేస్తున్నప్పుడు మాకు ఒక ఆలోచన పదేపదే వచ్చింది. ''బతుకమ్మను మనం ఎలా జరుపుకుంటున్నాం?'' అనే ప్రశ్న కంటే ''బతుకమ్మ మనకు ఏమి చెబుతోంది?'' అనే ప్రశ్న ముఖ్యమేమో కదా! బతుకమ్మ మనకు ప్రకృతిని గుర్తు చేస్తుంది. ప్రకృతి మనకు పూలను ఇస్తుంది. పూలు బతుకమ్మగా మారుతాయి. బతుకమ్మ మనుషులను ఒకచోట చేర్చుతుంది. మనుషులు కలిసి పాట పాడుతారు. ఆ పాటలో ఒక సమాజం తన అనుభవాన్ని చెప్పుకుంటుంది. అంటే... పువ్వు నుంచి పాట వరకు, పాట నుంచి సమాజం వరకు సాగిన ప్రయాణమే బతుకమ్మ.

◆ దసరా కూడా మనకు అనేక విలువలను గుర్తు చేస్తుంది. విజయం, ధైర్యం, ఐక్యత, పరస్పర గౌరవం వంటి భావనలు దాని చుట్టూ అల్లుకున్నాయి. జమ్మి ఆకులను బంగారంగా పంచుకోవడంలో సంపద కంటే సంబంధానికి ఇచ్చిన విలువ కనిపిస్తుంది. అందుకే పండుగలను కేవలం ఆచారాలుగా చూడకూడదు. వాటి వెనుక ఉన్న జీవన తత్వాన్ని కూడా అర్థం చేసుకోవాలి.

◆ ఈ ప్రత్యేక సంచికలో మేము అదే ప్రయత్నం చేశాం. బతుకమ్మ చరిత్రను వెతికాం. దాని పాటల్లోకి వెళ్లాం. పూల వెనుక ఉన్న ప్రకృతిని చూశాం. ఆ పూల కోసం శ్రమించే చేతులను పలకరించాం. పల్లెల్లో మారుతున్న బతుకమ్మను పరిశీలించాం. దసరా సంప్రదాయాలను గుర్తు చేసుకున్నాం. జమ్మి చెట్టు దగ్గరకు వెళ్లాం. పాత తరాల జ్ఞాపకాలను విన్నాం. అంతేకాదు... పండుగల మధ్యలో మన సమాజం ఎటు వెళ్తోందనే ప్రశ్నను కూడా ముందుకు తెచ్చాం. ఎందుకంటే ''జన నిర్ణయం''కు పండుగ కూడా ప్రజల జీవితంతో ముడిపడిన అంశమే. మా పత్రిక వార్తను మాత్రమే చెప్పాలనుకునే పత్రిక కాదు. వార్త వెనుక ఉన్న మనిషిని చూడాలి. సంఘటన వెనుక ఉన్న సమాజాన్ని అర్థం చేసుకోవాలి. కనిపిస్తున్న దృశ్యం వెనుక దాగి ఉన్న ప్రశ్నను పాఠకుడి ముందుకు తీసుకురావాలి అనేది మా ప్రయత్నం. ఈ ప్రత్యేక సంచికలో కూడా అదే దృష్టి కొనసాగింది.

◆ బతుకమ్మను చూస్తే పూలు మాత్రమే కనిపించకూడదు. ఆ పూలను పూయించిన నేల కనిపించాలి. దసరాను చూస్తే పండుగ సందడి మాత్రమే కనిపించకూడదు. మనుషుల మధ్య ఉన్న బంధం కనిపించాలి. పాట వింటే స్వరం మాత్రమే వినిపించకూడదు. ఆ పాటలో దాగిన ఒక తరం గొంతు వినిపించాలి.

◆ ఈ సంచికను చదువుతున్నప్పుడు మీ బాల్యం గుర్తొస్తే.. ఒక పాత బతుకమ్మ మీ కళ్లముందు కదిలితే.. మీ ఊరి చెరువు గుర్తొస్తే... మీ అమ్మ, అక్క, చెల్లి పాడిన పాట చెవుల్లో మోగితే... ఈ ప్రయత్నం సార్థకమైనట్టే. పండుగను జరుపుకోవడం మన ఆనందం. పండుగను అర్థం చేసుకోవడం మన బాధ్యత. పండుగను తరువాతి తరానికి అందించడం మన కర్తవ్యం.

బతుకమ్మ బతకాలి అంటే పూలు మాత్రమే కాదు.. పూలు పూసే నేల కూడా బతకాలి.

దసరా నిలవాలి అంటే పండుగ మాత్రమే కాదు.. మనుషుల మధ్య అనుబంధం కూడా నిలవాలి.

ఈ ఆలోచనతోనే...

'జన నిర్ణయం' బతుకమ్మ- దసరా ప్రత్యేక సంచికను మీ ముందుకు తీసుకొస్తోంది. మీ చేతుల్లోకి ఈ సంచిక చేరిన ఈ పండుగ వేళ.. మీ ఇంట్లో ఆనందం ఉండాలి. మీ కుటుంబంలో సంతోషం ఉండాలి. మీ ఊరిలో ఐక్యత ఉండాలి. మన తెలంగాణ సంస్కృతి తరతరాలకు నిలవాలి.

బతుకమ్మ శుభాకాంక్షలు..
దసరా శుభాకాంక్షలు..

బతుకమ్మ అంటే పూలు కాదు..

జీవన సంస్కృతి

బతుకమ్మ వచ్చిందంటే తెలంగాణ పల్లెల్లో ఒక ప్రత్యేకమైన సందడి మొదలవుతుంది. ఇంటి ముందు ముగ్గులు పడతాయి. తంగేడు, గునుగు, బంతి, చామంతి వంటి రకరకాల పూలతో ఆడబిడ్డలు, మహిళలు బతుకమ్మలను పేర్చుతారు. సాయంత్రం కాగానే పూల చుట్టూ చేరి పాటలు పాడుతూ, చప్పట్లు కొడుతూ బతుకమ్మ ఆడతారు. చివరికి ఊరి చెరువు, కుంట, వాగు ఒడ్డుకు చేరి బతుకమ్మను సాగనంపుతారు. చూడటానికి ఇది ఒక పండుగ.

◆ కానీ బతుకమ్మను కాస్త లోతుగా చూస్తే... దాని వెనుక ఒక సమాజం కనిపిస్తుంది. ఒక జీవన విధానం కనిపిస్తుంది. ప్రకృతితో మనిషికి ఉన్న అనుబంధం కనిపిస్తుంది. ముఖ్యంగా తెలంగాణ మహిళల జీవితంలో పండుగకు ఉన్న ప్రత్యేక స్థానం కనిపిస్తుంది. బతుకమ్మను కేవలం పూలతో పేర్చిన ఒక పండుగగా చూస్తే దాని అసలు అర్థాన్ని మనం సగమే అర్థం చేసుకున్నట్టవుతుంది. బతుకమ్మలో ఉపయోగించే ప్రతి పువ్వు మన చుట్టూ ఉన్న ప్రకృతికి ప్రతీక. పల్లె పొలాల్లో, చెరువు గట్లపై, బీడు భూముల్లో సహజంగా పూసే పూలను సేకరించి బతుకమ్మగా పేర్చడం వెనుక ప్రకృతితో మనిషికి ఉన్న అనుబంధం ఉంది. ఒకప్పుడు పూల కోసం ప్రత్యేకంగా మార్కెట్‌కు వెళ్లాల్సిన అవసరం ఉండేది కాదు. పల్లె చుట్టూ తిరిగితే చాలు.. ప్రకృతి తన ఒడిలోనే పూలను అందించేది. ఇప్పుడు పరిస్థితి మారుతోంది.

◆ పల్లెలు మారుతున్నాయి. చెరువులు కుంచించుకుపోతున్నాయి. వాగులు ఎండిపోతున్నాయి. పంట పొలాల స్వరూపం మారుతోంది. రసాయన వ్యవసాయం పెరుగుతోంది. సహజంగా పెరిగే అనేక రకాల మొక్కలు, పూలు కనిపించకుండా పోతున్నాయి. అందుకే బతుకమ్మను జరుపుకునే సమయంలో ఒక ప్రశ్న కూడా మన ముందుకు రావాలి. బతుకమ్మను కాపాడాలంటే... బతుకమ్మ పూలను పూయించే ప్రకృతిని కాపాడుతున్నామా? ఇది కేవలం పర్యావరణ ప్రశ్న కాదు. ఇది మన సంస్కృతికి సంబంధించిన ప్రశ్న. బతుకమ్మలో మరో ముఖ్యమైన కోణం మహిళలది. తెలంగాణ పల్లె జీవితంలో మహిళలు ఎన్నో బాధ్యతలు మోస్తారు. ఇంటి పని నుంచి వ్యవసాయ పనుల వరకు, కుటుంబ బాధ్యతల నుంచి సామాజిక సంబంధాల వరకు వారి జీవితం నిరంతర శ్రమతో సాగుతుంది. అలాంటి జీవితంలో బతుకమ్మ వారికి ఒక సామూహిక వేదికగా నిలిచింది. పాటలో తమ బాధను చెప్పుకున్నారు. పాటలో తమ కోరికను వ్యక్తం చేశారు. పాటలో తమ పుట్టింటిని గుర్తు చేసుకున్నారు. అత్తింటి జీవితాన్ని పంచుకున్నారు. అన్నదమ్ముల బంధాలను తలచుకున్నారు. ప్రకృతిని కీర్తించారు.

బతుకమ్మ అంటే కేవలం పాట కాదు..

◆ అది ఒక తరం నుంచి మరో తరానికి వెళ్లిన మౌఖిక చరిత్ర. అందుకే పెద్దవాళ్లు పాడిన పాటలను చిన్నతరం నేర్చుకున్నప్పుడు ఒక సంస్కృతి కొనసాగుతుంది. ఒక జ్ఞాపకం బతుకుతుంది. ఒక పల్లె తన గతాన్ని గుర్తు చేసుకుంటుంది. అయితే కాలం మారుతున్న కొద్దీ పండుగల రూపం కూడా మారుతోంది. ఒకప్పుడు గ్రామీణ జీవితంలో సహజంగా భాగమైన బతుకమ్మ ఇప్పుడు పట్టణాల్లో భారీ వేడుకగా మారింది. వేదికలు పెరిగాయి. కార్యక్రమాలు పెరిగాయి. ప్రచారం పెరిగింది. బతుకమ్మ ప్రపంచవ్యాప్తంగా తెలంగాణ గుర్తింపుగా నిలుస్తోంది. ఈ మార్పులో మంచి ఉంది. కానీ ప్రశ్నించాల్సిన అంశాలు కూడా ఉన్నాయి. సంప్రదాయం ఎంత మిగిలింది? ప్రదర్శన

ఎంత పెరిగింది? ప్రకృతితో ఉన్న అనుబంధం ఎంత ఉంది? మార్కెట్ ప్రభావం ఎంత పెరిగింది? ఇలాంటి ప్రశ్నలు అడగడం పండుగకు వ్యతిరేకం కాదు. పండుగ అసలు ఆత్మను కాపాడుకోవాలనే బాధ్యత. దసరా కూడా మన సంస్కృతిలో అంతే ప్రాధాన్యం కలిగిన పండుగ. విజయానికి ప్రతీకగా భావించే దసరా తెలంగాణ పల్లెల్లో అనేక ప్రత్యేక సంప్రదాయాలతో జరుపుకుంటారు. జమ్మిఆకులను బంగారంగా భావించి ఒకరి కొకరు ఇచ్చుకోవడం, పెద్దలను కలవడం, ఆయుధపూజ చేయడం వంటి ఆచారాలు మన సామాజిక బంధాలను గుర్తు చేస్తాయి.

పండుగలు మనుషులను కలుపుతాయి

◆ ఇదే వాటి గొప్పతనం. ఈ రోజుల్లో మనిషి మనిషికి దూరమవుతున్నాడు. ఉమ్మడి కుటుంబాలు చిన్న కుటుంబాలవుతున్నాయి. గ్రామాల్లో కూడా పాత సామాజిక బంధాలు క్రమంగా బలహీనపడుతున్నాయి. ఇలాంటి సమయంలో పండుగలు మన మధ్య ఉన్న అనుబంధాలను గుర్తు చేసే సందర్భాలుగా నిలవాలి. బతుకమ్మ మనకు ప్రకృతిని గుర్తు చేయాలి. దసరా మనకు ధైర్యాన్ని గుర్తు చేయాలి. రెండు పండుగలూ మనకు మనుషుల మధ్య బంధాన్ని గుర్తు చేయాలి.

ఈ బతుకమ్మ - దసరా ప్రత్యేక సంచిక ద్వారా జన నిర్ణయం చెప్పదలుచుకున్నది కూడా ఇదే..

◆ పండుగను జరుపుకుందాం.. సంప్రదాయా న్ని గౌరవిద్దాం. మన సంస్కృతిని తరువాతి తరాలకు అందిద్దాం. అదే సమయంలో ఆ సంస్కృతికి ప్రాణమైన నేలను, నీటిని, చెట్లను, పూలను, పల్లె జీవితాన్ని, మనుషుల మధ్య బంధాలను కూడా కాపాడుకుందాం.

ఎందుకంటే..?

బతుకమ్మను పేర్చేది పూలే కావచ్చు. కానీ బతుకమ్మను బతికించేది మన సంస్కృతి.

◆ దసరాను జరుపుకునేది మనమే కావచ్చు. కానీ దాని విలువలను నిలబెట్టేది మన సమాజమే. ఈ పండుగలు మన జీవితాల్లో కేవలం క్యాలెండర్‌లో వచ్చే తేదీలుగా మిగలకూడదు. మన మూలాలను గుర్తు చేసే సందర్భాలుగా నిలవాలి. అదే నిజమైన పండుగ.

అదే బతుకమ్మ..
అదే మన తెలంగాణ..

చరిత్రలోకి ఒక ప్రయాణం

బతుకమ్మ ఎక్కడ పుట్టింది..?

తెలంగాణ అంటేనే పల్లె. పల్లె అంటేనే చెరువు, చెరువు అంటేనే పచ్చదనం. ఆ పచ్చదనంలో పూసే రకరకాల పూలు... ఆ పూలను చేతుల్లోకి తీసుకుని పేర్చే ఆడబిడ్డలు... సాయంత్రం కాగానే పూల చుట్టూ చేరి పాటలు పాడే మహిళలు... చివరికి బతుకమ్మను చెరువులో సాగనంపే దృశ్యం. ఇదే బతుకమ్మ. కానీ ఒక ప్రశ్న ఎప్పటినుంచో మన ముందుంది. బతుకమ్మ ఎక్కడ పుట్టింది..? అని. దీనికి ఒకే ఒక్క సమాధానం చెప్పడం అంత సులభం కాదు. బతుకమ్మ పుట్టుకకు సంబంధించి చారిత్రక ఆధారాలు, జానపద కథలు, ప్రాంతీయ విశ్వాసాలు, సామాజిక పరిశోధనలు, వివిధ కోణాల్లో అనేక అభిప్రాయాలు ఉన్నాయి. అందుకే బతుకమ్మను అర్థం చేసుకోవాలంటే ఒకే కథను నమ్మడం కంటే, దాని వెనుక ఉన్న తెలంగాణ సమాజ జీవనాన్ని పరిశీలించడం అవసరం.

ఒక పండుగకు పుట్టినిల్లు ఎలా నిర్ణయిస్తాం..?

◆ చరిత్రలో అనేక పండుగలకు ఒక నిర్దిష్టమైన "పుట్టిన తేదీ" లేదా "పుట్టిన ప్రదేశం" ఉండదు. అవి ఒక సమాజం జీవన విధానంలో క్రమంగా రూపుదిద్దుకుంటాయి. బతుకమ్మ కూడా అలాంటి ప్రజా సంప్రదాయంగానే అభివృద్ధి చెంది ఉండవచ్చని భావించే పరిశోధనా దృక్పథం ఉంది. ప్రకృతితో ముడిపడిన జీవితం, వర్షాకాలం ముగింపు, పూల వికాసం, చెరువులు – కుంటలతో గ్రామీణ జీవన సంబంధం, మహిళల సామూహిక భాగస్వామ్యం, ఇలాంటి అనేక అంశాలు బతుకమ్మ రూపకల్పనలో పాత్ర పోషించి ఉండవచ్చు. అందుకే బతుకమ్మను ఒకరోజులో పుట్టిన పండుగగా కాకుండా, తరతరాలుగా ప్రజల జీవనంలో రూపుదిద్దుకున్న సంస్కృతిగా చూడటం మరింత సముచితం.

జానపద కథల్లో బతుకమ్మ

◆ బతుకమ్మకు సంబంధించి తెలంగాణలో అనేక జానపద కథలు ప్రచారంలో ఉన్నాయి. ఒక కథకు మరో ప్రాంతంలో మరో రూపం కనిపిస్తుంది. కొన్ని కథల్లో అమ్మవారి రూపం ప్రధానంగా కనిపిస్తే, మరికొన్నింటిలో కుటుంబ బంధాలు, ఆడబిడ్డల జీవితం, సంతానం, ఆరోగ్యం, ఆయుష్షు వంటి అంశాలు ప్రధానంగా కనిపిస్తాయి. ఈ కథలను చారిత్రక ఆధారాలుగా కాకుండా ప్రజల విశ్వాసాలు, వారి సాంస్కృతిక జ్ఞాపకాలుగా చూడాలి. జానపదం అంటేనే తరతరాలుగా మాట ద్వారా ప్రయాణించిన ప్రజా జ్ఞాపకం. అందుకే ఒక కథలో చరిత్ర పూర్తిగా ఉండకపోయినా, ఆ సమాజం ఏ విలువలకు ప్రాధాన్యం ఇచ్చిందో తెలుసుకునే అవకాశం ఉంటుంది.

'బతుకు' నుంచి 'బతుకమ్మ' వరకు..

◆ బతుకమ్మ అనే పేరులోనే "బతుకు" అనే పదం ఉంది. "బతుకు అమ్మా..." అనే ఆప్యాయమైన పిలుపుతో ఈ పండుగ పేరు ముడిపడి ఉందనే ప్రజా విశ్వాసం తెలంగాణలో విస్తృతంగా ఉంది. ఆడబిడ్డల, కుటుంబాల, పంటల, పశువుల, సమాజం యొక్క సౌఖ్యం కోసం

ప్రకృతిని వేడుకునే భావన ఇందులో కనిపిస్తుంది. అయితే దీనికి సంబంధించిన వివిధ భాషా, చారిత్రక వివరణలను కూడా పరిశోధకులు వేర్వేరు కోణాల్లో చూస్తారు. కాబట్టి ఒకే అర్థాన్ని తుది సత్యంగా చెప్పడం కంటే, బతుకమ్మ అనే పదం తెలంగాణ ప్రజల భావజాలంలో ఎలా జీవించిందన్నదే ముఖ్యమైన ప్రశ్న.

పూలతో పండుగ ఎందుకు..?

◆ బతుకమ్మ ప్రత్యేకతల్లో అన్నింటి కంటే ముందుగా కనిపించేది పూలు. అవి ఖరీదైన పూలు కావు. ఒకప్పుడు తెలంగాణ పల్లె పొలాల గట్లపై, బీడు భూముల్లో, చెరువు కట్టలపై సహజంగా పెరిగే పూలే బతుకమ్మలో ప్రధానంగా ఉండేవి. తంగేడు పువ్వు అందులో ముఖ్య మైనది. గునుగు, బంతి, చామంతి, గుమ్మడి వంటి పూలతో బతుకమ్మను పేర్చేవారు. ఇది మనకు ఒక విషయాన్ని చెబుతుంది. బతుకమ్మ ప్రకృతిని ఇంట్లోకి తీసుకొచ్చిన పండుగ. ప్రకృతి ఇచ్చిన పూలను తీసుకుని వాటిని అందంగా పేర్చి, వాటి చుట్టూ చేరి పాటలు పాడి, చివరికి అదే ప్రకృతికి తిరిగి సమర్పించడం ఇందులో ఒక జీవన చక్రం కనిపిస్తుంది. బతుకమ్మలో మహిళల పాత్ర అత్యంత ప్రత్యేకమైనది. తెలంగాణ గ్రామీణ సమాజంలో మహిళలు ప్రకృతితో అత్యంత సన్నిహితంగా జీవించారు. పొలాల్లో పని, పశువుల సంరక్షణ, ఇంటి బాధ్యతలు, నీటి సేకరణ, వారి రోజువారీ జీవితంలో ప్రకృతి విడదీయరాని భాగం. అలాంటి జీవన నేపథ్యంలో పూలతో పండుగ జరుపుకోవడం సహజమైన సామూహిక సంస్కృతిగా మారి ఉండవచ్చు. బతుకమ్మ చుట్టూ చేరిన మహిళలు కేవలం పూజ చేయలేదు. వారు పాట పాడారు. ఒకరితో ఒకరు మాట్లాడుకున్నారు. తమ అనుభవాలను పంచుకున్నారు. బంధాలను గుర్తు చేసుకున్నారు. తమ పుట్టింటిని తలుచుకున్నారు. తమ జీవితంలోని సంతోషాలను, బాధలను పాటల్లో వ్యక్తం చేశారు. అందుకే బతుకమ్మను తెలంగాణ మహిళల సామూహిక సాంస్కృతిక వేదికగా కూడా చూడవచ్చు.

చెరువు ఎందుకు అంత ముఖ్యమైంది..?

◆ బతుకమ్మ పండుగ చివర్లో చెరువులు, కుంటలు, నీటి వనరుల వద్దకు వెళ్లడం తెలంగాణ పల్లె సంస్కృతిలో ప్రత్యేకమైన దృశ్యం. ఒకప్పుడు ప్రతి గ్రామానికీ చెరువు జీవనాధారం. తాగునీరు, సాగునీరు, పశువుల నీరు, అన్నింటికీ చెరువే ఆధారం. అలాంటి చెరువు గట్టుపైనే బతుకమ్మ వేడుక జరగడం యాదృచ్ఛికం కాదు. బతుకమ్మను అర్థం చేసుకోవాలంటే తెలంగాణ చెరువును కూడా అర్థం చేసుకోవాలి. ఇది పండుగకు సంబంధించిన ఒక గొప్ప పర్యావరణ కోణం.

◆ కాలంతో మారిన బతుకమ్మ

ఒకప్పుడు పల్లె కేంద్రంగా ఉన్న బతుకమ్మ ఇప్పుడు పట్టణాల్లోనూ భారీగా జరుపుకుంటున్నారు. తెలంగాణ రాష్ట్ర ఆవిర్భావం తర్వాత బతుకమ్మకు ప్రజా, సాంస్కృతిక, అధికారిక స్థాయిలో మరింత విస్తృత గుర్తింపు వచ్చింది. తెలంగాణ వెలుపల, విదేశాల్లో నివసిస్తున్న తెలంగాణ ప్రజలు కూడా బతుకమ్మను నిర్వహిస్తున్నారు. ఇది ఒక సాంస్కృతిక విస్తరణ. అయితే విస్తరణతో పాటు బాధ్యత కూడా పెరుగుతుంది. బతుకమ్మ ప్రపంచానికి పరిచయం అవుతున్న కొద్దీ దాని మూలాలను కూడా గుర్తు చేసుకోవాలి. పూలను అమ్మే మార్కెట్ పెరగడం మాత్రమే కాదు, ఆ పూలు పూసే ప్రకృతి బతకాలి. భారీ వేదికలు పెరగడం మాత్రమే కాదు, పల్లెల్లోని అసలు బతుకమ్మ సంప్రదాయం కూడా నిలవాలి. ఫ్యాషన్, ప్రచారం, కార్యక్రమాలు రావచ్చు. కానీ బతుకమ్మలోని ప్రకృతి, మహిళ, పల్లె, పాట, బంధం అనే మూల విలువలు పోకూడదు.

మరి బతుకమ్మ పుట్టింది ఎక్కడ?

◆ చరిత్ర మనకు ఒక నిర్దిష్టమైన గ్రామం పేరు చెప్పకపోవచ్చు.ఒక తేదీని చెప్పకపోవచ్చు.ఒక వ్యక్తిని సృష్టికర్తగా చూపకపోవచ్చు. కానీ ప్రజల జీవితం ఒక విషయం స్పష్టంగా చెబుతోంది. బతుకమ్మ తెలంగాణ నేలలో, తెలంగాణ ప్రజల జీవనంలో, తరతరాల అనుభవాల్లో రూపుదిద్దుకున్న పండుగ. అది ఒకరి సృష్టి కంటే ఒక సమాజం సృష్టి. అది ఒకరోజు పుట్టిన పండుగ కంటే తరతరాలుగా పెరిగిన సంస్కృతి. అందుకే బతుకమ్మ పుట్టినిల్లు వెతకడానికి ఒక గ్రామం వైపు మాత్రమే చూడాల్సిన అవసరం లేదు.

◆ తెలంగాణ పల్లె వైపు చూడాలి.
◆ పూలు పూసే పొలాల వైపు చూడాలి.
◆ చెరువు గట్టు వైపు చూడాలి.
◆ బతుకమ్మ చుట్టూ పాట పాడిన ఆడబిడ్డల గొంతుల వైపు చూడాలి.
◆ అక్కడే బతుకమ్మ అసలు చరిత్ర కనిపిస్తుంది.

ఒక మాటలో చెప్పాలంటే...

◆ బతుకమ్మ ఎక్కడ పుట్టిందన్న ప్రశ్నకు చరిత్ర ఒక ఖచ్చితమైన చిరునామా ఇవ్వకపోవచ్చు. కానీ తెలంగాణ ప్రజల సాంస్కృతిక జ్ఞాపకం మాత్రం ఒక సమాధానం చెబుతుంది.

"బతుకమ్మ మా నేలలో పుట్టింది..
మా పల్లెలో పెరిగింది...
మా ఆడబిడ్డల పాటల్లో బతికింది."
అదే బతుకమ్మ అసలు బలం.

కథ ఎంత..?

చరిత్ర ఎంత..?

బతుకమ్మ వెనుక జానపద విశ్వాసాలు

బతుకమ్మ పండుగ గురించి మాట్లాడినప్పుడు ముందుగా గుర్తుకొచ్చేది పూలు. ఆ తర్వాత పాటలు. ఆ తర్వాత మహిళల సామూహిక సంబరం. కానీ బతుకమ్మ వెనుక ఏ కథ ఉంది? ఈ పండుగ ఎలా మొదలైంది? ఎవరు ప్రారంభించారు? అనే ప్రశ్నలు వేసుకుంటే ఒకే సమాధానం కనిపించదు.

తెలంగాణలోని వివిధ ప్రాంతాల్లో బతుకమ్మకు సంబంధించి భిన్నమైన జానపద కథలు, నమ్మకాలు, ఆచారాలు ప్రచారంలో ఉన్నాయి. కొన్ని కథలు అమ్మవారి రూపాన్ని కేంద్రంగా చేసుకుంటాయి. మరికొన్ని ఆడబిడ్డ జీవితం, కుటుంబ సౌభాగ్యం, ఆయుష్షు, సంతానం వంటి అంశాలతో ముడిపడి ఉంటాయి. ఇంకొన్ని కథలు ప్రకృతి, పంటలు, వర్షాలు, నీటి వనరులతో బతుకమ్మను అనుసంధానిస్తాయి. ఇక్కడ ఒక విషయాన్ని గుర్తుపెట్టుకోవాలి. జానపద కథ అంటే తప్పనిసరిగా చారిత్రక ఆధారం కాదు. అదే సమయంలో చారిత్రక పత్రాల్లో కనిపించని విషయం అసలు ప్రజా సంస్కృతిలో లేదని కూడా చెప్పలేం. ప్రజల జ్ఞాపకం, పాట, ఆచారం, కథ, ఇవన్నీ ఒక సమాజ చరిత్రను అర్థం చేసుకోవడానికి ఉపయోగపడే సాంస్కృతిక ఆధారాలు. బతుకమ్మ కథలను ఆదృష్టితో చూడాలి.

◆ గౌరమ్మ కథ

తెలంగాణలో బతుకమ్మతో గౌరమ్మను అనుసంధానించే ప్రజా విశ్వాసం విస్తృతంగా కనిపిస్తుంది. పార్వతీదేవి, గౌరమ్మ రూపంలో బతుకమ్మకు సంబంధించి అనేక పాటలు, కథలు ప్రజల్లో ప్రచారంలో ఉన్నాయి. పెళ్లైన మహిళలు తమ భర్తల ఆయురారోగ్యం కోసం, కుటుంబ సౌభాగ్యం కోసం బతుకమ్మను ఆరాధిస్తారనే విశ్వాసం కూడా ఉంది. అయితే ఈ కథనాలను ఒకే చారిత్రక సంఘటనకు కట్టిపడేయడం కష్టం. ఇవి కాలక్రమంలో ప్రజల ఆధ్యాత్మిక, కుటుంబ, సామాజిక విశ్వాసాలతో కలిసిపోయి రూపుదిద్దుకున్న కథలుగా చూడవచ్చు.

◆ 'బతుకు అమ్మా' అనే పిలుపు

బతుకమ్మ అనే పేరును "బతుకు అమ్మా" అనే ఆప్యాయమైన పిలుపుతో అనుసంధానించే ప్రజా వివరణ తెలంగాణలో బలంగా ఉంది. ఆయుష్షు, ఆరోగ్యం, సౌభాగ్యం, కుటుంబ సంక్షేమం కోసం అమ్మవారిని ప్రార్థించే భావన ఇందులో కనిపిస్తుంది. ఒక తల్లి తన పిల్లలు బతకాలని కోరుకోవడం ఎంత సహజమో, ఒక కుటుంబం సంతోషంగా ఉండాలని కోరుకోవడం కూడా అంతే సహజం. ఆ సహజమైన ఆకాంక్ష ఒక సామూహిక పండుగ రూపం దాల్చినప్పుడు దానికి "బతుకు" అనే భావం రావడం ఆశ్చర్యకరం కాదు. అయితే ఇది బతుకమ్మ పేరు పుట్టుకకు సంబంధించిన ఒక ప్రజా వివరణ మాత్రమే, ఖచ్చితమైన భాషా చారిత్రక నిర్ధారణగా చూడకూడదు.

◆ పండుగకు ప్రకృతితో ఉన్న బంధం

బతుకమ్మలోని మరో ముఖ్యమైన కథనం ప్రకృతితో సంబంధం. వర్షాకాలం ముగిసే సమయంలో తెలంగాణ పల్లెల్లో రకరకాల అడవి, స్థానిక పూలు విరబూస్తాయి. పొలాల గట్లపై, బీడు భూముల్లో, చెరువు పరిసరాల్లో పూలు కనిపిస్తాయి. అలాంటి సమయంలో వాటిని సేకరించి బతుకమ్మగా పేర్చడం ఒక జీవన అనుభవం. ప్రకృతి ఇచ్చిన పూలతో ప్రకృతినే ఆరాధించడం. ఈ భావనలో ఏదైనా ఒక పురాణ కథ కంటే పల్లె జీవితం బలంగా కనిపిస్తుంది. ఒకప్పుడు క్యాలెండర్ చూసి పండుగను గుర్తించే అవసరం ఉండేది కాదు.

◆ ప్రకృతి మార్పులే కాలాన్ని చెప్పేవి

పూలుపూస్తే ఒక కాలం వచ్చిందని తెలిసేది. చెరువులు నిండితే మరో కాలం వచ్చిందని తెలిసేది. పంటలు కోతకు వస్తే పండుగ వాతావరణం మొదలయ్యేది. అలాంటి జీవన విధానంలో బతుకమ్మ సహజ సాంస్కృతిక రూపంగా ఎదిగి ఉండవచ్చు.

◆ పూలు... పాటలు... మహిళలు

బతుకమ్మకు సంబంధించిన ఏ కథను చూసినా చివరికి మహిళల దగ్గరకే వస్తాం. ఎందుకు? ఎందుకంటే బతుకమ్మను కేవలం దేవతా

ఆరాధనగా కాకుండా ఒక సామూహిక మహిళా సంస్కృతిగా కూడా చూడవచ్చు. పూలను సేకరించడం నుంచి బతుకమ్మను పేర్చడం వరకు మహిళలే ప్రధాన పాత్ర పోషించారు. బతుకమ్మ చుట్టూ చేరి పాడిన పాటల్లో కూడా వారి జీవితం కనిపిస్తుంది. పుట్టింటి జ్ఞాపకం ఉంది. అన్నదమ్ముల అను బంధం ఉంది. అత్తింటి జీవితం ఉంది. పిల్లలపై ప్రేమ ఉంది. వ్యవసాయ జీవితం ఉంది. ప్రకృతిపై మమకారం ఉంది. కొన్నిసార్లు సామాజిక విమర్శ కూడా ఉంది. అంటే... బతుకమ్మ పాట ఒక మహిళా స్వరం మాత్రమే కాదు, ఒక గ్రామీణ సమాజం యొక్క మౌఖిక చరిత్ర.

◆ ప్రతి ప్రాంతానికీ ఒక కథ

తెలంగాణలో ఒకే రకమైన బతుకమ్మ ఆచారం అన్నిచోట్లా కనిపించదు. ప్రాంతానుసారం పాటల్లో మార్పు ఉంటుంది. పూల ఎంపికలో మార్పు ఉంటుంది. నైవేద్యంలో మార్పు ఉంటుంది. పూజా పద్ధతుల్లో మార్పు ఉంటుంది. స్థానిక విశ్వాసాలు కూడా మారుతూ ఉంటాయి. ఇది బతుకమ్మ బలహీనత కాదు. అదే దాని బలం. ఒక పండుగ ఒకే రూపంలో బంధించబడకుండా ప్రజల జీవనంతో కలిసి మారుతూ ఉండటం దాని సజీవతకు నిదర్శనం.అందుకే ఒక ప్రాంతంలో వినిపించే కథ మరొక ప్రాంతంలో కనిపించకపోవచ్చు. ఒక గ్రామంలో పాడే పాట ఇంకో గ్రామంలో వేరే పదాలతో ఉండవచ్చు. ఇది జానపద సంస్కృతికి సహజమైన లక్షణం.

◆ చరిత్ర ఎక్కడ మొదలవుతుంది..?

ఇక్కడే అసలు ప్రశ్న. బతుకమ్మకు సంబంధించిన ఖచ్చితమైన చారిత్రక మూలాలను గుర్తించాలంటే శాసనాలు, పాత గ్రంథాలు, సాహిత్య ఆధారాలు, జానపద పరిశోధనలు, సామాజిక చరిత్ర వంటి అనేక అంశాలను పరిశీలించాలి. ఒక పురాణ కథను చరిత్రగా ప్రకటించడం సరికాదు. అదే సమయంలో పుస్తకంలో ఒక తేదీ కనిపించలేదని ప్రజల శతాబ్దాల ఆచారాన్ని నిరాకరించడం కూడా సరికాదు. చరిత్రకు ఆధారాలు అవసరం. జానపదానికి ప్రజల జ్ఞాపకం అవసరం. ఈ రెండింటినీ వాటి స్వభావానికి అనుగుణంగా అర్థం చేసుకోవాలి.

◆ కథలు ఎందుకు బతుకుతాయి..?

ఒక కథ శాస్త్రీయంగా నిరూపించబడిందా లేదా అన్నదాని కంటే, అది ఒక సమాజంలో ఎందుకు తరతరాలుగా బతికిందన్నది కూడా ఆసక్తికరమైన ప్రశ్న. కథల్లో ప్రజల ఆశలుంటాయి. భయాలుంటాయి. నమ్మకాలుంటాయి. కుటుంబ విలువలు ఉంటాయి. ప్రకృతిపై ఆధారపడిన జీవితం ఉంటుంది. అందుకే జానపద కథలు కేవలం వినోదం కాదు. అవి ఒక సమాజం తనను తాను గుర్తుచేసుకునే విధానం. బతుకమ్మ కథల విషయంలో కూడా ఇదే వర్తిస్తుంది.

◆ బతుకమ్మకు ఒకే కథ అవసరమా..?

బహుశా అవసరం లేదు. ఎందుకంటే బతుకమ్మ ఒకే కథలో ఇమిడిపోయేంత చిన్న సంస్కృతి కాదు. అది పూలలో ఉంది. పాటల్లో ఉంది. మహిళల నవ్వుల్లో ఉంది. వారి కన్నీళ్లలో కూడా ఉంది. పల్లె చెరువులో ఉంది. పొలాల గట్లపై ఉంది. పుట్టింటి జ్ఞాపకాల్లో ఉంది. తరతరాలుగా అందిన ఆచారాల్లో ఉంది. అందుకే తుకమ్మకు ఒకే పుట్టుక కథను వెతకడం కంటే, అది ప్రజల జీవితంలో ఎలా పెరిగింది? ఎందుకు బతికింది? కాలంతో ఎలా మారింది? అనే ప్రశ్నలకు సమాధానాలు వెతకడం అర్థవంతం.

◆ కథకు గౌరవం... చరిత్రకు నిజం

మన పండుగల గురించి రాస్తున్నప్పుడు ఒక సమతుల్యత అవసరం. ప్రజల విశ్వాసాలను గౌరవించాలి. అదే సమయంలో చారిత్రక ఆధారాలను గౌరవించాలి. నిర్ధారణ లేని విషయాన్ని చరిత్రగా చెప్పకూడదు. జానపద కథను చిన్న చూపు చూడకూడదు. ఎందుకంటే రెండూ మన సంస్కృతిని అర్థం చేసుకోవడానికి అవసరమైన రెండు వేర్వేరు కిటికీలు. ఒక కిటికీలో మనకు ప్రజల నమ్మకం కనిపిస్తుంది. మరో కిటికీలో చరిత్ర అన్వేషణ కనిపిస్తుంది. ఈ రెండింటి మధ్య నిలబడినప్పుడే బతుకమ్మను మరింత లోతుగా అర్థం చేసుకోగలం.

◆ చివరికి...

బతుకమ్మకు ఎన్ని కథలు ఉన్నాయన్నది కంటే, ఆ కథలన్నింటినీ తరతరాలకు మోసుకెళ్లిన ప్రజలే గొప్ప కథ. ఆ కథలో తెలంగాణ ఉంది. ఆ కథలో పల్లె ఉంది. ఆ కథలో మహిళ ఉంది. ఆ కథలో ప్రకృతి ఉంది. అందుకే బతుకమ్మను కేవలం ఒక పండుగగా కాకుండా... తరతరాలుగా మనుషులు కలిసి రాసుకున్న ఒక సజీవ జానపద చరిత్రగా చూడాలి.

బతుకమ్మలో ప్రతి రోజు

ఒక జ్ఞాపకం.. ఒక రుచి.. ఒక బంధం

బతుకమ్మ అంటే ఒక్కరోజు పండుగ కాదు. పూలతో మొదలై, పాటలతో సాగి, ఆడవాళ్ల సందడితో నిండిపోయి, సద్దుల బతుకమ్మతో ముగిసే తొమ్మిది రోజుల సాంస్కృతిక ప్రయాణం. ప్రతి రోజుకూ ఒక పేరు ఉంటుంది. ఒక ప్రత్యేకమైన నైవేద్యం ఉంటుంది. ఒక ప్రత్యేకమైన అనుభూతి ఉంటుంది. ప్రాంతాన్ని బట్టి పేర్లు, ఆచారాలు, నైవేద్యాల్లో కొంత తేడా కనిపించినా, వాటి వెనుక ఉన్న భావం మాత్రం ఒక్కటే- ప్రకృతితో కలిసి జీవించడం, కుటుంబంతో కలిసి పంచుకోవడం, సమాజంతో కలిసి పండుగ చేసుకోవడం.

9 రోజులు... అనుభూతులు

- మొదటి రోజు... ఎంగిలిపూల బతుకమ్మ

తొమ్మిది రోజుల బతుకమ్మ సంబరాలకు ఇది ఆరంభం. ఇంటి ముందు ముగ్గులు, పూల సేకరణ, బతుకమ్మను పేర్చే పనులతో పండుగ వాతావరణం మొదలవుతుంది. పెద్దగా హంగులు లేకపోయినా, ఇందులోనే పండుగకు కావాల్సిన ఆత్మీయత ఉంటుంది. ఇది కేవలం మొదటి రోజు కాదు. “మన పండుగ మొదలైంది” అని ఇంటింటికీ చెప్పే రోజు.

రెండో రోజు... అటుకుల బతుకమ్మ

అటుకులు, బెల్లం, పాలు వంటి పదార్థాలతో చేసే నైవేద్యం ఈ రోజుకు ప్రత్యేకత. ఇక్కడ కనిపించేది ఆహారం మాత్రమే కాదు. ఉన్నదాన్ని అందరితో పంచుకోవాలనే పల్లె సంస్కృతి. పండుగ అంటే తన కోసం చేసుకోవడం కాదు... పక్కింటివారితో, బంధువులతో, స్నేహితులతో పంచుకోవడం అనే భావన ఈ రోజుల్లో కనిపిస్తుంది.

మూడో రోజు... ముద్దపప్పు బతుకమ్మ

ముద్దపప్పు, పాలు, బెల్లం వంటి సాదాసీదా పదార్థాలతో చేసే నైవేద్యం. పల్లె జీవితం ఎప్పుడూ విలాసం మీద ఆధారపడలేదు. ఇంట్లో ఉన్న పదార్థాలతోనే పండుగ చేసుకుంది. అందుకే బతుకమ్మలోని రుచులు కూడా పల్లె జీవనానికి అద్దం పడతాయి.

నాలుగో రోజు... నానే బియ్యం బతుకమ్మ

నానబెట్టిన బియ్యం, పాలు, బెల్లం వంటి పదార్థాలతో నైవేద్యం చేసే సంప్రదాయం అనేక ప్రాంతాల్లో కనిపిస్తుంది. బియ్యం తెలంగాణ ఇంటి జీవనంలో ప్రధానమైన ఆహారం. అందుకే బతుకమ్మలోనూ అది ఒక భాగమైంది. పండుగలో ఉపయోగించే ప్రతి పదార్థం వెనుక ఒక జీవన కథ ఉంటుంది.

ఐదో రోజు...
అట్ల బతుకమ్మ

అట్ల బతుకమ్మ రోజు అట్లు నైవేద్యంగా సమర్పించే ఆచారం ఉంది. అట్లు పల్లె ఇంటి సాధారణ వంట. కానీ పండుగ రోజున అదే ప్రత్యేకతను సంతరించుకుంటుంది. ఇది బతుకమ్మ చెప్పే మరో విషయం – పండుగ గొప్పతనం ఖరీదైన వస్తువుల్లో కాదు, మనసుతో చేసే ఆచారంలో ఉంటుంది.

ఆరో రోజు...
అలిగిన బతుకమ్మ

పేరే ప్రత్యేకంగా ఉంటుంది అలిగిన బతుకమ్మ. కొన్ని ప్రాంతాల్లో ఈ రోజున ప్రత్యేకమైన నైవేద్యం లేకుండా బతుకమ్మను జరుపుకునే సంప్రదాయం కనిపిస్తుంది. పండుగలో ఒక రోజు నిశ్శబ్దానికి కూడా చోటుండటం ఆసక్తికరం. రోజూ ఉండే సందడి మధ్య ఒక విరామంలా ఈ రోజు నిలుస్తుంది.

ఏడో రోజు...
వేపకాయల బతుకమ్మ

వేపకాయలను పోలిన ఆకారంలో తయారుచేసే పదార్థాన్ని నైవేద్యంగా సమర్పించే సంప్రదాయం ఈ రోజుకు ప్రత్యేకత. వేప మన సంస్కృతిలో ఆరోగ్యానికి, ప్రకృతికి ప్రతీక. బతుకమ్మలో ప్రకృతి కేవలం పూల రూపంలోనే కాదు ఆహారంలో, ఔషధంలో, జీవన విధానంలోనూ కనిపిస్తుంది.

ఎనిమిదో రోజు... వెన్నముద్దల బతుకమ్మ

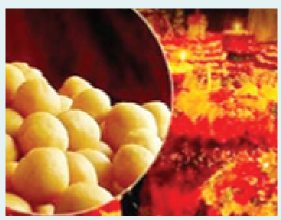

వెన్నతో చేసే ముద్దలు ఈ రోజుకు ప్రత్యేకత.పిల్లల నుంచి పెద్దల వరకు అందరికీ ఇష్టమైన సరళమైన రుచి ఇందులో ఉంటుంది. తొమ్మిది రోజుల ప్రయాణం చివరి అంచుకు చేరుకునే సమయానికి పండుగలోని ఆత్మీయత మరింత పెరుగుతుంది.

అక్కడ బతుకమ్మను నీటిలో నిమజ్జనం చేసే క్షణం పండుగకు ముగింపు అయినా... ఒక జ్ఞాపకానికి మాత్రం ఆరంభం.

◆ పూలతో పేర్చిన బతుకమ్మ నీటిలో కలిసిపోతుంది. కానీ ఆ రోజు పాడిన పాటలు, కలిసిన మనుషులు, పంచుకున్న సద్దులు, అమ్మమ్మ చెప్పిన మాటలు, తల్లి నేర్పిన పాటలు అవి మాత్రం మనసులో మిగిలిపోతాయి.

◆ తొమ్మిది రోజులు... ఒక జీవన తత్వం బతుకమ్మ తొమ్మిది రోజుల పండుగగా కనిపించినా, దాని వెనుక ఉన్నది ఒక పెద్ద జీవన తత్వం.

◆ పువ్వు ఉంది – ప్రకృతి ఉంది.

◆ పాట ఉంది – చరిత్ర ఉంది.

◆ నైవేద్యం ఉంది– పల్లె ఆర్థిక వ్యవస్థ ఉంది.

◆ ఆడవాళ్లు ఉన్నారు – సామూహిక జీవితం ఉంది.

◆ చెరువు ఉంది – మన నీటి సంస్కృతి ఉంది.

అందుకే బతుకమ్మను కేవలం తొమ్మిది రోజుల పండుగగా చూడలేం. అది తొమ్మిది రోజుల పాటు మనకు మన జీవితాన్నే తిరిగి చూపించే ఒక అద్దం.

బతుకమ్మ ముగుస్తుంది...
కానీ బతుకమ్మ చెప్పే కథ ముగియదు.

తొమ్మిదో రోజు...
సద్దుల బతుకమ్మ

అన్ని రోజులకూ ముగింపు పలికే రోజు. సద్దులు, పులిహోర, పెరుగన్నం, నువ్వుల సద్ది వంటి వంటకాలు ప్రాంతానుసారం నైవేద్యాల్లో భాగమవుతాయి. ఆ రోజు బతుకమ్మ పెద్దదవుతుంది. పాటలు మరింత ఉత్సాహంగా మారతాయి. ఆడవాళ్లు అందంగా ముస్తాబవుతారు. చెరువు, వాగు, కుంట లేదా సంప్రదాయంగా బతుకమ్మ నిమజ్జనం చేసే ప్రదేశం వైపు ఊరంతా కదులుతుంది.

పూలను పేర్చడం కాదు... ఒక నేలను, ఒక కాలాన్ని, ఒక జీవనాన్ని పేర్చడం బతుకమ్మను దూరం నుంచి చూస్తే రంగురంగుల పూలతో పేర్చిన అందమైన పూలగోపురంలా కనిపిస్తుంది. కానీ దగ్గరగా చూస్తే... ఒక్కో పువ్వు వెనుక ఒక్కో కథ కనిపిస్తుంది. అది ఒక చెట్టు కథ కావచ్చు. ఒక వానాకాలం జ్ఞాపకం కావచ్చు. ఒక పల్లె ఆడపడుచు బాల్యస్మృతి కావచ్చు. ఒకప్పుడు ఇంటి పెరట్లో, పొలం గట్టున, చెరువు గట్టున విరివిగా కనిపించిన ప్రకృతి జ్ఞాపకం కావచ్చు. అందుకే బతుకమ్మలో పువ్వులు అలంకరణ కోసం మాత్రమే కాదు. తెలంగాణ ప్రకృతికి అవి ఒక జీవంతమైన గుర్తు.

బతుకమ్మలో ప్రతి పువ్వు ఒక కథే..!

అలంకరణ కాదు.. తెలంగాణ ప్రకృతికి జీవంతమైన గుర్తు

◆ తంగేడు...

బతుకమ్మకు ఒక గుర్తింపు తంగేడు బతుకమ్మలో ప్రత్యేక స్థానం సంపాదించుకుంది. పల్లెదారుల్లో, పొలాలగట్ల వెంట, ఖాళీ ప్రదేశాల్లో విరివిగా కనిపించే తంగేడు చెట్లు తెలంగాణ గ్రామీణ దృశ్యంలో సహజ భాగం. బతుకమ్మలో తంగేడు కనిపించినప్పుడు అది కేవలం పసుపు రంగు కాదు. ఒక పాత తెలంగాణ కనిపిస్తుంది. పూల కోసం ఆడపడుచు లు గుంపులుగా వెళ్లిన రోజులు..పూలు ఏరుకుంటూ పాటలు పాడుకున్న రోజులు.. చెట్లను, మొక్కలను తమ ఇంటిసభ్యుల్లా చూసుకున్న రోజులు అన్నీ గుర్తుకొస్తాయి.

◆ గునుగు...

ప్రకృతిలో మరో రంగు గునుగు పువ్వు బతుకమ్మకు ప్రత్యేకమైన అందాన్ని ఇస్తుంది. దాని రంగు, ఆకారం బతుకమ్మలోని ఇతర పూల మధ్య ప్రత్యేకంగా కనిపిస్తుంది. కానీ గునుగు పువ్వు మనకు చెప్పేది ఒకటే ప్రకృతి అందం మనం తయారు చేసేది కాదు. మనం కాపాడుకోవాల్సింది. పల్లెల్లో సహజంగా పెరిగే పూలు తగ్గిపోతే బతుకమ్మలో వాటి స్థానం కూడా క్రమంగా తగ్గిపోతుంది.

◆ బంతి..

ఇంటి పెరటి నుంచి పండుగ వరకు బంతి పువ్వు తెలంగాణ పల్లె ఇంటి పెరటితో విడదీయలేని అనుబంధం కలిగిన పువ్వు. ఇంటి ముందు చిన్న తోటలో పూసిన బంతి... పండుగ రోజు గడపను అలంకరించే బంతి... బతుకమ్మలో చేరే బంతి.. సాధారణ పువ్వు పండుగలో భాగమైనప్పుడు ఒక కొత్త అర్థం వస్తుంది. పండుగను గొప్పదిగా చేసేది పువ్వు ధర కాదు... దాని వెనుక ఉన్న అనుబంధం.

◆ చామంతి...

రంగుల మధ్య మరో అందం చామంతి పువ్వు కూడా బతుకమ్మ అలంకరణలో కనిపించే పూలలో ఒకటి. పూలన్నీ ఒకే రంగులో ఉండవు. ఒకే ఆకారంలో ఉండవు. అయినా అవన్నీ కలిసినప్పుడే బతుకమ్మ అందంగా కనిపిస్తుంది. ఇది ప్రకృతి చెప్పే గొప్ప పాఠం కూడా కావచ్చు. వైవిధ్యం ఉన్నప్పుడే అందం ఉంటుంది. మనుషుల్లోనూ, సమాజంలోనూ అదే నిజం.

◆ గుమ్మడి పువ్వు..

చిన్నదే అయినా ప్రత్యేకమే గుమ్మడి పువ్వుకు బతుకమ్మలో ఒక ప్రత్యేక గుర్తింపు ఉంది. పల్లె జీవనంలో గుమ్మడి కేవలం కూరగాయ కాదు. ఇంటి అవసరాల్లో భాగమైన ఒక మొక్క. పంట, వంట, పండుగ – మూడింటినీ కలిపే జీవన విధానం ఒకప్పుడు గ్రామీణ కుటుంబాల్లో సహజంగా ఉండేది. అందుకే బతుకమ్మలోని పువ్వులను చూస్తే పల్లె వంటింటి జ్ఞాపకాలు కూడా గుర్తుకొస్తాయి.

◆ పూలు తగ్గితే...
జ్ఞాపకాలు కూడా తగ్గుతాయా?

ఇదే అసలు ప్రశ్న. ఒకప్పుడు ఊరి బయటికి వెళ్లగానే కనిపించిన ఎన్నో అడవి పూలు ఇప్పుడు కనిపించడం తగ్గింది. పల్లె విస్తరిస్తోంది. ఖాళీ భూములు తగ్గుతున్నాయి. చెరువుల చుట్టూ మార్పులు వస్తున్నాయి. రోడ్లు, నిర్మాణాలు పెరుగుతున్నాయి. సహజ వృక్ష సంపద తగ్గుతోంది. దీంతో బతుకమ్మలో ఉపయోగించే సహజ పూల సేకరణ కూడా మారుతోంది. ఇప్పుడు మార్కెట్‌లో పూలు కొనుక్కొని బతుకమ్మ పేర్చడం సులభం. కానీ ఒకప్పుడు పూలను కొనేవారు కాదు... ఏరుకునేవారు. ఆ పూల కోసం పిల్లలు, ఆడపడుచులు పొలాల గట్లకు వెళ్లేవారు. పువ్వులు ఏరుకుంటూ మాట్లాడుకునేవారు. నవ్వుకునేవారు. పాటలు పాడుకునేవారు. అది కేవలం పూల సేకరణ కాదు. అది ఒక సామాజిక అనుభవం. పూలను కాపాడటం అంటే పండుగను కాపాడటమేనా? బతుకమ్మను కాపాడాలంటే బతుకమ్మ

పాటలను మాత్రమే కాపాడితే సరిపోదు. ఆ పాటల్లో వచ్చే పూలను కూడా కాపాడాలి. ఆ పూలు పెరిగే నేలను కాపాడాలి. చెరువులను, కుంటలను, పొలాల గట్లను, గ్రామీణ ప్రకృతి ప్రాంతాలను కాపాడాలి.

◆ **ఎందుకంటే..**

పువ్వు కనిపించని రోజునపాటలోని ఒక పదం కూడా అర్థం కోల్పోవచ్చు. బతుకమ్మలోని పూలు అందంగా కనిపించడానికి మాత్రమే కాదు.అవి మనకు ఒక ప్రశ్న వేస్తున్నాయి – "మమ్మల్ని పేర్చుకుంటున్న మీరు... మమ్మల్ని పుట్టించే ప్రకృతిని కూడా కాపాడుతున్నారా?" ఆ ప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పాల్సింది మనమే.

బతుకమ్మలో ప్రతి పువ్వు ఒక కథ. ఆ కథను వచ్చే తరానికి చెప్పాలంటే...ఆ పువ్వు పూసే నేలను కూడా వచ్చే తరానికి అందించాలి.

ఆ బతుకమ్మ ఎక్కడ పోయింది..?

పూలు మారాయా..?
పండుగ మారిందా..?
లేక మనమే
మారిపోయామా..?

ఒకప్పుడు బతుకమ్మ వచ్చిందంటే పండుగ తేదీని క్యాలెండర్‌లో వెతకాల్సిన అవసరం ఉండేది కాదు. ఊరి వాతావరణమే చెప్పేది. పొలాల గట్లపై పూలు కనిపించేవి. చెరువు గట్టున ఆడపిల్లల సందడి మొదలయ్యేది. ఇంటి ముందు ముగ్గులు పడేవి.పెద్దవాళ్లు పాత పాటలు గుర్తుచేసుకునేవారు. బతుకమ్మ ఊర్లోకి వచ్చేది కాదు... ఊరే బతుకమ్మగా మారేది.

◆ **ఇప్పుడు..?**

బతుకమ్మ వస్తోంది. సందడి కూడా ఉంది. పూలు కూడా ఉన్నాయి. పాటలు కూడా వినిపిస్తున్నాయి. కానీ ఏదో ఒకటి మాత్రం కనిపించడం లేదు. అదే పాత ఆత్మీయత.అప్పట్లో పూల కోసం వెళ్లేవారు. పండుగకు ముందు రోజుల నుంచే పూల సేకరణ మొదలయ్యేది. పిల్లలు, ఆడపడుచులు గుంపులుగా బయటకు వెళ్లేవారు. తంగేడు, గునుగు, బంతి, చామంతి వంటి పూలను సేకరించేవారు. పూలు ఏరుకోవడమే ఒక సంబరం. ఎవరి దగ్గర ఎక్కువ పూలు వచ్చాయి? ఎవరి బతుకమ్మ అందంగా ఉంటుంది? ఎవరి పాట బాగుంది? ఇలాంటి చిన్న చిన్న పోటీలు ఉండేవి. కానీ ఆ పోటీలో అసూయ ఉండేది కాదు. కలిసి ఉండటమే గెలుపు. ఇప్పుడు పూల కోసం మార్కెట్‌కు వెళు న్నాం. కాలం మారింది. పల్లెల్లోనూ మార్కెట్ చేరింది. పట్టణాల్లో అయితే బతుకమ్మ పూలు ఒక ప్రత్యేక వ్యాపారంగా మారాయి. పూలు కొనుక్కోవడం తప్పు కాదు. జీవన పరిస్థితులు మారడంతో అది సహజమైన మార్పే. కానీ ఆ మార్పుతో పాటు ఒక ప్రశ్న వచ్చింది. పూలను ఏరుకునే ఆ అనుభవాన్ని మనం కోల్పోతున్నామా? ఒకప్పుడు పువ్వు చేతిలోకి వచ్చేది. ఇప్పుడు పువ్వు ప్లాస్టిక్ సంచిలోకి వస్తోంది. ఒకప్పుడు పూల వెనుక పొలం ఉండేది. ఇప్పుడు పూల వెనుక మార్కెట్ ఉంది. ఒకప్పుడు పూల సేకరణలో బంధాలు పెరిగేవి. ఇప్పుడు కొనుగోలులో ధరపై బేరసారాలు పెరుగుతున్నాయి. పాటలు ఉన్నాయి... కానీ సందర్భం మారింది బతుకమ్మ పాటలు ఇప్పటికీ వినిపిస్తున్నాయి. అయితే ఒకప్పుడు పాటలు పెద్దవాళ్ల నుంచి చిన్నవాళ్లకు సహజంగా చేరేవి. అమ్మమ్మ పాడేది. తల్లి పాడేది. పిల్లలు వింటూ నేర్చుకునేవారు. పాట ఒక పుస్తకంలో ఉండేది కాదు. మనుషుల మధ్య ఉండేది. ఇప్పుడు కొన్ని పాటలు సోషల్ మీడియా ద్వారా వినిపిస్తున్నాయి. కార్యక్రమాల్లో మైక్‌ల ద్వారా మార్మోగుతున్నాయి. ఇది కూడా కాలానుగుణ మార్పే. కానీ పాట పాడుతున్నప్పుడు దాని అర్థం, సందర్భం, కథ కూడా మనకు తెలుసా? అన్న ప్రశ్న మాత్రం మిగిలే ఉంది. బతుకమ్మ పెద్దదైంది.. కానీ మనిషి చిన్నవాడయ్యాడా? ఇది కఠినమైన ప్రశ్న. ఇప్పటి బతుకమ్మలు అందంగా ఉంటున్నాయి. పెద్దపెద్ద కార్యక్రమాలు జరుగుతున్నాయి. వేలాది మంది పాల్గొంటున్నారు. ప్రచారం పెరిగింది. వేదికలు పెరిగాయి. లైటింగులు పెరిగాయి.పూల అలంకరణ పెరిగింది. కానీ అదే సమయంలో ఇంటి ముందు చిన్నగా పేర్చిన బతుకమ్మ చుట్టూ కుటుంబం మొత్తం కూర్చునే దృశ్యం కొన్ని చోట్ల తగ్గుతోంది.

◆ పండుగ సామూహికంగా పెద్దదవుతోంది... కానీ వ్యక్తిగతంగా దూరమవుతోందా?

ఈ ప్రశ్నను మనం ఆలోచించాలి. పల్లె మారితే బతుకమ్మ కూడా మారుతుంది. బతుకమ్మలో వచ్చిన మార్పు ఒక్క పండుగలో వచ్చిన మార్పు కాదు. పల్లె జీవనంలో వచ్చిన మార్పుల ప్రతిబింబం. వ్యవసాయం మారింది. ఉద్యోగాల కోసం వలసలు పెరిగాయి. కుటుంబాలు చిన్నవయ్యాయి. ఇళ్ల రూపం మారింది. చెరువుల చుట్టూ పరిస్థితులు మారాయి. ఖాళీ ప్రదేశాలు తగ్గాయి. అందుకే బతుకమ్మను జరుపుకునే విధానమూ మారుతోంది. అందులో తప్పు వెతకడం కంటే ఆ మార్పును అర్థం చేసుకోవడం ముఖ్యం.

◆ మరి ఆ బతుకమ్మ ఎక్కడుంది?

ఆ బతుకమ్మ పూర్తిగా మాయమైపోలేదు. ఇప్పటికీ పల్లెల్లో ఉంది. ఇప్పటికీ అమ్మమ్మ పాటలో ఉంది. తల్లి చేతిలో ఉంది. పిల్లల

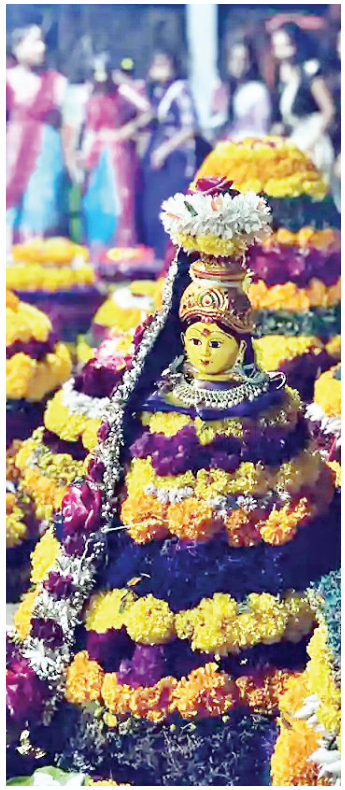

నవ్వులో ఉంది. చెరువు గట్టుపై ఉంది. తంగేడు పువ్వులో ఉంది. ఇంటిముందు ముగ్గులో ఉంది. కానీ దాన్ని గుర్తించడానికి మన కళ్లకు మళ్లీ పాత చూపు కావాలి. మారుతున్న కాలాన్ని ఆపలేం. కానీ మార్పు పేరుతో మన సంస్కృతి ఆత్మను కోల్పోకుండా చూసుకోవచ్చు. బతుకమ్మకు కొత్త రూపం రావచ్చు. కొత్త పాటలు రావచ్చు. కొత్త వేదికలు రావచ్చు. కొత్త తరాలు రావచ్చు.

◆ కానీ ఒక విషయం మిగలాలి

పూలను చూసినప్పుడు ప్రకృతి గుర్తుకు రావాలి. పాట విన్నప్పుడు మన పల్లె గుర్తుకు రావాలి. బతుకమ్మను చూసినప్పుడు మనుషుల మధ్య బంధం గుర్తుకు రావాలి. అప్పుడు ఆ పాత బతుకమ్మ ఎక్కడికీ వెళ్లినట్టే కాదు. అది మనలోనే బతికినట్టే.

మా ఊరి బతుకమ్మ..

ఒక పండుగ కాదు...
ఊరంతా కలిసిన జ్ఞాపకం

మా ఊర్లో బతుకమ్మకు ప్రత్యేకంగా ఆహ్వానం అవసరం ఉండేది కాదు. పండుగ వస్తుందంటే చాలు... ఊరంతా తనంతట తానే సిద్ధమైపోయేది. ఇంటి ముందు ముగ్గులు పడేవి. పెరట్లో పూలు ఏరుకునేవారు. చిన్న పిల్లలు పెద్దవాళ్ల వెంట తిరిగేవారు. ఆడపడుచులు బతుకమ్మ పేర్చడానికి పూలను సిద్ధం చేసుకునేవారు. సాయంత్రం అయ్యేసరికి ఊరి వాతావరణమే మారిపోయేది. ఒక్కో ఇంటి నుంచి ఒక్కో బతుకమ్మ బయటకు వచ్చేది. అవి అన్నీ ఒకచోట చేరినప్పుడు... అది ఒక్క కుటుంబం పండుగ కాదు. ఊరంతా ఒక కుటుంబంలా కనిపించే దృశ్యం.

బతుకమ్మ రోజులు దగ్గరపడుతున్నాయంటే పిల్లలకు ముందుగా గుర్తొచ్చేది పూలే. పెద్దవాళ్లు ఎక్కడ ఏ పూలు దొరుకుతాయో చెప్పేవారు. పొలాల గట్లు.. చెరువు వైపు దారులు.. ఖాళీ ప్రదేశాలు.. ఇంటి చుట్టూ ఉన్న పొదలు... అక్కడక్కడా కనిపించిన పూలను జాగ్రత్తగా ఏరుకునేవారు. ఒక్కో పువ్వును ఏరుకోవడంలోనే ఒక ఆనందం. అది మార్కెట్‌లో కొనుక్కున్న పూల ఆనందం కాదు. తామే వెతికి తెచ్చుకున్న పూల ఆనందం పిల్లలకు అది ఆట. పెద్దవాళ్లకు అది పండుగకు సిద్ధమయ్యే పని. కానీ అందరికీ అది ఒక సామూహిక అనుభవం. సాయంత్రం మొదలైన సందడి సూర్యుడు అస్తమించడానికి సిద్ధమవుతున్న సమయానికి ఊరిలో మరో సందడి మొదలయ్యేది. ఇంటి ముందు బతుకమ్మలు పేర్చేవారు. పసుపుతో చేసిన గౌరమ్మను మధ్యలో పెట్టి, చుట్టూ పూలను వరుసలుగా పేర్చుకుంటూ బతుకమ్మకు రూపం ఇచ్చేవారు. పిల్లలు ఆసక్తిగా చూస్తుండేవారు. ఎక్కడైనా పువ్వు సరిగ్గా పెట్టకపోతే పెద్దవాళ్లు సరిచేసేవారు. ఒక్కో ఇంటి బతుకమ్మ ఒక్కోలా కనిపించేది. కానీ అందులో పోటీ కంటే అందం పంచుకోవడమే ఎక్కువ. తర్వాత ఒక్కో ఇంటి నుంచి ఆడవాళ్లు బతుకమ్మతో బయటకు వచ్చేవారు. ఊరి వీధి ఒక పండుగ వేదికగా మారేది.

◆ పాట మొదలైతే...

ఊరు ఒక్కటయ్యేది బతుకమ్మ చుట్టూ తిరుగుతూ పాటలు పాడటం మొదలయ్యేది. ఒకరు పాట మొదలుపెడితే మిగతావాళ్లు అందుకునేవారు. పాటల్లో దేవతలు ఉండేవారు. పురాణ కథలు ఉండేవి. కుటుంబ బంధాలు ఉండేవి. అత్త–కోడళ్ల మాటలు ఉండేవి. పల్లె జీవితం ఉండేది. కొన్ని పాటల్లో సరదా ఉండేది. కొన్ని పాటల్లో బాధ ఉండేది. మరికొన్ని పాటల్లో ఒక కాలం జీవితం దాగి ఉండేది. అందుకే బతుకమ్మ పాటను కేవలం పండుగ పాటగా చూడలేం. అది ఒక తరం తన తర్వాతి తరానికి చెప్పిన మౌఖిక జ్ఞాపకం.

◆ పెద్దవాళ్లే పాటల పుస్తకాలు

మా ఊర్లో అప్పట్లో బతుకమ్మ పాటల పుస్తకాలు అందరి చేతుల్లో ఉండేవి కాదు. అమ్మమ్మకు పాట తెలుసు. ఆమెకూతురికి తెలుసు. కూతురు తన పిల్లలకు నేర్పేది. ఎక్కడైనా పదం మరిచిపోతే పక్కనే ఉన్న పెద్దవాళ్లు గుర్తు చేసేవారు. అలా పాట ఒకరి నుంచి మరొకరికి ప్రయాణించేది. అది పుస్తకంలో రాసిన అక్షరాల ప్రయాణం కాదు. మనిషి నుంచి మనిషికి జరిగిన ప్రయాణం.

◆ బతుకమ్మ చుట్టూ బంధాలు

పండుగ రోజుల్లో ఇంటికి వచ్చిన ఆడపడుచులకు ప్రత్యేకమైన గౌరవం ఉండేది. దూరంగా పెళ్లయిన కూతురు వస్తే తల్లిదండ్రుల ఇంట్లో మరో

సందడి. చెల్లెలు వస్తే అన్నకు ఆనందం. అక్క వస్తే తమ్ముడికి పండుగ. బంధువులు కలుసుకునేవారు. పక్కింటివాళ్లు కలిసేవారు. కొన్ని రోజులుగా కనిపించని వారు కూడా బతుకమ్మ సందర్భంగా ఒకరినొకరు పలకరించుకునేవారు. అందుకే బతుకమ్మను కేవలం పూల పండుగగా చూస్తే దాని అసలు రూపంలో సగమే కనిపిస్తుంది. మిగతా సగం మనుషుల మధ్య ఉన్న బంధాల్లో ఉంటుంది.

◆ చెరువు గట్టు..

చివరి దృశ్యం సద్దుల బతుకమ్మ రోజు మాత్రం ఊరి సందడి మరో స్థాయిలో ఉండేది. పెద్ద బతుకమ్మలు. కొత్త బట్టలు. పిల్లల కేరింతలు. పాటలు. ఊరంతా కలిసి చెరువు గట్టు వైపు కదిలే దృశ్యం. బతుకమ్మలను నీటిలో నిమజ్జనం చేసే సమయం వచ్చేసరికి అందరి ముఖాల్లో ఒకేసారి ఆనందం, చిన్న విషాదం కనిపించేవి. ఇన్ని రోజులు పూలతో పేర్చుకున్న బతుకమ్మ నీటిలో కలిసిపోతుంది. కానీ మరుసటి ఏడాది మళ్లీ వస్తుందనే నమ్మకం ఉంటుంది. పూలు పోతాయి... పండుగ మళ్లీ వస్తుంది. బతుకమ్మ కరిగిపోతుంది... జ్ఞాపకం మాత్రం మిగులుతుంది.

◆ ఇప్పుడు మా ఊరు ఎలా ఉంది?

కాలం మారింది. మా ఊరూ మారింది. కొత్త ఇళ్లు వచ్చాయి. రోడ్లు మారాయి. పిల్లలు చదువుల కోసం పట్టణాలకు వెళ్తున్నారు. ఉద్యోగాల కోసం చాలామంది దూరప్రాంతాలకు వెళ్లారు. బతుకమ్మ కూడా మారింది. కొన్ని చోట్ల మార్కెట్ నుంచి పూలు వస్తున్నాయి. కొన్ని చోట్ల పెద్ద కార్యక్రమాలు జరుగుతున్నాయి. మైక్‌లు, లైట్లు, వేదికలు పెరిగాయి. ఇవి మార్పులే. వాటిని తిరస్కరించడం కంటే వాటి మధ్య మన పాత బంధాన్ని ఎలా నిలబెట్టుకోవాలి? అన్నదే అసలు ప్రశ్న. మా ఊరి బతుకమ్మ చెప్పే మాట మా ఊరి బతుకమ్మ నాకు నేర్పింది ఒక్కటే పండుగ అంటే ఖర్చు కాదు. పండుగ అంటే ప్రదర్శన కాదు. పండుగ అంటే ఒకరోజు సందడి కూడా కాదు. పండుగ అంటే మనుషులు ఒకరినొకరు గుర్తు చేసుకోవడం. ఒకరితో ఒకరు కలవడం.గతాన్ని తమ పిల్లలకు అందించడం. అందుకే మా ఊరి బతుకమ్మ ఒక జ్ఞాపకం మాత్రమే కాదు. అది ఒక పాఠం.

కాలం మారినా...
పూలు మారినా... పాటలు మారినా...
మనుషుల మధ్య ఆ అనుబంధం
మాత్రం మారకూడదు.
అదే మా ఊరి బతుకమ్మ.
అదే మన బతుకమ్మ.

బతుకమ్మ పాటల్లో బతికిన తెలంగాణ

పాట పాడింది ఎవరు? కథ చెప్పింది ఎవరు?

బహుశా... అన్నీ... అందుకే బతుకమ్మ పాటలను కేవలం పండుగ పాటలుగా వినడం వాటి పరిధిని చిన్నదిగా చేయడమే. అవి తెలంగాణ ప్రజల జీవన జ్ఞాపకాలను మోసుకొచ్చిన మౌఖిక సంపద. పుస్తకాల్లో లేని కథలు ఒకప్పుడు పల్లె జీవితంలో ప్రతి విషయానికీ పుస్తకం ఉండేది కాదు. ఎవరు ఎప్పుడు వచ్చారు? ఏ కుటుంబానికి ఏ బంధం ఉంది? ఎవరి ఇంట్లో ఏ సంఘటన జరిగింది? ఏ ఊరిలో ఏ కథ ఉంది? ఇలాంటి విషయాలు పెద్దవాళ్ల మాటల్లోనే ఉండేవి. పాటలు కూడా అలాగే. ఒక తరం పాడిన పాటను మరో తరం విని నేర్చుకుంది. పదాలు కొద్దిగా మారినా భావం కొనసాగింది. అందుకే జానపద పాటలకు ఒకే రూపం ఉండకపోవచ్చు. ఒకే పాటకు ప్రాంతాన్ని బట్టి వేర్వేరు పదాలు, పల్లవులు కనిపించవచ్చు. అది వాటి బలహీనత కాదు. అదే వాటి జీవంతత్వం. పాటలో పండుగ మాత్రమే ఉండదు బతుకమ్మ పాటల్లో దేవతా స్తుతులు ఉంటాయి. పురాణ గాథలు ఉంటాయి. కుటుంబ సంబంధాలు ఉంటాయి. అక్కాచెల్లెళ్ల అనుబంధం ఉంటుంది. అత్తింటి–పుట్టింటి జ్ఞాపకాలు ఉంటాయి. ప్రకృతి ఉంటుంది. పల్లె ఉంటుంది. కొన్నిసార్లు సరదా ఉంటుంది. మరికొన్నిసార్లు బాధ కూడా కనిపిస్తుంది. అంటే పాట పాడుతున్న వ్యక్తి తన చుట్టూ ఉన్న ప్రపంచాన్ని కూడా ఆ పాటలోకి తీసుకొచ్చింది. అందుకే బతుకమ్మ పాటను వినేటప్పుడు పదాల వెనుక ఉన్న జీవితాన్ని వినాలి.

మహిళల గొంతుకకు వేదిక

బతుకమ్మ ప్రత్యేకతల్లో ఒకటి మహిళల భాగస్వామ్యం. పల్లె సమాజంలో అనేక విషయాలు అధికారికంగా నమోదు కాలేదు. కానీ మహిళల అనుభవాలు పాటల్లోకి వచ్చాయి. వారి ఆనందం. వారి ఆవేదన. వారి సంబంధాలు. వారి ఆశలు. వారి జ్ఞాపకాలు. అన్నీ పాటలోకి చేరాయి. ఈ కోణంలో చూస్తే బతుకమ్మ పాటలు మహిళల అనుభవ ప్రపంచానికి కూడా ఒక అద్దంలా కనిపిస్తాయి. చరిత్ర పుస్తకాల్లో ఒక సమాజాన్ని చదవొచ్చు. జానపద పాటల్లో అదే సమాజాన్ని అనుభవించొచ్చు. ఊరు మారినా పాట ఎందుకు మిగిలింది? పల్లెలు మారాయి. కుటుంబాలు మారాయి. వృత్తులు మారాయి. జీవన విధానం మారింది. కానీ బతుకమ్మ పాట మాత్రం పూర్తిగా కనుమరుగుకాలేదు. ఎందుకంటే పాటకు కాగితం అవసరం లేదు. ఒక మనిషి గొంతు చాలు. అమ్మమ్మ పాడితే మనవరాలు వింటుంది. తల్లి పాడితే కూతురు నేర్చుకుంటుంది. స్నేహితురాలు పాడితే మరో స్నేహితురాలు అందుకుంటుంది. ఇలా పాట తరతరాలుగా ప్రయాణిస్తుంది.

అందుకే దాన్ని జీవించి ఉన్న జానపద సంపద అని చెప్పవచ్చు.

**మారుతున్న పాట...
మారుతున్న సమాజం**

ఇప్పటి బతుకమ్మ వేడుకల్లో సంప్రదాయ పాటలతో పాటు కొత్త పాటలు కూడా వినిపిస్తున్నాయి. మైక్‌లు వచ్చాయి. సౌండ్ సిస్టమ్‌లు వచ్చాయి. సోషల్ మీడియా వచ్చింది. కొన్ని పాటలు రికార్డై వేల మందికి ఒకేసారి చేరుతున్నాయి. ఇది కొత్త కాలపు అవకాశం. కానీ ఒక ప్రమాదం కూడా ఉంది. పాటను కేవలం వినోదంగా మాత్రమే చూసి, దాని వెనుక ఉన్న అర్థాన్ని మరిచిపోతే జానపద సంపదలోని అసలు విలువ తగ్గిపోవచ్చు. పాటను ఆధునికంగా పాడొచ్చు. కానీ పాటలోని జ్ఞాపకాన్ని ఆధునికత పేరుతో చెరిపేయకూడదు. ఎవరు రాశారన్నదానికంటే ఎవరు బతికించారు? బతుకమ్మ జానపద పాటలకు అనేక సందర్భాల్లో నిర్దిష్ట రచయిత పేరును చెప్పడం సాధ్యం కాదు. ఎందుకంటే అవి ఒక్కరోజులో, ఒక్క వ్యక్తి చేతిలో పుట్టిన రచనలు కావు. ప్రజల నోట పుట్టి, ప్రజల నోటే పెరిగిన పాటలు. కాలంతో కొన్ని పదాలు మారాయి. కొన్ని చరణాలు చేరాయి. కొన్ని మరిచిపోయాయి.

కొత్త అనుభవాలు కూడా వాటిలో కలిశాయి. అందుకే ఆ పాటల వెనుక ఒక రచయితను వెతకడం కంటే... ఆ పాటలను తరతరాలుగా బతికించిన ప్రజలను గుర్తించడం ముఖ్యం. మరోవైపు రేపటి తరానికి పాట ఎలా చేరాలి? ఇది ఇప్పుడు మన ముందున్న బాధ్యత. పెద్దవాళ్లకు తెలిసిన పాటలను రికార్డు చేయాలి. పల్లె ప్రాంతాల్లో పాడే స్థానిక రూపాలను నమోదు చేయాలి. పాటల అర్థాలను పిల్లలకు వివరించాలి. ప్రాంతాలవారీగా ఉన్న భిన్న రూపాలను కూడా గౌరవంగా భద్రపరచాలి. ఎందుకంటే ఒక పాట మరిచిపోవడం అంటే ఒక పద్యం మాత్రమే మాయమవడం కాదు. ఒక తరం జ్ఞాపకంలో ఒక తలుపు మూసుకుపోవడం. బతుకమ్మ పాటలు మనకు తెలంగాణను చూపించాయి. పల్లెను వినిపించాయి. మహిళల గొంతును ముందుకు తెచ్చాయి. ప్రకృతిని గుర్తుచేశాయి. బంధాలను కాపాడాయి. అందుకే బతుకమ్మ పాటను పాడటం అంటే కేవలం ఒక పండుగ ఆచారం చేయడం కాదు. మన ముందు తరాల స్వరాన్ని మరోసారి వినిపించడం.

**బతుకమ్మ ముగిసిపోవచ్చు.
పూలు వాడిపోవచ్చు.
కానీ పాట మిగిలితే...
ఒక తెలంగాణ జ్ఞాపకం ఇంకా బతికే ఉంటుంది.**

పాటలోనే ఒక పల్లె ఉంది

బతుకమ్మ పాటను వింటే... మనుషులు కనిపిస్తారు, బంధాలు కనిపిస్తాయి, ఒక కాలం కనిపిస్తుంది. ఒక బతుకమ్మ పాట మొదలవుతుంది. మొదట వినిపించేది ఒక గొంతు. తర్వాత మరో గొంతు కలుస్తుంది. చివరికి పాట ఎవరిదో చెప్పలేని స్థితి వస్తుంది.

అది ఒకరి పాట కాదు. ఊరి పాటగా మారిపోతుంది. ఆ పాటను జాగ్రత్తగా వింటే పూలకంటే ఎక్కువ కనిపిస్తుంది. ఒక ఇల్లు కనిపిస్తుంది. ఆ ఇంటి ముందు కూర్చున్న అమ్మమ్మ కనిపిస్తుంది. పక్కనే ఆడుకుంటున్న పిల్లలు కనిపిస్తారు. దూరంగా పొలానికి వెళ్లిన మనిషి కనిపిస్తాడు. చెరువు కనిపిస్తుంది. పంట కనిపిస్తుంది. పుట్టింటిని గుర్తు చేసుకుంటున్న ఒక ఆడపడుచు కనిపిస్తుంది. అందుకే బతుకమ్మ పాట ఒక పాట మాత్రమే కాదు. ఒక చిన్న పల్లెను మోసుకెళ్లే మాటల బుట్ట. పాటలో ఇల్లు ఉంటుంది. పల్లె పాటల్లో ఇల్లు కేవలం గోడలతో ఉండదు. అమ్మ ఉంటుంది. అక్క ఉంటుంది. చెల్లి ఉంటుంది. అన్న ఉంటాడు. తల్లి మాట ఉంటుంది. పుట్టింటి జ్ఞాపకం ఉంటుంది. అత్తింటి అనుభవం ఉంటుంది. అందుకే బతుకమ్మ పాటల్లో కుటుంబ బంధాలకు అంత ప్రాధాన్యం కనిపిస్తుంది. ఒక పాట పాడుతున్నప్పుడు పుట్టింటి జ్ఞాపకం వచ్చిన మహిళ కళ్లలో నీళ్లు తిరగవచ్చు. మరోవైపు పక్కనే ఉన్న స్నేహితురాలు నవ్వుతూ పాట అందుకోవచ్చు. పాట ఒకేసారి నవ్వించగలదు... ఏడిపించగలదు.

పాటలో పొలం ఉంటుంది తెలంగాణ పల్లె జీవితం వ్యవసాయంతో ముడిపడి ఉంది. వాన వస్తే పంట. వాన రాకపోతే ఆందోళన. పంట చేతికొస్తే ఆనందం. పంట దెబ్బతింటే బాధ. ఈ జీవితం జానపద సంస్కృతిలోకి రాకుండా ఎలా ఉంటుంది? అందుకే పల్లె పాటల్లో ప్రకృతి, పంటలు, కాలాలు, వానలు, చెట్లు, పూలు సహజంగానే ప్రవేశించాయి. బతుకమ్మలో పూలను పేర్చడం కూడా ప్రకృతితో ఉన్న ఈ అనుబంధానికే మరో రూపం. పాటలో పువ్వు కనిపిస్తే... దాని వెనుక ఒక పొలం ఉండొచ్చు. పాటలో చెరువు ఉంటుంది ఒకప్పుడు చెరువు పల్లెకు కేవలం నీటి వనరు కాదు. అది జీవితం. చెరువు అంటే నీరు. నీరు అంటే పంట. పంట అంటే కుటుంబ జీవనం. అందుకే చెరువు చుట్టూ ఎన్నో సామాజిక జ్ఞాపకాలు ఏర్పడ్డాయి. బతుకమ్మ చివరి దశలో చెరువు గట్టు ఒక సామూహిక వేదికగా మారడం కూడా ఈ అనుబంధానికి ప్రతీక. చెరువులు తగ్గితే కేవలం నీటి వనరు తగ్గదు. ఒక పల్లె జ్ఞాపకాల వేదిక కూడా కనుమరుగవుతుంది. పాటలో ఆడపడుచు ఉంటుంది. బతుకమ్మ పాటల్లో మహిళల జీవితం పలురూపాల్లో కనిపిస్తుంది. ఆమె కూతురు. ఆమె కోడలు. ఆమె అక్క. ఆమె చెల్లి. ఆమె భార్య. ఆమె తల్లి. కానీ వీటన్నింటికంటే ముందు ఆమెకు ఒక స్వరం ఉంది. బతుకమ్మ చుట్టూ నిలబడి పాట పాడే సమయంలో ఆ స్వరం సమూహ స్వరంగా మారుతుంది. రోజువారీ జీవితంలో చెప్పలేని కొన్ని భావాలను పాటలో చెప్పగలిగే అవకాశం ఆమెకు ఉంటుంది. అందుకే బతుకమ్మ పాటలను మహిళల సాంస్కృతిక

వ్యక్తీకరణకు ఒక వేదికగా కూడా చూడవచ్చు. పాటలో కాలం ఉంటుంది. ఒక పాట ఎప్పుడు పుట్టిందో ఖచ్చితంగా చెప్పలేకపోయినా... ఆ పాటలోని పదాలు ఒక కాలాన్ని సూచించవచ్చు. ఆ కాలంలో ఉన్న వృత్తులు. అప్పటి కుటుంబ సంబంధాలు. అప్పటి ఆచారాలు. అప్పటి ఊరి జీవన విధానం. అన్నీ ఏదో ఒక రూపంలో పాటలో మిగిలిపోతాయి. అందుకే జానపద పాటను వినడం అంటే కొన్నిసార్లు పాత ఫొటో ఆల్బమ్‌ను తెరిచినట్టే. తేడా ఒక్కటే. ఫొటోలో దృశ్యం కనిపిస్తుంది. పాటలో దృశ్యంతో పాటు మనిషి స్వరం కూడా వినిపిస్తుంది. కానీ ఆ పల్లె మారుతోంది ఇప్పుడు ఆ పల్లె పాత పల్లె కాదు. వ్యవసాయం మారింది. ఉపాధి మారింది. పిల్లల చదువులు మారాయి. కుటుంబాల పరిమాణం మారింది. వలసలు పెరిగాయి. సాంకేతికత గ్రామాల్లోకి వచ్చింది. ఈ మార్పులు సహజమే. పల్లె కూడా కాలంతో పాటు మారాల్సిందే. కానీ మారుతున్న పల్లె తన జ్ఞాపకాలను పూర్తిగా వదులుకోవాల్సిన అవసరం లేదు. పాత పాటను కొత్త తరం కొత్తగా పాడవచ్చు. కొత్త స్వరంతో పాడవచ్చు. కొత్త వేదికపై పాడవచ్చు. కానీ ఆ పాటలోని పల్లెను మాత్రం అర్థం చేసుకోవాలి.

పాటను కాపాడటం అంటే?

పాత పాటలను అలాగే పాడటం మాత్రమే సంరక్షణ కాదు. వాటి అర్థాలను తెలుసుకోవాలి. పెద్దవాళ్ల నుంచి వినాలి. స్థానికంగా ఉన్న పాటలను నమోదు చేయాలి. పిల్లలకు నేర్పాలి. ప్రాంతాలవారీగా మారే పదాలను కూడా భద్రపరచాలి. అప్పుడు పాట పాతది కాదు. తరతరాలకు కొత్తగా వినిపించే జ్ఞాపకం అవుతుంది. ఒక బతుకమ్మ పాటను జాగ్రత్తగా వింటే... అందులో ఒక తల్లి కనిపిస్తుంది. ఒక కూతురు కనిపిస్తుంది. ఒక పల్లె కనిపిస్తుంది. ఒక చెరువు కనిపిస్తుంది. ఒక పంట కనిపిస్తుంది. ఒక కాలం కనిపిస్తుంది.

అందుకే...పాటను కేవలం పాడకండి. పాటలో దాగిన పల్లెను కూడా వినండి. అప్పుడు బతుకమ్మ పాట... పండుగ పాట నుంచి మన జీవిత కథగా మారుతుంది.

బతుకమ్మ... ఆడవాళ్ల ఆత్మగౌరవ వేదిక

పూల చుట్టూ తిరిగే అడుగుల్లో... తమ జీవితాన్ని చెప్పుకున్న తరాలు బతుకమ్మ చుట్టూ తిరుగుతున్న మహిళలను చూస్తే బయటికి ఒక పండుగ దృశ్యం కనిపిస్తుంది. చేతుల్లో పూలు ఉంటాయి. నుదుటన బొట్టు ఉంటుంది. చీరల్లో రంగులుంటాయి. పాటల్లో ఉత్సాహం ఉంటుంది. కానీ ఆ దృశ్యాన్ని కాస్త లోతుగా చూస్తే మరో ప్రపంచం కనిపిస్తుంది.

ఇంటి గడప దాటి...

పల్లె జీవనంలో మహిళ బాధ్యతలకు అంతం ఉండదు. ఇంటి పని. పిల్లల సంరక్షణ. పశువుల పని. వ్యవసాయ పనుల్లో సహకారం. కుటుంబ అవసరాలు. ఇలా రోజంతా పని మధ్యే జీవితం సాగుతుంది. అలాంటి జీవితంలో బతుకమ్మ ఒక విరామంలా వస్తుంది. ఆమె ఒక్కతే కాదు. పక్కింటి ఆవిడ వస్తుంది. అక్క వస్తుంది. చెల్లి వస్తుంది. కోడలు వస్తుంది. కూతురు వస్తుంది. వీళ్లంతా కలిసి నిలబడినప్పుడు వ్యక్తిగత జీవితం ఒక సామూహిక అనుభవంగా మారుతుంది. ఇంటి గడప దాటిన ఆడవాళ్ల గొంతు... బతుకమ్మ చుట్టూ సమూహ స్వరంగా మారుతుంది.

పాటలో చెప్పుకున్న మాట

బతుకమ్మ పాటల ప్రాధాన్యం ఇక్కడే మరింత స్పష్టమవుతుంది. పాటల్లో కేవలం దేవతలు, పూలు, పండుగ మాత్రమే ఉండవు. కుటుంబ సంబంధాలు ఉంటాయి. పుట్టింటి జ్ఞాపకాలు ఉంటాయి. అత్తింటి అనుభవాలు ఉంటాయి. అక్కాచెల్లెళ్ల అనుబంధం ఉంటుంది. సంతోషం ఉంటుంది. బాధ ఉంటుంది. ఎదురుచూపు ఉంటుంది. అంటే ఒక మహిళ తన జీవితంలో అనుభవించే అనేక భావాలకు పాట ఒక భాషగా మారుతుంది. మాటగా చెప్పలేని భావం పాటగా బయటకు వస్తుంది. అందుకే బతుకమ్మ పాటలను కేవలం వినోదంగా చూడకూడదు. అవి మహిళల అనుభవ ప్రపంచానికి సంబంధించిన సాంస్కృతిక జ్ఞాపకాలు కూడా.

రోజువారీ జీవితంలో కుటుంబ బాధ్యతలతో ముడిపడి ఉండే మహిళలు... బతుకమ్మ సందర్భంలో ఒకచోట చేరుతారు. ఒకరితో ఒకరు మాట్లాడుకుంటారు. నవ్వుకుంటారు. పాటలు పాడుతారు. తమ జ్ఞాపకాలను పంచుకుంటారు. అది కేవలం పండుగలో పాల్గొనడం కాదు. తమ ఉనికిని సామూహికంగా వ్యక్తం చేసుకునే ఒక సందర్భం.

పుట్టింటి జ్ఞాపకానికి ఒక రోజు

పెళ్లి తర్వాత మహిళ జీవితం మారుతుంది. ఇల్లు మారుతుంది. బంధాలు మారుతాయి. బాధ్యతలు మారుతాయి. కానీ పుట్టింటి జ్ఞాపకం మాత్రం అంత సులభంగా మారదు. బతుకమ్మ సందర్భంగా పుట్టింటికి వచ్చే ఆడపడుచుకు పండుగలో ఒక ప్రత్యేకమైన అనుభూతి ఉంటుంది. తల్లి ఇంటి గడప. తోబుట్టువుల పలకరింపు. చిన్ననాటి జ్ఞాపకాలు. పాత స్నేహితులు. ఇవన్నీ ఆమెకు మరోసారి ఎదురవుతాయి. అందుకే బతుకమ్మ అనేక కుటుంబాల్లో పుట్టింటి బంధాలను మళ్లీ కలిపే సందర్భంగా కూడా నిలిచింది.

ఒకరి బాధ... అందరి మాట

సామూహిక పండుగల ప్రత్యేకత ఏమిటంటే వ్యక్తిగత అనుభవం ఒంటరిగా మిగలదు. ఒకరికి ఒక సమస్య ఉంటే మరొకరు వింటారు. ఒకరికి సంతోషం ఉంటే అందరూ పంచుకుంటారు. పిల్లల పెళ్లిళ్లు, కుటుంబ విషయాలు, ఊరి సంగతులు – బతుకమ్మ చుట్టూ ఎన్నో మాటలు నడుస్తాయి. ఇది అధికారిక సమావేశం కాదు. ఎవరూ తీర్మానాలు రాయరు. కానీ సంబంధాలను బలపరిచే సామాజిక సంభాషణ అక్కడ జరుగుతుంది.అందుకే బతుకమ్మలోని సామూహికతకు ఒక ప్రత్యేకమైన విలువ ఉంది. ఆత్మగౌరవం అంటే పెద్ద మాటలు కాదు ఆత్మగౌరవం అంటే ఎప్పుడూ పెద్ద సభలో ప్రసంగించడం కాదు. తన స్వరాన్ని తాను వినిపించుకోవడం కూడా ఆత్మగౌరవమే. తన సంస్కృతిని తానే ముందుకు తీసుకెళ్లడం కూడా ఆత్మగౌరవమే. తన తల్లి నేర్పిన పాటను తన కూతురికి నేర్పడం కూడా ఒక సాంస్కృతిక వారసత్వం. బతుకమ్మలో మహిళలు తరతరాలుగా అదే చేశారు. తాము పొందిన సంస్కృతిని తమ తర్వాతి తరానికి అందించారు. అందుకే బతుకమ్మను మహిళల సాంస్కృతిక పాత్రను అర్థం చేసుకునే ఒక ముఖ్యమైన వేదికగా చూడవచ్చు. అయితే... ఆ వేదికను మనం ఎలా చూస్తున్నాం? ఇక్కడే ఆధునిక కాలం మన ముందుకు మరో ప్రశ్నను తెస్తుంది. బతుకమ్మలో మహిళలు పాల్గొంటున్నారని చెప్పడం ఒక విషయం. వారి జీవితాల్లో వారికి సమాన గౌరవం, సమాన అవకాశాలు, నిర్ణయాల్లో భాగస్వామ్యం ఉందా అన్నది మరో విషయం. పండుగ రోజున మహిళను గౌరవించడం సరిపోదు. రోజువారీ జీవితంలోనూ ఆమె మాటకు విలువ ఉండాలి. బతుకమ్మను నిజంగా గౌరవించాలంటే బతుకమ్మ ఆడే మహిళను కూడా గౌరవించాలి. ఆమె శ్రమను గుర్తించాలి. ఆమె స్వరాన్ని వినాలి. ఆమె నిర్ణయానికి విలువ ఇవ్వాలి. అప్పుడే పండుగలో కనిపించే ఆత్మగౌరవం జీవితం లోనూ కనిపిస్తుంది.

పూల చుట్టూ తిరిగిన అడుగులు

బతుకమ్మ చుట్టూ తిరిగే అడుగులు కేవలం ఒక ఆచారాన్ని పూర్తి చేయడానికి వేసే అడుగులు కావు. అవి తరతరాల జ్ఞాపకాలను మోసుకొచ్చిన అడుగులు. ఒక తల్లి నుంచి కూతురికి. ఒక అమ్మమ్మ నుంచి మనవరాలికి. ఒక పల్లె నుంచి మరో తరానికి. ఈ ప్రయాణంలో బతుకమ్మ ఒక వంతెన. పూలు మారవచ్చు. పాటలు మారవచ్చు. పండుగ జరుపుకునే పద్ధతులు మారవచ్చు. కానీ మహిళల సామూహిక స్వరం మిగిలితే... బతుకమ్మ తన అసలు అర్థాన్ని కోల్పోదు. అందుకే బతుకమ్మను చూస్తే పూల అందం మాత్రమే చూడకూడదు. ఆ పూల చుట్టూ నిలబడిన మహిళలను చూడాలి. వారి నవ్వులను వినాలి.వారి పాటలను వినాలి. వారి జీవితాలను అర్థం చేసుకోవాలి. ఎందుకంటే–బతుకమ్మను తరతరాలుగా మోసుకొచ్చింది పూలు కాదు..ఆ పూలను చేతుల్లోకి తీసుకున్న ఆడవాళ్లే.

అందుకే బతుకమ్మ... ఒక పండుగ మాత్రమే కాదు. ఆడవాళ్ల సామూహిక స్వరం. తమ సంస్కృతిపై తమ హక్కును ప్రకటించే వేదిక. తరతరాల ఆత్మగౌరవాన్ని మోసుకెళ్లే జ్ఞాపకం.

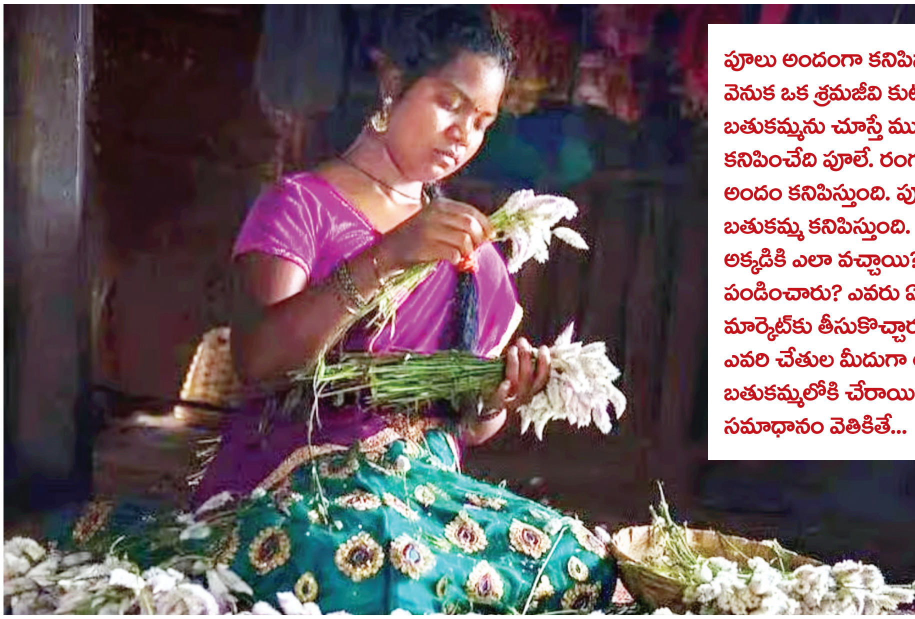

పూలు అందంగా కనిపిస్తాయి... కానీ వాటి వెనుక ఒక శ్రమజీవి కుటుంబం ఉంటుంది. బతుకమ్మను చూస్తే ముందుగా కనిపించేది పూలే. రంగులు కనిపిస్తాయి. అందం కనిపిస్తుంది. పూలతో పేర్చిన బతుకమ్మ కనిపిస్తుంది. కానీ ఆ పూలు అక్కడికి ఎలా వచ్చాయి? ఎవరు పండించారు? ఎవరు ఏరారు? ఎవరు మార్కెట్‌కు తీసుకొచ్చారు? ఎవరి చేతుల మీదుగా ఆ పూలు మన బతుకమ్మలోకి చేరాయి? ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానం వెతికితే...

బతుకమ్మ పూల వెనుక ఉన్న

చేతులు ఎవరివి?

బతుకమ్మకు మరో ముఖం కనిపిస్తుంది. పూల అందం వెనుక శ్రమ ఉంది. ఆ శ్రమ వెనుక ఒక కుటుంబం ఉంది. పువ్వు పూయక ముందే పని మొదలవుతుంది పూలు మార్కెట్‌లోకి వచ్చినప్పుడు మనకు కనిపించేది చివరి దశ మాత్రమే. అంతకు ముందు ఎన్నో పనులు ఉంటాయి. మొక్కలు నాటాలి. నీరు పెట్టాలి. కలుపు తీయాలి. పంటను కాపాడాలి. పువ్వు పూసే వరకు వేచి చూడాలి. పూసిన తర్వాత సరైన సమయంలో కోయాలి. తెల్లవారు జామునే లేచి పూలను సేకరించాలి. తర్వాత వాటిని మార్కెట్‌కు తీసుకెళ్లాలి. అక్కడ అమ్మాలి. ఈ మొత్తం ప్రక్రియలో పువ్వు ధర కంటే శ్రమ విలువ ఎక్కువ. కానీ మార్కెట్‌లో ఆ శ్రమ మనకు కనిపించదు. బతుకమ్మ సీజన్‌లో పూలకు డిమాండ్ పెరిగే కొద్దీ పూలు అమ్మే కుటుంబాల్లో పని కూడా పెరుగుతుంది. తెల్లవారక ముందే పూల సేకరణ మొదలవుతుంది. చేతులకు ముళ్లు గుచ్చుకున్నా... చలిలో వేళ్లు బిగుసుకున్నా... వానలో తడిసినా... పూలు సేకరించాల్సిందే. ఎందుకంటే పువ్వు ఎక్కువసేపు వేచి ఉండదు. సమయానికి కోయాలి. సమయానికి మార్కెట్‌కు తీసుకెళ్లాలి. ఆ రోజు అమ్ముడుపోకపోతే మరుసటి రోజు అదే విలువ ఉండకపోవచ్చు. మన బతుకమ్మలో కొన్ని గంటలు ఉండే పువ్వు కోసం... ఎవరో ఒక కుటుంబం తెల్లవారుజామునే తన రోజు మొదలుపెడుతుంది.

పల్లె ఆర్థిక వ్యవస్థలో చిన్న భాగం

బతుకమ్మ పండుగ పెద్దదవుతున్న కొద్దీ పూలకు డిమాండ్ కూడా పెరుగు తుంది. దీంతో పూల సాగు చేసే రైతులకు, పూలు సేకరించే వారికి, వాటిని రవాణా చేసే వారికి, మార్కెట్ లో విక్రయించే వారికి కొంత ఉపాధి ఏర్పడుతుంది. ఒక్క పువ్వు వెనుక ఎన్నో చేతులు కలుస్తాయి. రైతు. కూలీ. సేకరించేవారు. రవాణా చేసేవారు. వ్యాపారి. చివరికి పూలు కొనుగోలు చేసే కుటుంబం. అంటే బతుకమ్మ పండుగ ఒక సాంస్కృతిక వేడుక మాత్రమే కాదు. చిన్న స్థాయిలో అయినా ఒక ఆర్థిక చలనం కూడా. కానీ పూల ధర పెరిగితే లాభం ఎవరికీ? ఇక్కడ మరో ప్రశ్న. పండుగ సమయంలో పూల ధర పెరుగుతుంది. వినియోగదారుడికి ఖర్చు పెరుగుతుంది. మరి పూలను పండించిన రైతుకు అదే స్థాయిలో లాభం వస్తుందా? ప్రతి సందర్భంలో రావాల్సిన అవసరం లేదు. మార్కెట్‌లో ధరను అనేక అంశాలు ప్రభావితం చేస్తాయి. డిమాండ్. సరఫరా. రవాణా ఖర్చు. మధ్యవర్తుల మార్జిన్. వాతావరణ పరిస్థితులు. పంట దిగుబడి. ఇవన్నీ కలిసి తుది ధరను నిర్ణయిస్తాయి. అందుకే బతుకమ్మ పూల మార్కెట్‌ను చూస్తే వినియోగ దారుడి ఖర్చుతో పాటు ఉత్పత్తిదారుడి పరిస్థితిని కూడా చూడాలి.

సహజ పూల సేకరణ వెనుక మరో ప్రపంచం

బతుకమ్మలో ఉపయోగించే కొన్ని పూలు మార్కెట్‌లో సాగు చేసి తెచ్చినవి. మరికొన్ని సహజంగా పెరిగే మొక్కల నుంచి సేకరించేవి. ఇలాంటి పూలను సేకరించే కుటుంబాలు కూడా కొన్ని ప్రాంతాల్లో ఉంటాయి. వారికి ప్రకృతి ఒక మార్కెట్ మాత్రమే కాదు. అదే వారి జీవనాధారం. కానీ సహజ వృక్ష సంపద తగ్గితే వారి ఉపాధిపైనా ప్రభావం పడుతుంది. అందుకే

బతుకమ్మ పూల గురించి మాట్లాడేటప్పుడు పర్యావరణాన్ని కూడా మర్చిపోలేం.

పూలు అమ్మే ఆ మహిళ

మార్కెట్‌లో పూల గంపతో కూర్చున్న ఒక మహిళను ఊహించండి. ఆమె ముందు రంగురంగుల పూలు. చుట్టూ కొనుగోలుదారులు. ధర అడుగుతున్నవారు. బేరసారాలు చేస్తున్నవారు. మనకు ఆమె కేవలం ఒక పూల వ్యాపారిలా కనిపించవచ్చు. కానీ ఆమె వెనుక కూడా ఒక కథ ఉండొచ్చు. ఇంటి అవసరాలు. పిల్లల చదువు. రోజువారీ ఖర్చులు. ఋణాలు. పంట సమస్యలు. కుటుంబ బాధ్యతలు. ఆ పూల గంపలో కేవలం పూలు ఉండవు. ఒక కుటుంబం ఆ రోజు గడవాలనే ఆశ కూడా ఉంటుంది.

పండుగను జరుపుకునే మన చేతులు.. పూలను అందించే చేతులు బతుకమ్మను పేర్చే చేతులకు మనం గౌరవం ఇస్తాం. పాట పాడే గొంతులను మనం గుర్తు చేసుకుంటాం. కానీ ఆ పూలను మన దగ్గరకు తీసుకొచ్చే చేతులను కూడా గుర్తు చేసుకోవాలి. వారి శ్రమకు సరైన విలువ దక్కాలి. పూలను పండించే రైతుకు న్యాయమైన ధర రావాలి. సేకరించే కార్మికుడి శ్రమ గౌరవించబడాలి. మార్కెట్‌లో అమ్మే చిన్న వ్యాపారికి కూడా తన కష్టానికి తగిన ఆదాయం రావాలి.

అప్పుడు మాత్రమే పండుగ ఆనందం పూర్తవుతుంది. ఒక పువ్వును చేతిలోకి తీసుకున్నప్పుడు... ఈసారి బతుకమ్మ కోసం పువ్వు చేతిలోకి తీసుకున్నప్పుడు ఒక్కసారి ఆలోచిద్దాం. ఈ పువ్వు ఎక్కడ పుట్టింది? దాన్ని ఎవరు పెంచారు? ఎవరు కోశారు? ఎవరు మోశారు? ఎవరు అమ్మారు? మన చేతుల్లోకి రావడానికి ఎన్ని చేతులు పనిచేశాయి? అప్పుడు పువ్వు అందం మరింత పెరుగుతుంది. ఎందుకంటే మనం పువ్వును మాత్రమే చూడం. దాని వెనుక ఉన్న మనిషిని కూడా చూస్తాం.

బతుకమ్మలో పూలు పూస్తాయి. పాటలు వినిపిస్తాయి. ఆడవాళ్లు సంబరపడతారు. కానీ ఆ అందం వెనుక కనిపించకుండా పనిచేసే వేలాది చేతులు ఉంటాయి. వాళ్ల శ్రమను గుర్తు చేసుకున్నప్పుడే... బతుకమ్మ పండుగ మరింత సంపూర్ణమవుతుంది.

నీటిలో ప్రతిబింబించిన పల్లె జ్ఞాపకం

చెరువు ఒడ్డున బతుకమ్మ...

సాయంత్రం మెల్లగా దిగుతుంటుంది. ఆకాశం రంగు మారుతుంటుంది. ఊరి వీధుల నుంచి ఒక్కొక్కరిగా ఆడవాళ్లు బయటకు వస్తుంటారు. ఎవరి చేతిలో వాళ్ల బతుకమ్మ. పూలతో పేర్చిన ఆ చిన్న ప్రపంచాన్ని జాగ్రత్తగా మోసుకుంటూ వారు చెరువు వైపు అడుగులు వేస్తుంటారు. ముందుగా పిల్లలు, వెనుక పెద్దలు... మధ్యలో పాటలు. ఎక్కడో ఒక ఇంటి ముందు మొదలైన స్వరం, మరో ఇంటి దగ్గర మరో స్వరంతో కలుస్తుంది. కొద్దిసేపటికి ఆ పాటకు ఒక ఊరంతా గొంతవుతుంది.

అది కేవలం బతుకమ్మను చెరువు దగ్గరకు తీసుకెళ్లే ప్రయాణం కాదు. ఒక పల్లె తన జ్ఞాపకాలను ఒక చోటికి తీసుకెళ్లే ప్రయాణం. తెలంగాణ పల్లెల్లో చెరువు అంటే కేవలం నీటిని నిల్వ చేసే ప్రదేశం కాదు. అది ఊరి జీవితానికి ఒక భాగం. పంటలకు నీరు ఇచ్చింది. పశువులకు దాహం తీర్చింది. ఎండాకాలంలో ఊరి ఊపిరిగా నిలిచింది. ఎన్నో కుటుంబాల జీవనాన్ని చూసింది. పిల్లల ఆటలను, పెద్దల మాటలను, రైతుల ఆశలను, పండుగల సందడిని తన ఒడ్డున మోసింది. అందుకే బతుకమ్మ చెరువు ఒడ్డుకు చేరినప్పుడు, పూల పండుగకు ఒక సహజమైన వేదిక దొరికినట్టవుతుంది. చెరువు గట్టుపై బతుకమ్మలు వరుసగా పేర్చిన దృశ్యం ఇప్పటికీ ఒక పల్లె చిత్రంలా కనిపిస్తుంది. ఒకదాని పక్కన ఒకటి రంగురంగుల పూల బతుకమ్మలు. వాటి చుట్టూ నిలబడి ఉన్న ఆడవాళ్లు. మధ్యలో పాట. పాటకు తాళంగా చప్పట్లు. పక్కనే చూస్తూ ఉండే పిల్లలు. కొంచెం దూరంగా నిలబడి ఆ దృశ్యాన్ని చూస్తున్న పెద్దలు. ఎవరికీ ప్రత్యేకంగా ఆహ్వానం అవసరం లేదు. బతుకమ్మ ఉన్న చోట ఊరంతా ఉన్నట్టే. ఒకప్పుడు ఈ చెరువు గట్టు ఎన్నో పరిచయాలకు సాక్షిగా ఉండేది. ఒక ఇంటి అమ్మాయి పెళ్లై దూరంగా వెళ్లిపోయినా, బతుకమ్మ పండుగకు పుట్టింటికి వస్తే ఆమెను మొదటగా పలకరించేది ఈ చెరువు గట్టే. చిన్నప్పుడు కలిసి ఆడుకున్న స్నేహితులు సంవత్సరాల తర్వాత ఎదురుపడేది ఇక్కడే. అక్కాచెల్లెళ్లు, వదినలు, మరదళ్లు, తల్లులు, కూతుళ్లు... బంధాలకు పేర్లు వేరైనా, బతుకమ్మ చుట్టూ ఒకే వలయంలో నిలబడేవారు. పల్లెల్లో పండుగలు ఇళ్లలోనే పూర్తయ్యేవి కావు. ఇల్లు ఒక కుటుంబానికి చెందినదైతే, చెరువు మొత్తం ఊరికి చెందినది. అందుకే బతుకమ్మను ఇంటి గడప దాటి చెరువు ఒడ్డుకు తీసుకెళ్లడం ఒక సామూహిక అనుభూతి. ఇంట్లో పేర్చిన పూలను ఊరి మధ్యలోకి తీసుకురావడం. వ్యక్తిగత ఆనందాన్ని సామూహిక ఆనందంగా మార్చడం. సాయంత్రపు వెలుతురు తగ్గుతున్న కొద్దీ చెరువు నీటిపై బతుకమ్మల ప్రతిబింబాలు కనిపిస్తాయి. గాలికి నీరు కదిలితే ఆ ప్రతిబింబాలు కూడా కదులుతాయి. పూల రంగులు నీటిలో కలిసిపోతాయి. పాటల స్వరాలు నీటిమీదుగా దూరంగా వెళ్తాయి. ఆ దృశ్యాన్ని చూసిన తరానికి అది ఒక

జ్ఞాపకం. చూసిన పిల్లలకు అది ఒక పండుగ దృశ్యం. రేపు వాళ్లు పెద్దయ్యాక గుర్తుచేసుకునే ఒక సాయంత్రం. బతుకమ్మ నిమజ్జనం కూడా ఈ అనుభూతిలో ఒక భాగమే. పూలతో అందంగా పేర్చిన బతుకమ్మను నీటికి అప్పగించే ఆ క్షణంలో ఒక పండుగ ముగిసిన భావన ఉంటుంది. కానీ దాని వెనుక ఒక అర్థం కూడా కనిపిస్తుంది. ప్రకృతిలో నుంచి తీసుకున్న పూలను మళ్లీ ప్రకృతికే అప్పగించడం. పూలతో మొదలైన ప్రయాణం నీటితో ముగియడం. ప్రతి ఊరిలో నిమజ్జనం తప్పనిసరిగా పెద్ద చెరువులోనే జరగాలని లేదు. ఎక్కడో కుంట ఉంటుంది. ఇంకెక్కడో వాగు ఉంటుంది. మరెక్కడో తరతరాలుగా అనుసరిస్తున్న ఒక సంప్రదాయ నిమజ్జన స్థలం ఉంటుంది. ప్రదేశం మారవచ్చు. ఆచారం మారవచ్చు. కానీ పూలను తీసుకుని సామూహికంగా ఒక నీటి దగ్గరకు వెళ్లే ఆ అనుభూతి అనేక పల్లెల్లో బతుకమ్మ జ్ఞాపకాల్లో భాగంగానే ఉంది. ఇప్పుడు ఆ చెరువు గట్టు మీద కూడా కాలం తన గుర్తులు వేసింది. ఊర్లు పెరిగాయి. ఇళ్లు పెరిగాయి. రోడ్లు వచ్చాయి. పండుగల రూపం మారింది. బతుకమ్మ చుట్టూ మైకులు, లైట్లు, వేదికలు, కార్యక్రమాలు చేరాయి. అయినా ఒక ప్రశాంతమైన చెరువు ఒడ్డున బతుకమ్మను చూసినప్పుడు వచ్చే అనుభూతికి ప్రత్యామ్నాయం ఉండదు. ఎందుకంటే అక్కడ బతుకమ్మను కేవలం మనుషులు చూడరు. నీరు చూస్తుంది. చెట్లు చూస్తాయి. ఆకాశం చూస్తుంది. ఎన్నో తరాల జ్ఞాపకాలు చూస్తాయి. చెరువు ఒడ్డున నిలబడిన బతుకమ్మ మనకు ఒక విషయం గుర్తు చేస్తుంది – పండుగకు వేదిక మనమే నిర్మించుకున్నది కాదు. మన చుట్టూ ఉన్న ప్రకృతే ఎన్నో ఏళ్లుగా ఆ వేదికను మన కోసం సిద్ధం చేసింది. అందుకే బతుకమ్మను చెరువు ఒడ్డుకు తీసుకెళ్లినప్పుడు, ఒక్కసారి మనం ఆ చెరువును కూడా చూడాలి. దాని నీటిని, దాని గట్టును, దాని చుట్టూ ఉన్న చెట్లను చూడాలి. ఎందుకంటే..

పూలతో అలంకరించిన బతుకమ్మకు అందం ఇచ్చింది మన చేతులైతే, ఆ బతుకమ్మకు వేదిక ఇచ్చింది ప్రకృతి. ఆ వేదికను మనం ఎంతకాలం కాపాడుకోగలుగుతామన్న ప్రశ్నే... రేపటి బతుకమ్మకు అసలు ప్రశ్న. చెరువు ఒడ్డున బతుకమ్మ ముగిసిన తర్వాత కూడా ఆ ప్రశ్న మాత్రం అక్కడే మిగిలిపోతుంది.

బతుకమ్మకు ప్రకృతే పునాది

పూలు పూయాలంటే...

చెరువులు బతకాలి

బతుకమ్మ వచ్చిందంటే మనకు ముందుగా గుర్తుకొచ్చేది పూలు. తంగేడు పువ్వు కనిపిస్తుంది. గునుగు పువ్వు కనిపిస్తుంది. బంతి, చామంతి, గుమ్మడి పువ్వులు కనిపిస్తాయి. వాటిని ఏరుకుంటాం. కొంటాం. పేర్చుకుంటాం. అందంగా బతుకమ్మను తయారు చేసుకుంటాం. పాటలు పాడుతూ బతుకమ్మ చుట్టూ తిరుగుతాం. చివరికి నీటిలో నిమజ్జనం చేస్తాం.

కానీ ఈ మొత్తం ప్రక్రియలో మనం చాలా అరుదుగా వేసుకునే ప్రశ్న ఒకటుంది. ఈ పూలు ఎక్కడి నుంచి వస్తున్నాయి? ఇది కేవలం పూల గురించి అడిగే ప్రశ్న కాదు. మన చుట్టూ ఉన్న ప్రకృతి గురించి అడిగే ప్రశ్న. పూలు పూసే నేల గురించి, నీరు గురించి, చెట్ల గురించి, చెరువుల గురించి అడిగే ప్రశ్న.

ఒకప్పుడు బతుకమ్మ పండుగకు కావాల్సిన పూలలో చాలా వరకు పల్లె చుట్టుపక్కలే దొరికేవి. వర్షాకాలం ముగింపు దశలో పొలాల గట్లపై, చెరువు కట్టల దగ్గర, ఖాళీ ప్రదేశాల్లో, రహదారుల పక్కన సహజంగా పెరిగే ఎన్నో రకాల పూలు పిల్లలకు, ఆడవాళ్లకు అందుబాటులో ఉండేవి. పూల కోసం ప్రత్యేకంగా మార్కెట్ వెతకాల్సిన అవసరం ఉండేది కాదు. పూలను ఏరుకోవడమే బతుకమ్మకు ముందు జరిగే ఒక చిన్న పండుగ. పిల్లలు తెల్లవారుజామునే లేచి బయటకు వెళ్లేవారు. ఎవరు ఎక్కువ పూలు ఏరుకొచ్చారనే చిన్న పోటీ ఉండేది. పెద్దవాళ్లు ఏ పువ్వు ఎక్కడ దొరుకుతుందో చెప్పేవారు. పూల పేర్లు నేర్పేవారు. ఏ పువ్వును ఎలా పెట్టాలో చెప్పేవారు. ఆ పూలతో పాటు ప్రకృతిని కూడా పిల్లలకు పరిచయం చేసేవారు. అంటే బతుకమ్మ కేవలం పూలను ఉపయోగించే పండుగ కాదు. పూలను పుట్టించే ప్రకృతితో మనిషికి ఉన్న సంబంధాన్ని గుర్తుచేసే పండుగ. కానీ ఆ సంబంధం క్రమంగా పలుచబడుతోంది.

ఊర్లు విస్తరిస్తున్నాయి. ఖాళీ ప్రదేశాలు తగ్గుతున్నాయి. పొలాల గట్లు మారుతున్నాయి. చెరువుల పరిసరాలు అనేక చోట్ల నిర్మాణాలతో నిండుతున్నాయి. సహజంగా పెరిగే మొక్కలకు స్థలం తగ్గుతోంది. ఒకప్పుడు ఊరి బయట కనిపించే పూలు ఇప్పుడు కనిపించకపోవచ్చు. కనిపించినా వాటి సంఖ్య తగ్గిపోయి ఉండొచ్చు. దీంతో బతుకమ్మకు పూలు కావాలంటే మార్కెట్ వైపు చూడాల్సిన పరిస్థితి పెరుగుతోంది. మార్కెట్‌లో పూలు దొరుకుతున్నాయి. పండుగకు కొరత లేకుండా రంగురంగుల పూలు వస్తున్నాయి. కానీ ఒక ప్రశ్న మాత్రం అక్కడ కూడా ఉంటుంది. పూలు దొరుకుతున్నాయంటే ప్రకృతి బతికే ఉందని అర్థమా? అలా కాదు.

పూలు మార్కెట్‌లో దొరకవచ్చు. కానీ పూలు సహజంగా పూసే నేల తగ్గిపోవచ్చు. పూలను మనం కొనగలం. కానీ వాటిని పుట్టించే జీవ వైవిధ్యాన్ని కొనలేం. ఒకసారి ఒక మొక్క లేదా సహజ వాతావరణం కనుమరుగైతే, దాన్ని తిరిగి తీసుకురావడం అంత సులభం కాదు. అందుకే బతుకమ్మ పండుగను పర్యావరణంతో వేరు చేసి చూడలేం.

చెరువు కూడా అంతే. బతుకమ్మ నిమజ్జనం చేసే నీటి ప్రదేశంగా మాత్రమే చెరువును చూస్తే దాని అసలు విలువను చిన్నదిగా చేసినట్టే. చెరువు ఒక పల్లె జీవన వ్యవస్థ. దాని చుట్టూ ఎన్నో మొక్కలు పెరుగుతాయి. పక్షులు వస్తాయి. పశువులు నీరు తాగుతాయి. భూగర్భ జలాలకు అది తోడ్పడుతుంది. వ్యవసాయానికి అది ఆధారమవుతుంది. ఒక గ్రామం ప్రకృతితో ఎలా ముడిపడి ఉందో చెరువు చెబుతుంది. అందుకే బతుకమ్మకు చెరువు అవసరం ఎంతైతే, చెరువుకు మన సంరక్షణ అంతే అవసరం. పండుగ సమయంలో చెరువు గట్టును శుభ్రం చేసి, బతుకమ్మలు పేర్చడానికి స్థలం సిద్ధం చేయడం మంచిదే. కానీ పండుగ ముగిసిన తర్వాత కూడా ఆ చెరువును గుర్తు పెట్టుకోవాలి. దాని గట్టు ఎవరి ఆక్రమణలోకి వెళ్లకుండా చూడాలి. చెత్త పడకుండా చూడాలి. నీరు కలుషితం కాకుండా చూడాలి. చెరువు చుట్టూ ఉన్న సహజ వాతావరణాన్ని కాపాడాలి.

అది బతుకమ్మ కోసం మాత్రమే కాదు. మన ఊరి భవిష్యత్తు కోసం.

ఇదే విషయం పూలకూ వర్తిస్తుంది. బతుకమ్మ సందర్భంగా పూలను పంచుకోవడం, పూల మొక్కలు నాటడం, స్థానికంగా పెరిగే పూలను సంరక్షించడం, చెరువులు - కుంటలు - వాగుల పరిసరాల్లో సహజ మొక్కలకు స్థలం కల్పించడం వంటి చిన్న చర్యలు కూడా పెద్ద మార్పుకు దారితీయవచ్చు. పండుగను ఒకరోజు కార్యక్రమంగా కాకుండా ప్రకృతితో మన సంబంధాన్ని పునరుద్ధరించే సందర్భంగా మార్చవచ్చు. ప్రతి బతుకమ్మలో ఒక పూల గుట్ట

ఉంటుంది. ఆ పూల గుట్ట వెనుక ఒక నేల ఉంటుంది. ఆ నేల వెనుక నీరు ఉంటుంది. ఆ నీటి వెనుక చెరువు ఉంటుంది. ఆ చెరువు వెనుక ఒక పల్లె జీవితం ఉంటుంది. అందుకే బతుకమ్మను కాపాడటం అంటే కేవలం పూలను కాపాడటం కాదు. పూలు పూసే నేలను కాపాడటం. నీరు నిలిచే చెరువును కాపాడటం. చెరువు చుట్టూ పెరిగే జీవాన్ని కాపాడటం. ప్రకృతితో మనిషికి ఉన్న బంధాన్ని కాపాడటం. రేపటి తరం బతుకమ్మను మార్కెట్‌లో మాత్రమే చూడకూడదు. పూలను చేతులతో ఏరుకోవాలి. తంగేడు పువ్వు ఎక్కడ పూస్తుందో తెలుసుకోవాలి. గునుగు పువ్వు ఎలా ఉంటుందో చూడాలి. చెరువు గట్టుపై బతుకమ్మను పెట్టి పాట పాడాలి.

ప్రకృతిని పుస్తకంలో చదవడం మాత్రమే కాదు... పండుగలో అనుభవించాలి. అప్పుడే బతుకమ్మ ఒక పండుగగా కాకుండా జీవించే సంస్కృతిగా మిగులుతుంది. బతుకమ్మను ప్రతి ఏడాది పూలతో పేర్చుకుంటున్నాం.ఇకపై ఒక్కసారి మన ఊరినీ, మన చెరువునీ, మన ప్రకృతినీ బతుకమ్మలా పేర్చుకుందామా? ఎందుకంటే...

పూలు పూయాలంటే..
నేల బతకాలి.

నీరు నిలవాలంటే..
చెరువు బతకాలి.

బతుకమ్మ బతకాలంటే..
ప్రకృతి బతకాలి.

కనుమరుగవుతున్న ఆ పూలు

బతుకమ్మలో కనిపించని ప్రకృతి జ్ఞాపకాలు

ఒకప్పుడు బతుకమ్మ పండుగ దగ్గరపడుతుందంటే పల్లె చుట్టూ ఒక ప్రత్యేకమైన కదలిక మొదలయ్యేది. ఇళ్లలో పండుగ పనులు మొదలయ్యే లోపే పిల్లలు, ఆడవాళ్లు పూల కోసం బయలుదేరేవారు. పొలాల గట్లు, చెరువు కట్టలు, బీడు భూములు, రహదారి పక్కలు...ఎక్కడ చూసినా రంగురంగుల చిన్న చిన్న పూలు కనిపించేవి. వాటిలో కొన్ని అందరికీ తెలిసినవే. మరికొన్ని పువ్వుల పేర్లు పెద్దవాళ్లకే తెలుసు. పూలను ఏరుకోవడం అంటే కేవలం బతుకమ్మ కోసం సామగ్రి సేకరించడం కాదు. అది ప్రకృతిని దగ్గరగా పరిచయం చేసుకునే ఒక అనుభవం.

“ఇది తంగేడు... ఇది గునుగు... ఇది ఇలా పెరుగుతుంది...” అంటూ అమ్మమ్మలు, అమ్మలు పిల్లలకు పూలను పరిచయం చేసేవారు. ఏ పువ్వు ఎక్కడ దొరుకుతుందో, ఏ మొక్కకు ఏ కాలం అనుకూలమో కూడా ఆ అనుభవంలోనే తెలిసేది. పుస్తకాల్లో చదవకుండానే ప్రకృతి గురించి ఒక తరం మరో తరానికి నేర్పేది. ఇప్పుడు ఆ దృశ్యం చాలా చోట్ల మారిపోయింది. బతుకమ్మకు పూలు మాత్రం తగ్గలేదు. మార్కెట్‌లో ఇంకా పూలే కనిపిస్తున్నాయి. కానీ మన ఊరి చుట్టూ సహజంగా కనిపించే కొన్ని పూలు మాత్రం క్రమంగా కనుమరుగవుతున్నాయి. ఒకప్పుడు పొలాల గట్లపై కనిపించిన మొక్కలు కనిపించకపోవచ్చు. ఖాళీ ప్రదేశాలు తగ్గడంతో సహజంగా పెరిగే పూలకు స్థలం లేకపోవచ్చు. వ్యవసాయ పద్ధతుల్లో వచ్చిన మార్పులు, భూమి వినియోగంలో మార్పులు, రహదారులు – నిర్మాణాలు విస్తరించడం వంటి అనేక కారణాలు స్థానిక వృక్షజాలంపై ప్రభావం చూపుతున్నాయి. ఇది కేవలం ఒక పువ్వు కనిపించకపోవడం కాదు. ఒక పువ్వు కనుమరుగైతే దానితో పాటు ఒక జ్ఞాపకం కూడా మసకబారుతుంది. ఆ పువ్వు ఎక్కడ పూసేదో తెలిసిన మనిషి జ్ఞానం పోతుంది. దాని పేరు తెలిసిన పిల్లల సంఖ్య తగ్గుతుంది. దాన్ని బతుకమ్మలో పేర్చిన తరం క్రమంగా దూరమవుతుంది. అందుకే కనుమరుగవుతున్న పూల కథలో మనకు కనిపించేది ప్రకృతి నష్టం మాత్రమే కాదు. ఒక సాంస్కృతిక జ్ఞాపకం నెమ్మదిగా చెరిగిపోతున్న దృశ్యం కూడా. ఇప్పటి పిల్లలకు బతుకమ్మలో కనిపించే పువ్వులు చాలావరకు మార్కెట్ నుంచి వచ్చినవే కావచ్చు. రంగు, ఆకారం, అందం అన్నీ ఉంటాయి. కానీ “ఈ పువ్వు మన ఊరి చెరువు గట్టు దగ్గర పూసేది” అనే అనుబంధం లేకపోవచ్చు. పూలను కొనుగోలు చేయడం తప్పు కాదు. కాలం మారింది. జీవన విధానం మారింది. పట్టణాల్లో నివసించే కుటుంబాలకు సహజంగా పూలు ఏరుకోవడం సాధ్యం కాకపోవచ్చు. అందుకే మార్కెట్ బతుకమ్మలో భాగమవడం

సహజమైన మార్పే. కానీ మార్పు పేరుతో మన స్థానిక పూల జ్ఞాపకాన్ని పూర్తిగా కోల్పోవాల్సిన అవసరం లేదు. బతుకమ్మ సందర్భంగా ప్రతి ఊరిలో స్థానిక పూలను గుర్తించే ప్రయత్నం చేయవచ్చు. పిల్లలకు ఆ పూల పేర్లు చెప్పవచ్చు. పాఠశాలల్లో స్థానిక పూలపై చిన్న ప్రదర్శనలు పెట్టవచ్చు. గ్రామాల్లో సహజంగా పెరిగే మొక్కలను గుర్తించి వాటిని కాపాడవచ్చు. ఇంటి పెరట్లోనూ, పాఠశాల ప్రాంగణాల్లోనూ, గ్రామ పరిసరాల్లోనూ స్థానిక పూల మొక్కలకు చోటివ్వవచ్చు. అలా చేస్తే బతుకమ్మ పండుగ ఒకరోజు జరిగే కార్యక్రమం నుంచి ఒక ప్రకృతి జ్ఞాపక పండుగగా మారుతుంది. ఒక పువ్వును చూసి “ఇది ఏ పువ్వు?” అని అడిగే పిల్లవాడు, రేపు “ఇది ఎందుకు కనిపించడం లేదు?” అని కూడా

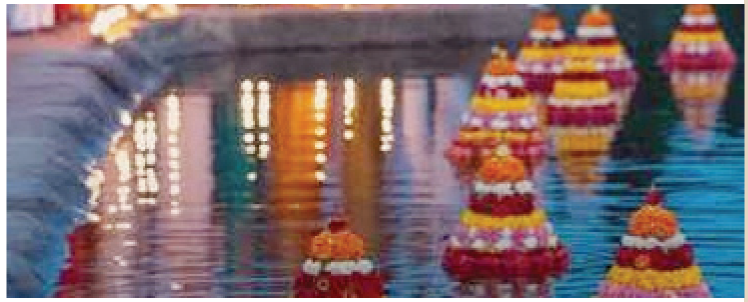

అడగాలి. ఆ ప్రశ్నే ప్రకృతిని కాపాడే మొదటి అడుగు. ఎందుకంటే మనం బతుకమ్మను పూలతో పేర్చుకుంటున్నాం. కానీ ఆ పూల వెనుక ఉన్న ప్రకృతిని గుర్తుపెట్టుకోకపోతే, ఒకరోజు బతుకమ్మలో పూలు ఉంటాయి... వాటి వెనుక ఉన్న పల్లె జ్ఞాపకం మాత్రం ఉండకపోవచ్చు. అప్పుడు మన చేతుల్లో బతుకమ్మ ఉంటుంది. కానీ మన చుట్టూ బతుకమ్మను పుట్టించిన ప్రకృతి ఉండదు. అందుకే కనుమరుగవుతున్న ప్రతి పువ్వును కేవలం ఒక మొక్కగా చూడకూడదు.

అది ఒక పల్లె జ్ఞాపకం.
ఒక తరం పరిచయం.
ఒక పాటలోని పదం.
ఒక అమ్మమ్మ చెప్పిన కథ.
ఒక బతుకమ్మలోని రంగు.
ఆ పూలను కాపాడటం అంటే మన సంస్కృతిలోని ఒక చిన్న ముక్కను కాపాడటమే.

పండుగ చుట్టూ పెరిగిన వ్యాపారం

బతుకమ్మ... మార్కెట్‌గా మారిందా?

బతుకమ్మ పండుగ వస్తోందంటే ఒకప్పుడు పూల కోసం ఊరి చుట్టుపక్కల తిరిగే రోజులు గుర్తుకొస్తాయి. ఇప్పుడు చాలా కుటుంబాలకు పూలు ఎక్కడ దొరుకుతాయనే ప్రశ్న కంటే, మార్కెట్‌లో ఏ ధరకు దొరుకుతాయనే ప్రశ్న ముందుకొస్తోంది. పండుగకు కొన్ని రోజుల ముందే పట్టణాలు, మండల కేంద్రాలు, గ్రామాల ప్రధాన కూడళ్లలో పూల అమ్మకాలు ఊపందుకుంటాయి. రంగురంగుల పూలతో మార్కెట్లు కళకళలాడుతాయి.

ఇది బతుకమ్మలో వచ్చిన ఒక పెద్ద మార్పు. అయితే ఈ మార్పును కేవలం “పండుగ మార్కెట్‌గా మారి పోయింది” అని ఒక్క మాటతో కొట్టి పారేయలేం. దాని వెనుక మారిన జీవన విధానం ఉంది. పల్లెల్లో కూడా సమయం విలువ మారింది. కుటుంబాలు చిన్నవయ్యాయి. పట్టణాలకు వలసలు పెరిగాయి. ఉద్యోగాలు, వ్యాపారాలు, చదువుల కోసం ఊర్లకు దూరమైన వారు పండుగకు తిరిగి వస్తున్నారు. అందరికీ పూల కోసం పొలాల గట్ల మీద, చెరువు కట్టల మీద తిరిగే సమయం ఉండక పోవచ్చు. అక్కడే మార్కెట్ ఒక అవసరంగా మారింది. నిన్నటి వరకు సహజంగా ఏరుకున్న పూలను ఈరోజు డబ్బు పెట్టి కొనుగోలు చేస్తున్నాం. ఈ మార్పులో తప్పు ఉందా? తప్పనిసరిగా లేదు. పండుగను సులభంగా జరుపుకు నేందుకు మార్కెట్ ఒక వసతి కల్పిస్తోంది. అదే సమయంలో ఆ మార్కెట్ వెనుక ఎన్నో కుటుంబాల ఉపాధి కూడా ఉంది. పూలను పండించే రైతు ఉన్నాడు. వాటిని సేకరించే వ్యక్తి ఉన్నాడు. గ్రామం నుంచి పట్టణానికి తీసుకొచ్చే రవాణా ఉంది. మార్కెట్‌లో విక్రయించే చిన్న వ్యాపారి ఉన్నాడు. పండుగ రోజుల కోసం తాత్కాలికంగా పూల దుకాణం పెట్టుకునే కుటుంబం ఉంది. అంటే బతుకమ్మ చుట్టూ ఏర్పడే మార్కెట్ ఒక చిన్న ఆర్థిక వ్యవస్థగా కూడా మారుతోంది. పండుగ మన సంస్కృతిని మాత్రమే కాదు... కొందరి జీవనోపాధిని కూడా నడిపిస్తోంది. కానీ సమస్య ఎక్కడ మొదలవుతుంది? పండుగ అవసరం, వ్యాపార ప్రయోజనం రెండూ కలిసినప్పుడు. డిమాండ్ పెరిగిన కొద్దీ ధరలు పెరగడం సహజం. పండుగకు ఒకటి రెండు రోజుల ముందు కొన్ని పూల ధరలు పెరగవచ్చు. కొనుగోలు చేసేవారికి అది భారంగా అనిపించవచ్చు. మరోవైపు అమ్మేవారికి అదే సీజన్ ఆదాయానికి ముఖ్యమైన అవకాశం కావచ్చు. అందువల్ల మార్కెట్‌ను పూర్తిగా దోషిగా చూడడం కూడా సరైంది కాదు. రైతు, వ్యాపారి, వినియోగదారు – ముగ్గురి కోణాలను చూడాల్సిందే. అయితే ఇక్కడ మరో మార్పు కూడా గమనించాలి.

బతుకమ్మకు పూలు మాత్రమే కాదు, పండుగ చుట్టూ అనేక వస్తువులు చేరుతున్నాయి. అలంకరణలు, ప్రత్యేక దుస్తులు, ఆభరణాలు, వేదికలు, మైకులు, కార్యక్రమాలు, ప్రచార సామగ్రి... ఇలా పండుగ ఒక వినియోగ సంస్కృతిని కూడా తన చుట్టూ పెంచుకుంటోంది.
ఇది పండుగను మరింత రంగులమయం చేస్తుందా? అవును. కానీ పండుగ అసలు అనుభూతిని పెంచుతుందా? అనేది మరో ప్రశ్న. ఒకప్పుడు బతుకమ్మ అందం పూల వైవిధ్యంలో ఉండేది. ఇప్పుడు కొన్నిసార్లు బతుకమ్మ పరిమాణంలో కనిపిస్తుంది. ఒకప్పుడు పాటల్లో పోటీ ఉండేది. ఇప్పుడు సౌండ్ సిస్టమ్‌లలో పోటీ కనిపిస్తుంది. ఒకప్పుడు ఎవరి ఇంటి బతుకమ్మ అందంగా ఉందన్న ఆసక్తి ఉండేది. ఇప్పుడు ఎవరి కార్యక్రమం పెద్దదన్న చర్చ కూడా వినిపిస్తుంది. ఇది తప్పనిసరిగా చెడ్డ మార్పు కాదు. సమాజం మారితే పండుగల రూపం కూడా మారుతుంది. కొత్త తరానికి కొత్త అభిరుచులు ఉంటాయి. కొత్త సాంకేతికత పండుగలోకి వస్తుంది. సామూహిక కార్యక్రమాలు పెద్దవవుతాయి. సామాజిక మాధ్యమాలు పండుగ దృశ్యాలను ప్రపంచానికి చూపిస్తాయి.
అయితే ఒక చిన్న జాగ్రత్త అవసరం. పండుగ కోసం మార్కెట్‌ను ఉపయోగించుకోవాలి... మార్కెట్ కోసం పండుగను మార్చకూడదు. బతుకమ్మను కొనుగోలు చేసే వస్తువుల సమాహారంగా మాత్రమే చూస్తే దాని వెనుక ఉన్న సామూహికత, ప్రకృతి, పాట, బంధం, జ్ఞాపకం క్రమంగా వెనక్కి వెళ్లే ప్రమాదం ఉంది. పూలు మార్కెట్ నుంచి రావచ్చు. కానీ బతుకమ్మ అర్థం మాత్రం మార్కెట్‌లో దొరకదు. అది ఇంట్లో అమ్మమ్మ చెప్పే మాటలో ఉంటుంది. అక్కాచెల్లెళ్లు కలిసి పాడే పాటలో ఉంటుంది. పుట్టింటికి వచ్చిన కూతురి ఆనందంలో ఉంటుంది. ఊరంతా ఒకచోట చేరిన సందర్భంలో ఉంటుంది. చెరువు గట్టుపై సాయంత్రం పడే ఆ నిశ్శబ్దంలో ఉంటుంది. అందుకే బతుకమ్మ మార్కెట్‌లోకి రావడం సహజమైన మార్పే కావచ్చు. కానీ బతుకమ్మను పూర్తిగా మార్కెట్‌కు అప్పగించడం మాత్రం మన ఎంపిక. మనం పూలను కొనవచ్చు. కానీ పాటను కొనలేం. బతుకమ్మను అలంకరించవచ్చు. కానీ దాని వెనుక ఉన్న అనుబంధాన్ని కొనలేం. పండుగను పెద్దదిగా చేయవచ్చు. కానీ దాని ఆత్మను డబ్బుతో పెద్దది చేయలేం. బతుకమ్మ మార్కెట్‌లో కనిపించడం సమస్య కాదు. మార్కెట్ బతుకమ్మలో ఎంతవరకు ఉండాలి? బతుకమ్మ మార్కెట్‌లో ఎంతవరకు ఉండాలి? ఈ రెండింటి మధ్య గీత ఎక్కడ గీయాలన్నదే అసలు ప్రశ్న. ఆ ప్రశ్నకు సమాధానం వెతికే ముందు, మరో ప్రశ్న మనల్ని మనమే అడగాలి.

బతుకమ్మ మారిందా? లేక... బతుకమ్మ మారిందని మనం అనుకునేంతగా మనమే మారిపోయామా?

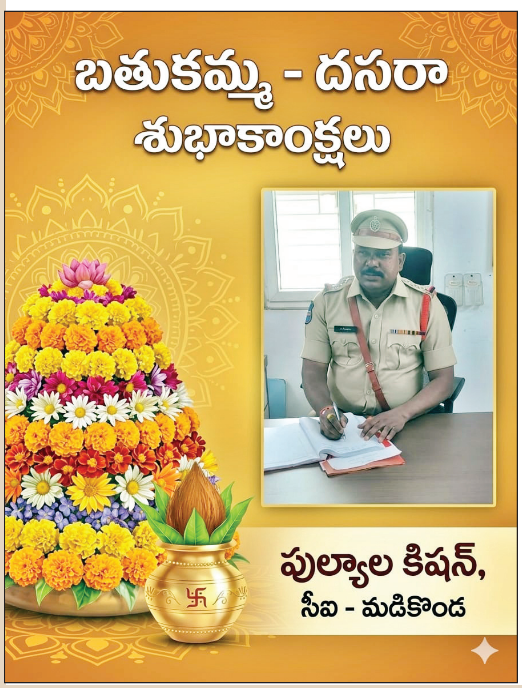

బతుకమ్మ మారిందా..? మనమే మారామా..?

పండుగను అద్దంలా చూస్తే కనిపించేది ఎవరు..?

అదే ప్రశ్నను మరోలా అడిగితే.. బతుకమ్మ మారిందా? లేక బతుకమ్మను చూసే మనమే మారిపోయామా? ఈ ప్రశ్నకు ఒకే సమాధానం ఉండదు. ఎందుకంటే పండుగ అనేది ఒక స్థిరమైన వస్తువు కాదు. అది సమాజంతో పాటు ప్రయాణించే జీవ సంస్కృతి. మన జీవితం మారితే పండుగ రూపం కూడా మారుతుంది. కానీ రూపం మారడం ఒకటి, ఆత్మ మారిపోవడం మరోటి. ఒకప్పుడు బతుకమ్మకు పూల కోసం ఊరి బయటకు వెళ్లేవారు. ఇప్పుడు మార్కెట్‌లోకి వెళ్తున్నారు. ఒకప్పుడు పాటలు ఇంటి ముందూ, వీధి చివరా, చెరువు గట్టుపైనా

బతుకమ్మ ప్రతి ఏడాది వస్తుంది. పూలు వస్తాయి. పాటలు వస్తాయి. కొత్త బట్టలు వస్తాయి. ఊర్లు, పట్టణా లు రంగులద్దుకుంటాయి. చెరువుల దగ్గర సందడి కనిపిస్తుంది. సామా జిక మాధ్యమాల్లో బతుకమ్మ ఫొటో లు, వీడియోలు నిండిపో తాయి. అయితే ప్రతి ఏడాది బతుకమ్మను జరుపుకుంటున్నప్పుడు ఒకసారి మనం మనల్ని మనమే అడిగామా? బతుకమ్మ మారిందా? అని.

సహజంగా వినిపించేవి. ఇప్పుడు మైకులు, సౌండ్ సిస్టమ్‌లు వాటి స్థానాన్ని కొంతవరకు తీసుకున్నాయి. ఒకప్పుడు బతుకమ్మ కుటుంబం, పొరుగువారు, బంధువులు, ఊరితో కలిసి జరిపే పండుగ. ఇప్పుడు కొన్ని చోట్ల పెద్ద వేదికలు, ప్రత్యేక కార్యక్రమాలు, పోటీలు, ప్రచారాలతో మరింత విస్తరించింది. ఇది మార్పే. కానీ ప్రతి మార్పూ నష్టమేనా? కాదు. పండుగలు కాలంతో పాటు కొత్త రూపాలను స్వీకరించకపోతే అవి కొత్త తరానికి దూరమయ్యే అవకాశం ఉంది. అందుకే కొత్తదనం కూడా అవసరమే. పట్టణాల్లో నివసించే వారికి మార్కెట్ నుంచి పూలు కొనడం అవసరం కావచ్చు. ఉద్యోగాలు, చదువులు, వలసల కారణంగా కుటుంబ సభ్యులు దూరంగా ఉన్నా, సామాజిక మాధ్యమాల ద్వారా ఒకరినొకరు పండుగలో భాగస్వాములను చేసుకోవచ్చు. పెద్ద కార్యక్రమాల ద్వారా బతుకమ్మకు మరింత ప్రచారం రావచ్చు. అందువల్ల సమస్య మార్పులో లేదు. మార్పులో మనం ఏమి కోల్పోతున్నా మన్నదే అసలు విషయం. బతుకమ్మలో పూలు ఉంటే సరిపోతుందా? పూల వెనుక ప్రకృతి కనిపిస్తున్నదా? పాటలు ఉంటే సరిపోతుందా? ఆ పాటల్లోని జీవితం వినిపిస్తున్నదా? ఆడవాళ్లు బతుకమ్మ చుట్టూ చేరితే సరిపోతుందా? వారి గొంతు ఇంటి గడప దాటి సమాజంలో కూడా వినిపిస్తున్నదా? చెరువు గట్టుపై బతుకమ్మ పెడితే సరిపోతుందా? ఆ చెరువును మిగిలిన రోజులలో కూడా మనం కాపాడుతున్నామా? ఈ ప్రశ్నలే బతుకమ్మ మార్పును అర్థం చేసుకునే అసలు కొలమానం. బతుకమ్మను కేవలం ఒక పండుగగా చూస్తే పూలు, పాటలు, అలంకరణలు మాత్రమే కనిపిస్తాయి. కానీ దాన్ని ఒక జీవన సంస్కృతిగా చూస్తే దాని వెనుక ఒక సమాజం కనిపిస్తుంది. ఒకప్పుడు బతుకమ్మకు పూలు ఏరుకోవడం

పిల్లలకూ ఒక పాఠమే. ప్రకృతిని తాకుతూ నేర్చుకునే పాఠం. ఏ పువ్వు ఏ కాలంలో పూస్తుందో తెలుసుకునే పాఠం. పెద్దలతో కలిసి తిరుగుతూ గ్రామాన్ని తెలుసుకునే పాఠం. ఇప్పుడు ఆ అనుభవం తగ్గుతోంది. పూలు మార్కెట్‌లో దొరుకుతున్నాయి. పండుగ మాత్రం జరుగుతోంది. కానీ ఒక తరం నుంచి మరో తరానికి వెళ్లాల్సిన అనుభవం ఎక్కడికి వెళ్తోంది? ఇది మనం ఆలోచించాల్సిన విషయం. బతుకమ్మ పాటల విషయంలోనూ ఇదే పరిస్థితి. పాటలు ఇంకా ఉన్నాయి. కొత్త పాటలు కూడా వస్తున్నాయి. కానీ పాత పాటల్లో దాగి ఉన్న పల్లె జీవితం, బంధాలు, బాధలు, ఆశలు, వ్యవసాయం, ప్రకృతి, కుటుంబ సంబంధాలు- వాటి అర్థాన్ని మనం పిల్లలకు చెబుతున్నామా? పాటను పాడటం ఒకటి. పాటను అర్థం చేసుకోవడం మరోటి. బతుకమ్మలో మహిళల పాత్రను కూడా కేవలం పండుగరోజు అందంగా బట్టలు వేసుకుని, పూల బతుకమ్మ చుట్టూ తిరిగే దృశ్యంగా చూడకూడదు. తరతరాలుగా ఈ సంస్కృతిని మోసుకొచ్చిన ప్రధాన శక్తి వారే. వాళ్ల పాటల్లో కుటుంబం ఉంది. వాళ్ల జ్ఞాపకాల్లో పల్లె ఉంది. వాళ్ల చేతుల్లో పూలు మాత్రమే కాదు.. ఒక సంస్కృతి ఉంది. అయితే పండుగ రోజున మహిళల గొంతును గౌరవిస్తూ, మిగిలిన రోజుల్లో కూడా వారి మాటకు విలువ ఇస్తున్నామా? బతుకమ్మ మనకు ఈ ప్రశ్నను కూడా వేయాలి. ఇక ప్రకృతి విషయానికి వస్తే మన పరిస్థితి మరింత స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. బతుకమ్మ కోసం పూలు కావాలి. పూల కోసం నేల కావాలి. నీరు కావాలి. సహజ వాతావరణం కావాలి. కానీ పండుగ ముగిసిన తర్వాత ఆ నేల గురించి, నీటి గురించి, చెరువుల గురించి మనం ఎంత ఆలోచిస్తున్నాం? పండుగ రోజున ప్రకృతిని పూజించి, మిగిలిన రోజుల్లో దానిని నిర్లక్ష్యం చేస్తే ఆ పూజలోని అర్థం ఎక్కడ మిగులుతుంది? బతుకమ్మ మనకు ప్రకృతిని అలంకరించుకోవడం నేర్పదు. ప్రకృతితో కలిసి జీవించడం నేర్పుతుంది. అదే విధంగా మార్కెట్‌ను కూడా పూర్తిగా తిరస్కరించలేం. మార్కెట్ ఇప్పుడు మన జీవితంలో భాగం. పూల వ్యాపారం అనేక కుటుంబాలకు ఉపాధి. రైతుకు ఆదాయం. చిన్న వ్యాపారికి జీవనం. పండుగ చుట్టూ ఏర్పడే ఆర్థిక కదలిక కూడా ఒక వాస్తవం. కానీ మార్కెట్ పండుగకు సేవ చేయాలా? లేక పండుగ మార్కెట్‌కు సేవ చేయాలా? ఇక్కడే మన ఎంపిక ముఖ్యం. బతుకమ్మను ఎంత పెద్దగా నిర్వహించామన్నది దాని గొప్పతనానికి కొలమానం కాదు. ఎంత మంది వచ్చారు, ఎంత పెద్ద వేదిక పెట్టారు, ఎంత ఖర్చు చేశారు, ఎంత ప్రచారం వచ్చింది.. ఇవి పండుగ పరిమాణాన్ని చెప్పవచ్చు. కానీ పండుగ విలువను మాత్రం చెప్పలేవు. ఒక చిన్న ఇంటి ముందు ఐదుగురు మహిళలు కలిసి పాడిన పాటలో ఉన్న ఆత్మీయత, వేల మందితో జరిగిన భారీ కార్యక్రమంలో ఉండకపోవచ్చు. అదే సమయంలో వేల మంది కలిసి జరుపుకునే సామూహిక వేడుకలోనూ ఒక కొత్త తరానికి సంస్కృతిపై గర్వాన్ని కలిగించే శక్తి ఉండవచ్చు. అందుకే పాతదే గొప్పది, కొత్తదంతా చెడ్డది అనే తీర్పు కూడా సరైంది కాదు. మనకు కావాల్సింది పాతదాన్ని అచ్చంగా తిరిగి తెచ్చుకోవడం కాదు. పాతదానిలోని విలువను కొత్త కాలంలో నిలబెట్టడం. పూలు మార్కెట్ నుంచి వచ్చినా పర్వాలేదు. వాటి గురించి పిల్లలకు చెప్పాలి. పాటకు మైక్ పెట్టినా పర్వాలేదు. పాటలోని అర్థం మరిచిపోకూడదు. పెద్ద వేదిక పెట్టినా పర్వాలేదు. చిన్న ఇంటి బతుకమ్మను తక్కువగా చూడకూడదు. సామాజిక మాధ్యమాల్లో ఫొటోలు పెట్టినా పర్వాలేదు. ఆ ఫొటో వెనుక ఉన్న ప్రకృతిని మరిచిపోకూడదు. పండుగను ఘనంగా నిర్వహించినా పర్వాలేదు. దాని వెనుక ఉన్న మనుషుల బంధాన్ని కోల్పోకూడదు. ఇదే బతుకమ్మ మార్పుకు సరైన దిశ కావచ్చు. ఎందుకంటే పండుగ మన సమాజానికి అద్దం. అద్దంలో కనిపించేది పండుగ కాదు.. మనమే. మన కుటుంబాలు ఎలా మారాయో బతుకమ్మ చెబుతుంది. మన పల్లెలు ఎలా మారాయో బతుకమ్మ చెబుతుంది. మన ప్రకృతితో సంబంధం ఎంత దూరమైందో బతుకమ్మ చెబుతుంది. మహిళల గొంతు ఎలా మారిందో బతుకమ్మ చెబుతుంది. మన వినియోగ సంస్కృతి ఎంత పెరిగిందో కూడా బతుకమ్మ చెబుతుంది. అందుకే "బతుకమ్మ మారిందా?" అనే ప్రశ్నకు సమాధానం వెతికేటప్పుడు, మనం కేవలం పూలను చూడకూడదు. పూలను పుట్టించిన నేలను చూడాలి. పాటను పాడిన గొంతును వినాలి. బతుకమ్మను మోసిన చేతులను గుర్తించాలి. చెరువు గట్టును చూడాలి. మారిన పల్లెను చూడాలి. మారుతున్న మనిషిని చూడాలి. అప్పుడు అర్థమవుతుంది.. బతుకమ్మ కొంత మారింది. కానీ దానికంటే ఎక్కువగా... మనమే మారాం. ఇప్పుడు ప్రశ్న బతుకమ్మను మళ్లీ పాత రూపంలోకి తీసుకురావడం కాదు. మన మార్పులో నుంచి బతుకమ్మ ఆత్మను ఎలా కాపాడుకోవాలి? అదే మన ముందున్న అసలు బాధ్యత.

బతుకమ్మను మనం ప్రతి ఏడాది "బతుకమ్మా... బతుకమ్మా..." అంటూ పిలుస్తాం. ఆ పిలుపు పూలకే కాదు. మన సంస్కృతికి. మన ప్రకృతికి.
మన బంధాలకు. మన జ్ఞాపకాలకు. మనలో ఇంకా మిగిలి ఉన్న మనిషితనానికి. అవి బతికితేనే... బతుకమ్మ నిజంగా బతికినట్టే.

పండుగ వెనుక ఉన్న మనిషి కథ

దసరా అంటే ఏమిటి?

దసరా అంటే వెంటనే గుర్తుకొచ్చేది పండుగ. కొత్త బట్టలు. జమ్మి ఆకులు. శుభాకాంక్షలు. ఆయుధపూజ. ఊరంతా సందడి. కానీ దసరాను కేవలం ఒక పండుగ రోజుగా చూస్తే దాని వెనుక ఉన్న పెద్ద సామాజిక అర్థం మనకు పూర్తిగా కనిపించదు. పండుగలన్నీ ఒక సమాజం తన జీవనాన్ని, విశ్వాసాలను, జ్ఞాపకాలను ఒక ప్రత్యేక సందర్భంలో వ్యక్తం చేసుకునే మార్గాలే. దసరా కూడా అలాంటి ఒక దీర్ఘమైన సాంస్కృతిక ప్రయాణంలో భాగం.

భారతదేశంలోని వివిధ ప్రాంతాల్లో దసరాకు వేర్వేరు రూపాలు, ఆచారాలు, కథనాలు ఉన్నాయి. ఎక్కడో విజయదశమిని విజయానికి ప్రతీకగా జరుపుకుంటారు. ఎక్కడో దేవీ ఆరాధనకు ప్రాధాన్యం ఉంటుంది. మరెక్కడో స్థానిక సంప్రదాయాలు, సామూహిక వేడుకలు ప్రధానంగా కనిపిస్తాయి. అంటే దసరా ఒకే రూపంలో ఉండదు. ప్రాంతాన్ని బట్టి దాని అనుభూతి మారుతుంది. తెలంగాణలోనూ దసరాకు తనదైన పల్లె వాసన ఉంది. జమ్మి ఆకులు ఇచ్చిపుచ్చుకోవడం నుంచి పెద్దలను పలకరించడం వరకు, ఆయుధపూజ నుంచి అలయ్– బలయ్ వరకు... దసరా మనుషులను ఒకరికొకరు దగ్గర చేసే సందర్భంగా కూడా కనిపిస్తుంది. అయితే పండుగలతో పాటు వాటి చుట్టూ ఉన్న సమాజం కూడా మారుతుంది. ఒకప్పుడు దసరా అంటే ఊరంతా కలిసి జరుపుకునే రోజు. దూరంగా ఉన్న బంధువులు ఇంటికి వచ్చేవారు. పెద్దలను కలిసి ఆశీర్వాదం తీసుకునేవారు. చిన్నవాళ్లు కొత్త బట్టల్లో తిరిగేవారు. రైతుకు పంటతో, కూలీకి పనితో, వృత్తిదారుడికి తన వృత్తితో ఉన్న సంబంధం పండుగలో కనిపించేది. ఇప్పుడు జీవితం వేగంగా మారింది. పల్లె నుంచి పట్టణానికి, పట్టణం నుంచి మరో నగరానికి మనుషులు వెళ్తున్నారు. కుటుంబాలు చిన్నవుతున్నాయి. ఉద్యోగం, చదువు, వలసలు బంధాల మధ్య దూరాన్ని పెంచుతున్నాయి. అయినా పండుగ వచ్చినప్పుడు ఒక్కరోజైనా మనుషులు తమ మూలాలను గుర్తు చేసుకుంటున్నారు. అందుకే దసరా ఒక జ్ఞాపకం కూడా. మన ఇంటి జ్ఞాపకం. మన ఊరి జ్ఞాపకం. మన బంధాల జ్ఞాపకం. మన చిన్ననాటి జ్ఞాపకం. పండుగ మారవచ్చు. దాని రూపం మారవచ్చు. కానీ మనిషిని మనిషితో కలిపే సందర్భంగా అది మిగిలితేనే పండుగకు అర్థం ఉంటుంది. దసరా రోజున జమ్మి ఆకును “బంగారం”గా ఇచ్చిపుచ్చుకుంటాం. ఆ ఆచారం మనకు ఒక చిన్న ప్రశ్నను కూడా వేయవచ్చు. బంగారం విలువను వెతికే మనం... చెట్టు విలువను గుర్తిస్తున్నామా? పెద్దలను పలకరించే మనం... వారి మాటను మిగిలిన రోజుల్లోనూ గౌరవిస్తున్నామా? బంధువులను కలిసే మనం... ఆ బంధాలను పండుగ తర్వాత కూడానిలబెట్టుకుంటున్నామా? ఇలాంటి ప్రశ్నలు పండుగను మరింత లోతుగా అర్థం చేసుకునేలా చేస్తాయి. దసరా అంటే కేవలం ఒక తేదీ కాదు. ఒక సమాజం తన బంధాలను గుర్తు చేసుకునే రోజు. తన మూలాలను తలుచుకునే రోజు. తనలోని మంచిని మళ్లీ చూసుకునే అవకాశం.

అందుకే దసరా పండుగ ముగిసిన తర్వాత కూడా దాని అర్థం మన జీవితంలో మిగలాలి. పండుగ ఒక్కరోజే కావచ్చు. మనుషుల మధ్య బంధం మాత్రం పండుగల మధ్య కూడా బతకాలి.

పండుగలో కనిపించే పల్లె మనసు

తెలంగాణ దసరా.. ఒక ప్రత్యేక సంప్రదాయం

ఇక్కడ దసరా అంటే కేవలం పండుగ సందడి కాదు. ఊరు కదిలే రోజు. ఇంటి గడప దాటి మనుషులు ఒకరినొకరు కలిసే రోజు. దూరంగా వెళ్లినవారు తమ ఊరిని, తమ మనుషులను గుర్తుచేసుకునే రోజు. పండుగకు ముందు నుంచే పల్లెల్లో ఒక ప్రత్యేక వాతావరణం మొదలవుతుంది. ఇళ్లను శుభ్రం చేసుకోవడం, కొత్త బట్టలు సిద్ధం చేసుకోవడం, బంధువుల రాక కోసం ఎదురుచూడడం... ఇవన్నీ పండుగలో భాగమే. కానీ అసలు సందడి పండుగ రోజునే. జమ్మి చెట్టు తెలంగాణ దసరా జ్ఞాపకాల్లో ఒక ప్రత్యేక స్థానం సంపాదించుకుంది. జమ్మి ఆకులను బంగారంగా భావించి పరస్పరం ఇచ్చిపుచ్చుకోవడం ఒక ఆచారం. ఈ ఆచారం వెనుక ఉన్న విశ్వాసాలు, ప్రాంతీయ కథనాలు ఏవైనా కావచ్చు. కానీ ప్రజల జీవితంలో అది ఒక ముఖ్యమైన సామూహిక గుర్తుగా మారింది.

ఒకప్పుడు పిల్లలు పెద్దల వెంట నడుస్తూ ఇంటింటికీ వెళ్లేవారు. పెద్దలను పలకరించేవారు. ఆశీర్వాదం తీసుకునే వారు. స్నేహితులను కలిసేవారు. ఊరిలో ఎవరు ఎక్కడ ఉన్నా, దసరా రోజు ఒకరి నొకరు కలుసుకోవడం సహజంగా జరిగే ది. అది ఒక సామాజిక సంబంధాల పండుగ. తెలంగాణ దసరాలో మరో ప్రత్యేకత అలయ్- బలయ్ వంటి ఆత్మీయతను వ్యక్తం చేసే సంప్రదాయాల్లో కనిపిస్తుంది. చేతులు కలపడం, ఆలింగనం చేసుకోవడం, పరస్పరం శుభాకాంక్షలు చెప్పుకోవడం.. ఇవన్నీ పండుగను మనుషుల మధ్య అనుబంధానికి దగ్గర చేస్తాయి. కాలం మారింది. ఇప్పుడు చాలా కుటుంబాలు పల్లెల్లో ఉండడం లేదు. ఉపాధి కోసం పట్టణాలకు వెళ్లారు. చదువుల కోసం పిల్లలు దూరమయ్యారు. ఉద్యోగాల కోసం నగరాలు మారారు. అయినా దసరా వచ్చిందంటే పుట్టిన ఊరు గుర్తుకొస్తుంది. వీలైన వారు తిరిగి వస్తారు. రాలేనివారు ఫోన్‌లో పలకరిస్తారు. దూరం తగ్గించడానికి కొత్త మార్గాలు వచ్చాయి. రూపం మారింది. బంధం మాత్రం పూర్తిగా మాయమవ్వలేదు. అదే తెలంగాణ దసరా బలం. ఇక్కడ పండుగ ఒక కుటుంబానికే పరిమితం కాదు. ఊరి సామూహిక జ్ఞాపకంలో భాగమవుతుంది. ఒకప్పుడు పండుగ రోజున కనిపించిన మనుషులు ఇప్పుడు కనిపించకపోవచ్చు. పాత ఇళ్లు మారిపోయి ఉండవచ్చు. పాత దారులు రోడ్లుగా మారి ఉండవచ్చు. కానీ దసరా జ్ఞాపకం మాత్రం ఒక తరాన్ని మరో తరంతో కలిపే వంతెనగా మిగులుతుంది. ఇదే సమయంలో మనం ఒక విషయాన్ని గుర్తుపెట్టుకోవాలి. సంప్రదాయం అంటే గతాన్ని యథాతథంగా పునరావృతం చేయడం మాత్రమే కాదు. దాని వెనుక ఉన్న విలువను అర్థం చేసుకుని ముందుకు తీసుకెళ్లడం. జమ్మి ఆకును ఇచ్చిపుచ్చుకోవడం ఒక ఆచారం అయితే, మనుషుల మధ్య మంచిని పంచుకోవడం దాని అంతరార్థంగా ఉండాలి. పెద్దలను పలకరించడం ఒక సంప్రదాయం అయితే, వారి అనుభవాన్ని గౌరవించడం మన జీవన విలువ కావాలి. అలయ్--బలయ్ ఒక పండుగ ఆచారం అయితే, విభేదాల మధ్య కూడా మనిషిని మనిషిగా చూసే సంస్కృతి మన జీవితంలో ఉండాలి. అప్పుడే తెలంగాణ దసరా కేవలం ఒక పండుగగా కాకుండా ఒక జీవన సంప్రదాయంగా నిలుస్తుంది. పండుగలు మారతాయి. ఊర్లు మారతాయి. మనుషుల జీవన విధానం మారుతుంది. కానీ ఒక సమాజం తన మూలాలను గుర్తు చేసుకుంటూ, తన మనుషులను దగ్గరకు చేర్చుకుంటూ ముందుకు సాగితే... సంప్రదాయం చనిపోదు. అది కాలంతో పాటు కొత్త రూపంలో బతుకుతుంది.

జమ్మి చెట్టు..

బంగారం కంటే విలువైన బంధం

చిన్న ఆకును చేతిలో పెట్టి "ఇది బంగారం" అని చెప్పే ఆ క్షణంలో ఒక పండుగ ఆనందం ఉంటుంది. కానీ ఆ ఆకును కాసేపు ఆలోచనతో చూస్తే... అందులో ఒక పెద్ద కథ కనిపిస్తుంది. బంగారం విలువ మనిషి నిర్ణయించినది. జమ్మి చెట్టు విలువ మాత్రం మనిషి జీవనంతో ముడిపడినది. ఎడారిలాంటి వాతావరణాన్నీ తట్టుకుని పెరిగే జమ్మి చెట్టు మన నేలతో, మన వాతావరణంతో ఎంతోకాలంగా అనుబంధం కలిగి ఉంది. పల్లె జీవనంలో చెట్లు కేవలం నీడ ఇచ్చే వస్తువులు కాదు. అవి పశువులకు, పక్షులకు, నేలకు, మనుషులకు అనేక విధాలుగా ఉపయోగపడే జీవ వ్యవస్థలో భాగం. అలాంటి చెట్టు ఆకును దసరా రోజున "బంగారం"గా ఇచ్చిపుచ్చుకోవడం వెనుక ఒక అందమైన ప్రతీక ఉంది. ప్రకృతిలో ఉన్నదాన్ని విలువైనదిగా చూడటం. పండుగ రోజున మనం ఒకరి చేతిలో ఒకరు జమ్మి ఆకును పెడతాం. కానీ ఆ ఆకు మనకు మరో ప్రశ్న కూడా వేయాలి. జమ్మి ఆకును బంగారంగా భావిస్తున్నాం. జమ్మి చెట్టును కాపాడుతున్నామా? సంప్రదాయాన్ని పాటించడం అంటే ఆచారాన్ని మాత్రమే కొనసాగించడం కాదు. ఆ ఆచారానికి ఆధారమైన ప్రకృతిని కూడా కాపాడటం. లేకపోతే ఒకరోజు జమ్మి ఆకును పూజిస్తాం... కానీ జమ్మి చెట్టును చూడటానికి వెతకాల్సిన పరిస్థితి రావచ్చు. దసరా రోజున పెద్దలను కలవడం,

> **దసరా వచ్చిందంటే తెలంగాణ పల్లెల్లో జమ్మి చెట్టు గుర్తుకొస్తుంది. జమ్మి ఆకులను బంగారంగా భావించి పెద్దలకు, బంధువులకు, స్నేహితులకు ఇచ్చిపుచ్చుకోవడం ఒక ఆత్మీయ సంప్రదాయం.**

బంధువులను పలకరించడం, స్నేహితులను కలిసి జమ్మి ఆకులు ఇచ్చిపుచ్చుకోవడం– ఇవన్నీ మనుషుల మధ్య దూరాలను తగ్గించే చిన్న చిన్న సందర్భాలు. అందుకే జమ్మి ఆకు ఒక బహుమతి మాత్రమే కాదు. ఒక బంధానికి గుర్తు. "నువ్వు నాకు ముఖ్యమైనవాడివి" అని మాటల్లో చెప్పకుండా చెప్పే ఒక పద్ధతి. విభేదాలు ఉన్నా ఆ రోజున పలకరించుకోవడం. దూరమైన బంధాన్ని మళ్లీ గుర్తు చేసుకోవడం. పెద్దల ఆశీర్వాదం తీసుకోవడం. చిన్నవారిని దగ్గరకు తీసుకోవడం. ఇలాంటి ఆచారాల అసలు విలువ అక్కడే ఉంటుంది. ఇప్పుడు జీవితం వేగంగా మారిపోయింది. మనుషులు ఒకే ఊరిలో ఉన్నా ఒకరినొకరు కలుసుకునే సమయం తగ్గింది. దూర ప్రాంతాల్లో ఉన్నవారిని కలవడం మరింత కష్టమైంది. ఇలాంటి సమయంలో పండుగలు కనీసం ఒక్కరోజైనా మనుషులను ఒకరి దగ్గరకు ఒకరిని తీసుకురాగలిగితే, ఆ పండుగ తన పని చేసినట్టే. జమ్మి ఆకును ఇచ్చిపుచ్చుకునే ఆ చిన్న క్షణం మనకు ఇదే చెబుతుంది. బంగారం పోగు చేసుకుంటే సంపద పెరగొచ్చు.బంధాలను పోగు చేసుకుంటే జీవితం పెరుగుతుంది. అందుకే దసరా రోజున చేతిలో పెట్టే జమ్మి ఆకును కేవలం ఒక ఆచారంగా చూడకూడదు. అది మన నేల గుర్తు. మన చెట్టు గుర్తు. మన పల్లె గుర్తు. మన బంధాల గుర్తు. ఒక చిన్న ఆకు.. మనకు ఇంత పెద్ద అర్థాన్ని చెప్పగలిగితే, ఆ ఆకును పుట్టించిన చెట్టు విలువ ఎంత? అందుకే ఈ దసరాకు జమ్మి ఆకును ఇచ్చిపుచ్చుకునేటప్పుడు ఒక చిన్న పని కూడా చేద్దాం. ఒక జమ్మి మొక్కను కాపాడుదాం. ఒక చెట్టును నాటుదాం. ఒక బంధాన్ని నిలబెట్టుకుందాం. అప్పుడు మన చేతిలోని జమ్మి ఆకు నిజంగానే...బంగారం కంటే విలువైనదవుతుంది.

ఆయుధపూజ నుంచి అలయ్-బలయ్ వరకు

దసరా రోజున చాలా ఇళ్లలో పనిముట్లను శుభ్రం చేసి పూజించే సంప్రదాయం కనిపిస్తుంది. ఎక్కడో వ్యవసాయ పనిముట్లు. ఎక్కడో వాహనాలు. మరెక్కడో వృత్తికి ఉపయోగించే పరికరాలు. కాలం మారుతున్న కొద్దీ పూజించే వస్తువుల రూపం కూడా మారుతోంది.దీనిని కేవలం "ఆయుధపూజ"గా చూస్తే ఒక చిన్న ఆచారం మాత్రమే కనిపిస్తుంది. కానీ దాని వెనుక ఉన్న సామాజిక భావాన్ని పరిశీలిస్తే మరో అర్థం కనిపిస్తుంది. మన జీవనానికి ఉపయోగపడే శ్రమ సాధనాలకు గౌరవం.

రైతుకు నాగలి, కొడవలి ఒకప్పుడు అత్యంత ముఖ్యమైన పనిముట్లు. కమ్మరికి సుత్తి, వడ్రంగికి పనిముట్లు, చేనేత కార్మికుడికి మగ్గం, వివిధ వృత్తుల వారికి వారి వారి పరికరాలు– ఇవి కేవలం ఇనుము, కలప, యంత్రాలు కావు. వాటితో ముడిపడిన శ్రమకు అవి ప్రతీకలు.

ఒక పనిముట్టును గౌరవించడం అంటే, దాన్ని ఉపయోగించే మనిషి శ్రమను గుర్తించడం కూడా. ఈ అర్థంలో చూసినప్పుడు ఆయుధపూజకు ఒక సామాజిక విలువ కనిపిస్తుంది. మన జీవితం సాగే విధానంలో శ్రమకు ఉన్న ప్రాధాన్యాన్ని గుర్తుచేసే సందర్భంగా దాన్ని చూడవచ్చు. అయితే ఇక్కడ ఒక స్పష్టత అవసరం. పనిముట్టుకు పూజ చేయడం వల్ల అది మనిషి జీవితాన్ని మార్చదు. దాని అసలు విలువ దాన్ని జ్ఞానంతో, నైపుణ్యంతో ఉపయోగించే మనిషి శ్రమలోనే ఉంటుంది. అందువల్ల పూజతో పాటు పనిముట్టును సురక్షితంగా, బాధ్యతగా ఉపయోగించడం, దాని సంరక్షణ, వృత్తి నైపుణ్యానికి గౌరవం ఇవ్వడం కూడా అంతే ముఖ్యం. ఇది సంప్రదాయానికి శాస్త్రీయమైన అర్థాన్ని జోడించే మార్గం. ఇక దసరా మరో అందమైన సంప్రదాయం మనుషుల మధ్య దూరాలను తగ్గించడం. తెలంగాణలో అలయ్– బలయ్ అనే ఆత్మీయతకు ప్రత్యేక గుర్తింపు ఉంది. పరస్పరం కలుసుకోవడం, ఆలింగనం చేసుకోవడం, పలకరించు కోవడం. ఇవి సాధారణంగా కనిపించినా సామాజికంగా వాటికి ప్రాధాన్యం ఉంది. మనిషి ఒంటరిగా జీవించలేడు. కుటుం బం, స్నేహం, బంధుత్వం, పొరుగువారు, సమాజం – ఇవన్నీ అతని జీవనంలో భాగాలు. పరస్పర సంబంధాలు బలంగా ఉంటే కష్టకాలంలో సహాయం లభిస్తుంది. సామాజిక నమ్మకం పెరుగుతుంది. ఒంటరితనం తగ్గుతుంది. సమాజంలో పరస్పర సహకారానికి అవకాశం పెరుగుతుంది. అందుకే ఒకరిని ఒకరు పలకరించుకోవడం కూడా చిన్న విషయం కాదు. అలయ్– బలయ్‌లోని అసలు విలువ ఇక్కడే ఉంది. విభేదాలు ఉన్నా మనిషిని మనిషిగా చూడటం. దూరాలు ఉన్నా పలకరించుకోవడం. బంధం బలహీనపడినా మళ్లీ దగ్గరవడానికి ఒక అవకాశం ఇవ్వడం. ఇది పండుగ దాటి జీవితానికి అవసరమైన విలువ. ఇప్పటి సమాజంలో మనుషులు ఒకరికొకరు దగ్గరగా నివసిస్తున్నా, మానసికంగా దూరమవుతున్న సందర్భాలు ఉన్నాయి. ఒకే ఇంట్లో ఉన్నా ఫోన్ తెరల్లో మునిగిపోయే పరిస్థితి ఉంది. పొరుగింటి మనిషి పేరు తెలియని పట్టణ జీవితం కూడా ఉంది. అలాంటి సమయంలో పండుగలు మనుషులను మళ్లీ ఒకరి ముందుకు ఒకరిని తీసుకురాగలిగితే వాటి సామాజిక ప్రయోజనం మరింత పెరుగుతుంది. అందుకే దసరాను కేవలం విజయానికి ప్రతీకగా కాకుండా శ్రమకు గౌరవం, బంధాలకు విలువ, పరస్పర సహకారానికి అవకాశంగా కూడా చూడవచ్చు. ఆయుధపూజ మనకు పనిముట్టును గుర్తు చేస్తుంది. అలయ్ – బలయ్ మనిషిని గుర్తు చేస్తుంది. ఒకటి శ్రమ విలువను చెబితే... మరొకటి మనిషి విలువను చెబుతుంది. ఈ రెండూ కలిసినప్పుడే పండుగ జీవనానికి దగ్గరవుతుంది. పనిముట్టును పూజించిన చేతి శ్రమను గౌరవిద్దాం. అలయ్– బలయ్‌లో కలిసిన చేతులు పండుగ ముగిసిన తర్వాత కూడా ఒకరికొకరు తోడుగా నిలవాలి. అదే సంప్రదాయానికి కొత్త అర్థం. అదే పండుగకు సమకాలీన విలువ.

మా ఊరి దసరా

పండుగంటే ఊరంతా ఒక ఇంటే

దసరాకు కొన్ని రోజుల ముందే ఊరి వాతావరణం మారిపోయేది. ఇళ్లను శుభ్రం చేసుకునేవారు. కొత్త బట్టలు సిద్ధం చేసుకునేవారు. దూరంగా ఉన్న బంధువులు ఎప్పుడు వస్తారో ఎదురు చూసేవారు. ఇంటి ముందు పిల్లల సందడి పెరిగేది. పండుగ రోజు ఉదయం లేచినప్పటి నుంచే ఒక ప్రత్యేకమైన ఉత్సాహం. కొత్త బట్టలు వేసుకుని పెద్దల దగ్గరకు వెళ్లడం. వారి ఆశీర్వాదం తీసుకోవడం. స్నేహితులను కలవడం. ఒకరి ఇంటికి మరొకరు వెళ్లడం. "దసరా శుభాకాంక్షలు" అంటూ పలకరించుకోవడం. ఇవన్నీ కలిసి పండుగను పండుగగా చేసేవి. మధ్యాహ్నం దాటిన తర్వాత ఊరి దారి జమ్మి చెట్టు వైపు మళ్లేది. జమ్మి ఆకులు తీసుకుని వాటిని బంగారంగా భావించి ఒకరికొకరు ఇచ్చిపుచ్చుకునేవారు. చిన్న పిల్లలకు అది ఒక ఆటలా అనిపించినా, పెద్దలకు దాని వెనుక ఒక సంప్రదాయం ఉండేది.

ఆ రోజు ఎవరు ఎవరికీ ఎంత దగ్గరగా ఉన్నారన్నది కాదు. ఎవరు ఎవరిని పలకరించారన్నదే ముఖ్యం. ఏళ్లుగా మాట్లాడుకోని ఇద్దరు కూడా దసరా రోజు ఒకరినొకరు పలకరించుకునే సందర్భాలు ఉండేవి. చిన్నపాటి మనస్పర్థలు పండుగరోజు కరిగిపోయేవి. పండుగ మనుషుల మధ్య ఉన్న గోడలకు కనీసం ఒక తలుపు తెరిచేది. సాయంత్రం అయ్యేసరికి ఊరిలో మరో సందడి మొదలయ్యేది. పిల్లలు ఒకచోట చేరేవారు. పెద్దలు మరోచోట కూర్చునేవారు. ఎవరి ఇంట్లో ఏ వంటకం చేశారో మాట్లాడుకునేవారు. దూరం నుంచి వచ్చిన బంధువుల కబుర్లు వినేవారు. అప్పుడు పండుగకు పెద్ద వేదికలు అవసరం ఉండేది కాదు. ఊరే ఒక వేదిక. మనుషులే ఒక కార్యక్రమం.

మా ఊరిలో దసరా అంటే క్యాలెండర్‌లో ఒక పండుగ తేదీ కాదు. ఊరంతా ఒక్కసారిగా కదిలే రోజు. ఎక్కడెక్కడో ఉన్న మనుషులు తిరిగి తమ ఊరి బాట పట్టే రోజు. పాత పరిచయాలు మళ్లీ పలకరించే రోజు. చిన్ననాటి జ్ఞాపకాలు ఒక్కసారిగా కళ్లముందుకు వచ్చే రోజు.

బంధాలే అసలు పండుగ

ఇప్పుడు మా ఊరు కూడా మారింది. పాత ఇళ్లు కొన్ని లేవు. పాత మనుషుల్లో కొందరు లేరు. కొందరు పట్టణాలకు వెళ్లిపోయారు. పిల్లలు ఉద్యోగాలు, చదువుల కోసం దూరమయ్యారు. పండుగలో సందడి మాత్రం ఉంది. కానీ ఆ సందడిలో అప్పటి పరిచయాలన్నీ కనిపించకపోవచ్చు. అయినా దసరా వచ్చినప్పుడు పాత జ్ఞాపకం తలుపు తడుతుంది. "ఆ రోజుల్లో దసరా ఎలా ఉండేది?" అని మనసు అడుగుతుంది. అప్పుడు అర్థమవుతుంది.. మనం కోల్పోయింది పండుగను కాదు. పండుగలో కలిసి ఉన్న మనుషుల సమయాన్ని. అందుకే ఈరోజు దసరాను జరుపుకుంటున్నప్పుడు పాత రోజులను పూర్తిగా తిరిగి తీసుకురావడం సాధ్యం కాకపోవచ్చు. కానీ ఆ రోజులలోని ఒక విలువను మాత్రం తిరిగి తెచ్చుకోవచ్చు. ఒకరినొకరు పలకరించడం. ఒక పెద్ద మనిషి దగ్గరకు వెళ్లి కాసేపు కూర్చోవడం. దూరమైన బంధువుకు ఫోన్ చేయడం. మనసులో ఉన్న చిన్న గోడను కూల్చడం. అప్పుడు దసరా మళ్లీ మన ఊరి దసరా అవుతుంది. ఎందుకంటే పండుగకు అసలు అందం కొత్త బట్టల్లో ఉండదు. మనుషులు ఒకరి దగ్గరకు ఒకరు చేరిన క్షణంలో ఉంటుంది.

ఆ దసరా రోజులు మళ్లీ వస్తాయా..?

జ్ఞాపకాలు తిరిగి రావు...
కానీ వాటి విలువను మనం తిరిగి తెచ్చుకోవచ్చు

అప్పటి దసరా అంటే పండుగ తేదీ కోసం ఎదురుచూడటం మాత్రమే కాదు. దూరంగా వెళ్లిన వాళ్లు ఊరికి చేరే సమయం. ఇంటి ముందు సందడి. కొత్త బట్టల కంటే కొత్తగా కలిసిన మనుషులే ఎక్కువ. పెద్దలను పలకరించడం, జమ్మి ఆకులు ఇచ్చిపుచ్చుకోవడం, ఒకరి ఇంటికి మరొకరు వెళ్లడం... ఇవన్నీ పండుగలో సహజమైన భాగాలు. ఇప్పుడు కాలం మారింది. ఊరు మారింది. కుటుంబాలు చిన్నవయ్యాయి. ఉపాధి కోసం చాలామంది పట్టణాలకు, ఇతర ప్రాంతాలకు వెళ్లారు. ఒకే కుటుంబంలోని మనుషులు కూడా వేర్వేరు చోట్ల జీవిస్తున్నారు. అందుకే అప్పటి దసరా రూపం ఇప్పుడు కనిపించకపోవడం సహజమే. అయితే ఇక్కడ ఒక ముఖ్యమైన ప్రశ్న ఉంది. మారింది దసరా మాత్రమేనా? లేక దసరాను జరుపుకునే మన జీవన విధానమా? పండుగలు కాలానికి అనుగుణంగా మారడం తప్పు కాదు. కొత్త పద్ధతులు రావచ్చు. వేడుకలు మారవచ్చు. సాంకేతికత చేరవచ్చు. పట్టణాల్లో పండుగలకు కొత్త రూపాలు రావచ్చు. కానీ ఒక సంప్రదాయం వెనుక ఉన్న మానవ సంబంధం కనుమరుగైతే మాత్రం ఆలోచించాల్సిందే. గతాన్ని యథాతథంగా తిరిగి తీసుకురావడం సాధ్యం కాదు. అప్పటి ఊరు ఇప్పుడు అదే ఊరు కాదు. అప్పటి జీవన విధానం ఇప్పుడు లేదు. అప్పటి సమయం కూడా మన చేతుల్లో లేదు. కానీ అప్పటి విలువలను మాత్రం ఈ రోజులో బతికించుకోవచ్చు. పెద్దలను పలకరించడం కోసం పండుగ కోసం మాత్రమే ఎదురుచూడాల్సిన అవసరం లేదు. దూరంగా ఉన్న బంధువుకు ఒక ఫోన్ చేయవచ్చు. మనతో విభేదించిన వ్యక్తితో ఒకసారి మాట్లాడవచ్చు. ఇంట్లోని పిల్లలకు జమ్మి ఆకుల వెనుక ఉన్న కథ చెప్పవచ్చు. పండుగను కేవలం కార్యక్రమంగా కాకుండా ఒకరినొకరు కలిపే అవకాశంగా మార్చుకోవచ్చు. అప్పుడు "ఆ దసరా రోజులు మళ్లీ వస్తాయా?" అనే ప్రశ్నకు సమాధానం కొంత మారుతుంది. ఆ రోజులు రావు. కానీ ఆ రోజుల మనసు రావచ్చు. కాలం వెనక్కి వెళ్లదు. మనిషి కూడా వెనక్కి వెళ్లాల్సిన అవసరం లేదు. ముందుకు వెళ్తూనే తనలోని మంచిని వెంట తీసుకెళ్లగలిగితే... అదే నిజమైన సంప్రదాయం. పండుగలు గతాన్ని గుర్తు చేయడానికి మాత్రమే కాదు. గతంలోని విలువలను భవిష్యత్తుకు అందించడానికి కూడా. అందుకే దసరా రోజులు మళ్లీ రావాల్సిన అవసరం లేదు. ఆ దసరా మనలో మిగిలి ఉంటే చాలు.

"ఆ రోజులు మళ్లీ వస్తాయా..?" పెద్దవాళ్లను అడిగితే చాలాసార్లు ఒక చిన్న నవ్వు వస్తుంది. ఆ నవ్వులో ఒక కాలం ఉంటుంది. ఒక ఊరు ఉంటుంది. మనుషుల మధ్య ఉండే ఆత్మీయత ఉంటుంది.

ఒకప్పుడు వ్యవసాయమే గ్రామీణ జీవితానికి ప్రధాన ఆధారం. కుటుంబాలు పెద్దవిగా ఉండేవి. ఒకే ఇంట్లో అనేక తరాలు ఉండేవి. పొరుగింటి మనిషి కూడా కుటుంబ సభ్యుడిలాగే కనిపించేవాడు. పండుగకు ఎవరు వస్తారో, ఎవరు ఉండరో ముందుగానే తెలిసేది. ఇప్పుడు పరిస్థితి మారింది. ఉపాధి కోసం యువత పట్టణాలకు, నగరాలకు, ఇతర ప్రాంతాలకు వెళ్తోంది. వ్యవసాయంలో మార్పులు వచ్చాయి. కుటుంబాలు చిన్నవయ్యాయి. ఉమ్మడి కుటుంబాల స్థానంలో చిన్న కుటుంబాలు పెరిగాయి. గ్రామాల్లోనే ఉన్నా జీవన విధానం మారిపోయింది. ఈ మార్పు పండుగల మీద కూడా పడింది. ఒకప్పుడు ఇంట్లోనే తయారయ్యే అనేక వస్తువులు ఇప్పుడు మార్కెట్‌లో దొరుకుతున్నాయి. పండుగకు అవసరమైన పూల నుంచి అలంకరణ వరకు చాలా విషయాలు కొనుగోలు చేయడం సాధారణమైంది. గతంలో గ్రామంలోనే జరిగే కొన్ని పనులు ఇప్పుడు బయట నుంచి వస్తున్నాయి. ఇందులో తప్పు ఉందని ఒక్క మాటతో చెప్పలేం. కాలం మారితే అవసరాలు మారతాయి. సౌకర్యాలు పెరుగుతాయి. మార్కెట్ విస్తరిస్తుంది.

పండుగలు మారుతున్నాయి...

పల్లె కూడా మారుతోంది

మారుతున్న పండుగ వెనుక మారుతున్న మన జీవితం

ఒకప్పుడు పండుగ అంటే ఊరంతా ఒకేసారి కదిలేది. ఇప్పుడు పండుగ వస్తుంది... కానీ ఊరు మొత్తం ఒకేసారి కనిపించదు. ఇది పండుగలో వచ్చిన మార్పు మాత్రమే కాదు. పల్లె జీవన విధానంలో వచ్చిన పెద్ద మార్పుకు ఇది ఒక చిన్న ప్రతిబింబం.

సాంకేతికత మన జీవితంలో భాగమవుతుంది. ఇవన్నీ సహజమైన పరిణామాలే. అయితే మార్పుతో పాటు ఏం పోతుందన్నదే అసలు ప్రశ్న. పండుగలో ఒకప్పుడు ప్రధానంగా కనిపించిన సామూహికత తగ్గుతుందా? పక్కింటి మనిషిని పలకరించే అలవాటు తగ్గుతుందా? పిల్లలకు పండుగ వెనుక ఉన్న కథలు, పాటలు, పద్ధతులు తెలియకుండా పోతున్నాయా? ప్రకృతితో పండుగకు ఉన్న సంబంధం బలహీనపడుతోందా? ఇవి ఆలోచించాల్సిన ప్రశ్నలు. మరోవైపు కొత్త తరం పండుగలను తనదైన పద్ధతిలో జరుపుకుంటోంది. సామాజిక మాధ్యమాల్లో చిత్రాలు, సందేశాలు,

వీడియోలు పంచుకుంటోంది. గ్రామం బయట ఉన్నవాళ్లు కూడా తమ ఊరి పండుగను దూరం నుంచే చూస్తున్నారు. ఇది కూడా ఒక కొత్త అనుభవమే. అంటే పండుగలు అంతరించిపోతున్నాయని చెప్పడం సరైంది కాదు. అవి రూపం మార్చుకుంటున్నాయి. పాత పద్ధతుల్లో ఉన్న విలువలు కొత్త పద్ధతుల్లోకి ఎలా వస్తాయన్నదే ముఖ్యం. పల్లె మారడం తప్పు కాదు. మార్పును ఆపడం కూడా సాధ్యం కాదు. కానీ పల్లె తన జ్ఞాపకాలను పూర్తిగా కోల్పోతే మాత్రం సమస్య. చెరువు ఉండాలి. పూలు పూయాలి. జానపద పాట వినిపించాలి. పిల్లలకు తమ ఊరి కథలు తెలియాలి. పెద్దలకు గౌరవం ఉండాలి. పండుగ రోజునైనా మనుషులు ఒకరినొకరు గుర్తు చేసుకోవాలి. ఇవన్నీ పాతకాలపు అలవాట్లుగా చూడాల్సిన అవసరం లేదు. ఇవి ఒక సమాజాన్ని సమాజంగా నిలబెట్టే బంధాలు. పండుగ అనేది మన జీవితం నుంచి వేరుగా ఉండే ఒక రోజు కాదు. మనం ఎలా జీవిస్తున్నామో పండుగ కూడా అలాగే కనిపిస్తుంది. అందుకే పండుగలు మారుతున్నాయని బాధపడే ముందు... మన పల్లె ఎందుకు మారుతోంది? మన జీవితం ఎందుకు మారుతోంది? మనుషుల మధ్య బంధాలు ఎలా మారుతున్నాయి? అని ప్రశ్నించాలి.

ఎందుకంటే పండుగను
మార్చేది కాలం కాదు.
కాలంతో పాటు మారుతున్న
మనిషి జీవితం.
పండుగను కాపాడాలంటే
గతాన్ని అలాగే నిలబెట్టాల్సిన
అవసరం లేదు.
మారుతున్న కాలంలో మనిషిని
మనిషితో కలిపే విలువలను
మాత్రం నిలబెట్టాలి.
అప్పుడు పల్లె మారినా...
పండుగ మారినా...
మన సంస్కృతి మాత్రం
తన ఊపిరిని కోల్పోదు.

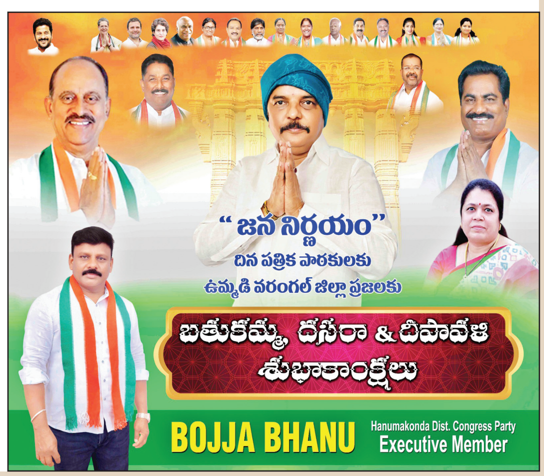

మన
ఆనందం...
ప్రకృతికి
భారంగా
మారకూడదు

పండుగ.. పర్యావరణానికి పండుగేనా?

పండుగ అంటే ఆనందం. కానీ ఆ ఆనందం కోసం ప్రకృతికి నష్టం కలిగిస్తే? ఇది ఇప్పుడు ప్రతి పండుగ ముందు మనం వేసుకోవాల్సిన ప్రశ్న.

బతుకమ్మలో పూలు ఉంటాయి. దసరాలో జమ్మి ఆకులు ఉంటాయి. అలంకరణలు, విద్యుత్ దీపాలు, శబ్దాలు, ప్రయాణాలు, పండుగ మార్కెట్లు... ఇలా పండుగ చుట్టూ ఎన్నో కార్యకలాపాలు పెరుగుతున్నాయి. ఇవన్నీ తప్పని చెప్పలేం. పండుగ మారుతుంది. సమాజం మారుతుంది. అవసరాలు మారతాయి. కానీ ఒక విషయం మాత్రం మారకూడదు. పండుగ కోసం ప్రకృతిని ఉపయోగించుకుంటూ... అదే ప్రకృతిని నాశనం చేయకూడదు. పూలు కావాలి. కానీ పూల మొక్కలు పెరిగే నేల కూడా కావాలి. జమ్మి ఆకులు కావాలి. కానీ జమ్మి చెట్లు కూడా ఉండాలి. చెరువులో బతుకమ్మను నిమజ్జనం చేయాలి. కానీ ఆ చెరువు నీరు, పరిసరాలు కూడా పరిశుభ్రంగా ఉండాలి. పండుగ ముగిసిన మరుసటి రోజే చెత్తతో నిండిపోయే ప్రదేశాన్ని చూసి మనం ఒక్కసారి ఆలోచించాలి. పండుగ ముగిసిందా? లేక మన బాధ్యత కూడా ముగిసిందా? ప్రకృతిని కాపాడటం అంటే పండుగను ఆపేయడం కాదు. పండుగను మరింత బాధ్యతగా జరుపుకోవడం. స్థానిక పూలను పెంచుకోవచ్చు. ప్లాస్టిక్ వినియోగాన్ని తగ్గించవచ్చు. చెత్తను ఎక్కడ పడితే అక్కడ వేయకుండా చూడవచ్చు. చెరువులు, కుంటలు, చెట్లను పండుగలతో పాటు ఏడాది పొడవునా కాపాడవచ్చు. అప్పుడు పండుగ మనిషికి మాత్రమే కాదు... ప్రకృతికి కూడా పండుగ అవుతుంది.

<u>పండుగకు వెలుగు కావాలి. కానీ ఆ వెలుగు ప్రకృతిని చీకటిలోకి నెట్టకూడదు. మన పండుగ అందంగా ఉండాలంటే...</u>
మన చుట్టూ ఉన్న ప్రకృతి కూడా అందంగా ఉండాలి.

పండుగ వెనుక పల్లె ఆర్థిక వ్యవస్థ

పండుగ సందడి వెనుక ఎన్నో కుటుంబాల జీవనాధారం

పండుగ వస్తే మనకు ముందుగా గుర్తొచ్చేది సంబరం. కానీ ఆ సంబరం వెనుక ఎన్నో కుటుంబాల జీవితం కూడా కదులుతుంది.

బతుకమ్మకు పూలు కావాలి. దసరాకు పండుగ సామగ్రి కావాలి. కొత్త బట్టలు, మిఠాయిలు, పండ్లు, అలంకరణ వస్తువులు, రవాణా... పండుగ చుట్టూ అనేక చిన్న వ్యాపారాలు జరుగుతాయి. ఒకరి కొనుగోలు మరొకరికి ఆదాయం. రైతు పండించిన పూలు మార్కెట్‌కు వస్తాయి. పూల అమ్మకందారుడి దగ్గరికి వెళ్తాయి. అక్కడి నుంచి మన బతుకమ్మలోకి చేరతాయి. రవాణా చేసే వ్యక్తి నుంచి చిన్న దుకాణదారుడి వరకు పండుగ ఆర్థిక వ్యవస్థలో భాగస్వాములవుతారు. అందుకే పండుగను కేవలం ఖర్చుగా చూడటం కూడా పూర్తిచిత్రం కాదు. మన ఖర్చు... మరొకరి ఆదాయం కావచ్చు. అయితే ఇందులో మరో ప్రశ్న కూడా ఉంది. పండుగ సమయంలో ధరలు పెరిగినప్పుడు ఆ ప్రయోజనం నిజంగా ఉత్పత్తిదారుడికి చేరుతోందా? రైతు, చిన్న వ్యాపారి, పూల అమ్మకందారు తమ శ్రమకు తగిన ఆదాయం పొందుతున్నారా? పండుగ మార్కెట్ పెరగడం మంచిదే. కానీ దాని ప్రయోజనం చివరి వరకు చేరాలి. స్థానికంగా తయారయ్యే వస్తువులకు ప్రాధాన్యం ఇవ్వడం, చిన్న వ్యాపారుల వద్ద కొనుగోలు చేయడం, రైతుల ఉత్పత్తికి సరైన ధర చెల్లించడం... ఇవి కూడా పండుగలో భాగమే.

ఎందుకంటే పండుగ ఆనందం ఇంటి గడప దగ్గర ఆగిపోదు. అది ఒక కుటుంబం నుంచి మరో కుటుంబం జీవనంలోకి ప్రవహిస్తుంది. పండుగను జరుపుకునే మనిషి వినియోగదారుడే కాదు. అతను ఒక చిన్న ఆర్థిక

వ్యవస్థలో భాగస్వామి కూడా. అందుకే ఈసారి పండుగకు ఏం కొన్నామన్నదే కాదు... ఎవరి చేతిలోకి మన డబ్బు వెళ్లింది? ఎవరి జీవితానికి అది కొంత ఊపిరి ఇచ్చింది? అని కూడా ఆలోచిద్దాం. అప్పుడు పండుగ సందడి మరింత అర్థవంతమవుతుంది.

చేతివృత్తులకు పండుగే ఆధారం

పండుగ వస్తే గుర్తొచ్చే చేతులు... మిగతా రోజుల్లో ఎక్కడ?

పండుగ మనకు సంప్రదాయాన్ని గుర్తు చేస్తుంది. ఆ సంప్రదాయాన్ని చేతుల్లో మోసుకొచ్చిన మనుషులను మాత్రం ఎంతవరకు గుర్తు చేసుకుంటున్నాం? కుండలు చేసే కుమ్మరి. బట్టలు నేసే నేత. చెక్క పనులు చేసే వడ్రంగి. అలంకరణ వస్తువులు తయారు చేసే చిన్న కళాకారుడు... ఇలా ఎన్నో చేతివృత్తులు పండుగలతో ఏదో ఒక విధంగా ముడిపడి ఉన్నాయి. వారి చేతుల్లో తయారైన వస్తువులు ఒకప్పుడు పండుగ సంస్కృతిలో సహజమైన భాగం. ఇప్పుడు పరిస్థితి మారింది.

యంత్రాలతో తయారైన వస్తువులు తక్కువ ధరకు, వేగంగా మార్కెట్‌లోకి వస్తున్నాయి. ఫలితంగా చేతితో తయారు చేసే వస్తువులకు మార్కెట్ తగ్గుతోంది. వృత్తి కొనసాగించడానికి యువత కూడా ఆసక్తి చూపకపోవచ్చు. ఇది కేవలం ఒక వృత్తి కనుమరుగవడం కాదు. ఒక నైపుణ్యం, ఒక జీవన విధానం, ఒక తరపు అనుభవం క్రమంగా దూరమవడం. అందుకే పండుగల సమయంలో స్థానిక చేతివృత్తిదారుల వస్తువులకు ప్రాధాన్యం ఇవ్వడం ఒక చిన్న సహాయం కాదు. అది ఒక సంప్రదాయాన్ని కొనసాగించడానికి ఇచ్చే అవకాశం. అయితే వారిని కేవలం "పాత కళాకారులు"గా చూసి జ్ఞాపకాల్లో పెట్టడం సరిపోదు. వారి ఉత్పత్తులకు మార్కెట్ కావాలి. సరైన ధర కావాలి. కొత్త తరానికి శిక్షణ కావాలి. ఆధునిక అవసరాలకు అనుగుణంగా వారి నైపుణ్యానికి కొత్త అవకాశాలు రావాలి. సంప్రదాయం బతకాలంటే జ్ఞాపకం సరిపోదు. జీవనోపాధి కూడా ఉండాలి. పండుగలో మనం ఉపయోగించే ప్రతి వస్తువు వెనుక ఒకరి శ్రమ ఉండొచ్చు. ఆ శ్రమకు విలువ ఇచ్చినప్పుడే పండుగకు మన విలువలు జతవుతాయి. ఈ పండుగకు ఒక చిన్న నిర్ణయం తీసుకుందాం. స్థానికంగా తయారైన ఒక వస్తువు కొనుక్కుందాం. ఒక చేతివృత్తిదారుడి శ్రమను గుర్తిద్దాం. మన పిల్లలకు ఆ వృత్తి గురించి చెప్పుదాం. ఎందుకంటే...

**చేతులు ఆగిపోతే..
వస్తువు మాత్రమే ఆగదు
ఒక సంస్కృతి కూడా
ఆగిపోతుంది.**

పండుగ ఇంటికి వస్తే ముందుగా మారేది వంటింటి వాతావరణమే. సాధారణ రోజుల్లో త్వరగా ముగించే వంటకు పండుగ రోజు కొంత సమయం కేటాయిస్తారు. ఇంట్లో ఉన్నవాళ్లు కలిసి పనిచేస్తారు. ఒకరు పిండి కలుపుతారు. మరొకరు కూర సిద్ధం చేస్తారు. ఇంకొకరు పచ్చడి చేస్తారు. అక్కడ వంటకం కంటే కలిసి చేయడంలోనే పండుగ రుచి ఉంటుంది.

పండుగ రుచులు..

తెలంగాణ పల్లె వంటలు

తెలంగాణ పల్లె వంటల్లో స్థానిక నేల, పంటలు, కాలం ప్రభావం స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. జొన్న, సజ్జ, కొర్రలు వంటి చిరుధాన్యాలు, పప్పులు, ఆకుకూరలు, స్థానిక కూరగాయలు... ఒకప్పుడు ఇంటి ఆహారంలో సహజమైన భాగాలు. ఇప్పుడు మార్కెట్ మారింది. ఆహారపు అలవాట్లు మారాయి. బయట నుంచి వచ్చే పదార్థాలు పెరిగాయి. ప్యాకెట్లలో సిద్ధంగా దొరికే ఆహారం కూడా పండుగ వంటింట్లోకి వచ్చింది.

ఇది తప్పు అని చెప్పడం కాదు. కాలంతో పాటు ఆహార సంస్కృతి కూడా మారుతుంది.

కానీ మారుతున్న ఆహారంలో మన స్థానిక రుచులు పూర్తిగా కనుమరుగుకాకూడదు.

ఎందుకంటే ఒక పాత వంటకం వెనుక కేవలం రుచి ఉండదు. ఒక పంట ఉంటుంది. ఒక నేల ఉంటుంది. ఒక కుటుంబ జ్ఞాపకం ఉంటుంది. అమ్మమ్మ చేసిన పచ్చడి రుచి ఎందుకు గుర్తుంటుంది? అది కేవలం పదార్థాల వల్ల కాదు. ఆ రుచితో కలిసి ఒక ఇల్లు, ఒక మనిషి, ఒక కాలం మన జ్ఞాపకంలో నిలిచిపోతుంది. అందుకే పండుగ వంటలను కేవలం "సంప్రదాయ వంటకాలు"గా కాకుండా మన ఆహార చరిత్రలో భాగంగా చూడాలి.

ఈ పండుగకు ఒక పాత పల్లె వంటకాన్ని ఇంట్లో చేయవచ్చు. దాని కథను పిల్లలకు చెప్పవచ్చు. ఏ పంటతో చేస్తారో, ఎవరు చేసేవారో, ఎందుకు చేసేవారో తెలుసుకోవచ్చు. రుచిని కాపాడటం అంటే గతాన్ని యథాతథంగా ఉంచడం కాదు. మన ఆహార జ్ఞాపకాలను భవిష్యత్తుకు అందించడం.

పండుగ భోజనం ముగిసిపోతుంది. కానీ ఆ రుచి ఒక జ్ఞాపకంగా మిగిలితే... అదే మన పల్లె వంటింటి అసలు పండుగ.

రంగులు మారాయి..

మనుషులు కలిశారు

పల్లెకు పండుగొచ్చింది..

పండుగ వచ్చినప్పుడు పల్లెకు ఒక ప్రత్యేకమైన రూపం వస్తుంది. ఇంటి ముందు ముగ్గు నుంచి వీధిలోని సందడి వరకు... కొత్త బట్టల నుంచి పూల పరిమళం వరకు... ప్రతి దృశ్యానికీ ఒక కథ ఉంటుంది. ఎక్కడో బతుకమ్మను పేర్చే చేతులు. ఎక్కడో దసరా కోసం సిద్ధమవుతున్న పిల్లలు. ఎక్కడో దూరం నుంచి ఇంటికి చేరిన కొడుకు. మరోచోట మనవళ్ల కోసం ఎదురుచూస్తున్న అమ్మమ్మ. పండుగ అంటే కేవలం అలంకరణ కాదు. చాలాకాలం తర్వాత కలిసిన మనుషుల ముఖాల్లో కనిపించే ఆనందం. పల్లె మారింది. ఇళ్లు మారాయి. జీవన విధానం మారింది. అయినా పండుగ రోజున ఒకరినొకరు పలకరించాలనే మనసు ఇంకా ఉంది. ఒకప్పుడు వీధుల్లో కనిపించిన సందడి ఇప్పుడు కొన్ని చోట్ల తగ్గి ఉండొచ్చు. కానీ ఒక చిన్న ఇంటి గడప దగ్గరైనా, ఒక చెరువు ఒడ్డునైనా, ఒక కుటుంబం మధ్యనైనా పండుగ ఇంకా తన అసలు అర్థాన్ని వెతుక్కుంటూనే ఉంది.

పూలలో రంగు ఉంది.
పాటలో జ్ఞాపకం ఉంది.
పండుగలో మనిషి ఉన్నాడు.
ఈ చిత్రాలు ఆ పండుగను మాత్రమే కాదు..
పండుగను బతికిస్తున్న మనుషులను కూడా చూపాలి.

చివరి బతుకమ్మ

**ఒక పండుగ ముగిసిందా..
ఒక జ్ఞాపకం కూడా..?**

ఆమె చేతుల్లో బతుకమ్మ ఉంది. పూలు ఎక్కువగా లేవు. రంగులూ అంతగా లేవు. అయినా ఆమె దాన్ని చాలా జాగ్రత్తగా పేర్చింది.
"ఇవే దొరికాయమ్మా..." అంది పక్కనే ఉన్న చిన్న అమ్మాయికి. ఆ మాటలోనే ఒక కథ ఉంది. ఒకప్పుడు ఈ పూల కోసం పొలాల గట్లకు వెళ్లేవారు. చెట్ల కింద వెతికేవారు. పిల్లలు పూలు తెచ్చేవారు. పెద్దలు వాటి పేర్లు చెప్పేవారు. ఏ పువ్వు ఎక్కడ పూస్తుందో, ఏ కాలంలో వస్తుందో వాళ్లకు తెలుసు. ఇప్పుడు పూలు మార్కెట్‌లో దొరుకుతున్నాయి. పండుగకు కావాల్సినంత కొనుక్కోవచ్చు. రంగురంగుల పూలతో పెద్ద బతుకమ్మ చేయవచ్చు. ఇది సౌకర్యమే. కానీ ఒక చిన్న ప్రశ్న మాత్రం మిగిలిపోతుంది.
మన పిల్లలకు ఆ పూల పేర్లు తెలుసా? ఆమె మాత్రం ఒక్కొక్క పువ్వును గుర్తు చేసుకుంటోంది. "ఇది తంగేడు... ఇది గునుగు..."
ఆమె చెప్పిన పేర్లను ఆ చిన్న అమ్మాయి ఆసక్తిగా వింటోంది.
"అమ్మమ్మా... ఈ పూలు మళ్లీ ఎక్కడ దొరుకుతాయి?" ఆమె కాసేపు మౌనంగా ఉంది.
"మన ఊరిలోనే దొరికేవి..."
"ఇప్పుడు?" "ఇప్పుడు... వెతకాలి."
ఆ ఒక్క మాటలో మారిపోయిన పల్లె కనిపించింది. పొలాల మధ్య ఖాళీ ప్రదేశాలు తగ్గాయి. చెట్ల సంఖ్య తగ్గింది. చెరువుల పరిసరాలు మారాయి. ఇళ్లూ, రహదారులూ పెరిగాయి. జీవన విధానం మారింది. బతుకమ్మ మాత్రం ఇంకా వస్తూనే ఉంది. కానీ బతుకమ్మలోకి వచ్చే కొన్ని పూలు మాత్రం నెమ్మదిగా దూరమవుతున్నాయి.

అది కేవలం పూల కొరత కాదు. ఒక తరం ప్రకృతిని గుర్తించే జ్ఞానం తగ్గిపోవడం. ఆమె ఆ రోజు బతుకమ్మను చెరువు దగ్గరకు తీసుకెళ్లింది. చుట్టూ పిల్లలు ఉన్నారు. పాటలు ఉన్నాయి. సందడి ఉంది. బతుకమ్మను నీటిలో ఉంచే ముందు ఆమె మరోసారి వెనక్కి చూసింది. "ఇంకోసారి ఈ పూలతో బతుకమ్మ కడతామో లేదో..." అని మెల్లగా అంది. ఆ మాట ఎవరూ వినకపోయినా, ప్రకృతి మాత్రం విన్నట్టే అనిపించింది. బతుకమ్మ నీటిలో కలిసిపోయింది. ఆమె ఇంటికి తిరిగి వెళ్లింది. కానీ ఆ రోజు ముగిసింది బతుకమ్మ మాత్రమే కాదు. ఆమెకు తెలిసిన ఒక పూల ప్రపంచం కూడా ముగిసిపోతున్నదేమో. అందుకే "చివరి బతుకమ్మ" అంటే చివరిసారి జరుపుకునే పండుగ అని కాదు. మన నిర్లక్ష్యంతో ఒక సంప్రదాయంలోని ఏదో ఒక భాగం చివరిసారి కనిపించే ముందు మనం ఆలోచించాలనే హెచ్చరిక. ఒక పువ్వును కాపాడటం చిన్న విషయం అనిపించవచ్చు. కానీ ఆ పువ్వుతో పాటు ఒక పేరు, ఒక పాట, ఒక జ్ఞాపకం, ఒక పల్లె కథ, ఒక తరపు ప్రకృతి జ్ఞానం కూడా బతుకుతుంది. అందుకే వచ్చే బతుకమ్మకు ఒక పని చేద్దాం.

**ఒక స్థానిక పూల మొక్కను నాటుదాం.
ఒక పాత పాటను రికార్డు చేద్దాం.
ఒక పెద్ద మనిషి చెప్పే పూల కథను పిల్లలకు వినిపిద్దాం.
అప్పుడు...
"చివరి బతుకమ్మ" అనే మాట మన పిల్లల తరానికి కేవలం ఒక కథగానే మిగిలిపోవచ్చు.**

సంప్రదాయం మన చేతుల్లోనే ఉంది

పండుగను జరుపుకోవడం ఒక రోజు... సంస్కృతిని కాపాడటం ప్రతిరోజూ

సంప్రదాయం అంటే గతాన్ని అలాగే దాచిపెట్టడం కాదు. కాలం మారుతుంది. మనుషులు మారతారు. పల్లెలు మారతాయి. పండుగలు కూడా మారతాయి. కానీ మారుతున్న కాలంలో ఏ విలువలను మనం వెంట తీసుకెళ్తామన్నదే అసలు ప్రశ్న. బతుకమ్మలో పూలు ఉంటాయి. ఆ పూల వెనుక ప్రకృతి ఉంటుంది. పాట ఉంటుంది. ఆ పాట వెనుక తరాల జ్ఞాపకం ఉంటుంది. దసరాలో జమ్మి ఆకు ఉంటుంది. దాని వెనుక మనుషులను కలిపే బంధం ఉంటుంది. ఇవన్నీ పుస్తకాల్లో పెట్టి కాపాడలేం. జీవితంలో కొనసాగిస్తేనే సంప్రదాయం బతుకుతుంది. మన పిల్లలకు పూల పేర్లు చెప్పాలి. పాత పాటలు వినిపించాలి. పెద్దల జ్ఞాపకాలు అడగాలి. చెట్లు నాటాలి. చెరువులను కాపాడాలి. పండుగ రోజునైనా మనకు దూరమైన మనిషిని పలకరించాలి. ఇవన్నీ చిన్న పనుల్లా కనిపించవచ్చు. కానీ సంస్కృతి పెద్ద కార్యక్రమాలతో కాదు... ఇలాంటి చిన్న ఆచరణలతోనే తరతరాలకు చేరుతుంది. సంప్రదాయాన్ని కాపాడటం అంటే పాతదే గొప్పదని చెప్పడం కాదు. కొత్తదంతా తప్పని చెప్పడం కూడా కాదు. పాతదానిలోని విలువను గుర్తించి, కొత్త కాలంలో దానికి కొత్త జీవితం ఇవ్వడం. బతుకమ్మను పెద్ద వేదికపై జరుపుకోవచ్చు. దసరాను కొత్త పద్ధతిలో జరుపుకోవచ్చు. సాంకేతికతను ఉపయోగించుకోవచ్చు.

కానీ పండుగ ముగిసిన తర్వాత కూడా ప్రకృతిని గుర్తు చేసుకుంటే... మనుషులను గుర్తు చేసుకుంటే... మన మూలాలను గుర్తు చేసుకుంటే... అప్పుడే ఆ వేడుకకు అర్థం ఉంటుంది. ఎందుకంటే సంప్రదాయం మనకు వారసత్వంగా వచ్చిన వస్తువు కాదు. మన తర్వాతి తరానికి మనం అప్పగించాల్సిన బాధ్యత. ఈరోజు మనం ఏం కాపాడుతామో... రేపు అదే మన పిల్లల జ్ఞాపకమవుతుంది.

అందుకే ఈ బతుకమ్మకు ఒక పువ్వును కాపాడుదాం. ఈ దసరాకు ఒక బంధాన్ని కాపాడుదాం. పండుగ ఒక్కరోజు కావచ్చు. సంస్కృతి మాత్రం మన జీవితం.ఆ జీవితం మన చేతుల్లోనే ఉంది.

బతుకమ్మ - దసరా
శుభాకాంక్షలు
బతుకమ్మ మన సంస్కృతికి సొబగు...
దసరా మనలోని ధైర్యానికి ప్రతీక.
పూల పండుగ పరిమళం,
విజయదశమి వెలుగులు ప్రతి ఇంటా
సంతోషం, శాంతి, సౌభ్రాతృత్వం నింపాలని
ఆకాంక్షిస్తూ ఉమ్మడి వరంగల్ ప్రజలందరికీ
హృదయ పూర్వక
బతుకమ్మ - దసరా
శుభాకాంక్షలు
తస్లీమా
చిట్స్ ఆఫ్ రిజిస్ట్రార్
ఉమ్మడి వరంగల్

జన నిర్ణయం పాఠకులకు, ప్రకటనకర్తలకు, మిత్రులకు,
శ్రేయోభిలాషులకు

బతుకమ్మ,దసరా శుభాకాంక్షలు

'ప్రకృతికి పరిహారం ప్రకటించడం సులువు.

అదే ప్రకృతిని తిరిగి అందించడం అసాధ్యం.'

- దారా

'ఒక నది కలుషితమైతే నీరు మాత్రమే మారదు, దానిపై ఆధారపడే మనిషి నిర్ణయాలన్నీ మారతాయి.'

- దారా

'సహజ వనరుల దోపిడీకి మొదటి సాక్ష్యం ఖాళీ నేల కాదు, మారిపోయిన జీవన విధానం.'

- దారా

'భూమి నుంచి తీసుకున్నదానికి మార్కెట్ ఉంటుంది, భూమి కోల్పోయినదానికి మార్కెట్ ఉండదు.'

- దారా

'తవ్వకం ఆగిన రోజు గుంత మూసుకుపోదు, దాని ప్రభావం మాత్రం కొత్త రూపంలో తవ్వుతూనే ఉంటుంది.'

- దారా

బతుకమ్మ - దసరా
శుభాకాంక్షలు
తెలంగాణ ఆడపడుచుల ఆత్మగౌరవానికి ప్రతీక
బతుకమ్మ. చెడుపై మంచి సాధించిన విజయానికి
ప్రతీక దసరా. ఈ పర్వదినాలు తెలంగాణ ప్రజల
జీవితాల్లో సంతోషం, శాంతి, సౌభ్రాతృత్వం
నింపాలని కోరుకుంటున్నాను.
తెలంగాణ ప్రజలందరికీ
బతుకమ్మ - దసరా
శుభాకాంక్షలు
సీతక్క
మంత్రి, తెలంగాణ ప్రభుత్వం

జన నిర్ణయం
పాఠకులకు, తెలంగాణ ప్రజలకు
బతుకమ్మ - దసరా
శుభాకాంక్షలు
ఈ పండుగలు ప్రతి ఇంటా ఆనందం, సంతోషం,
సౌభ్రాతృత్వం నింపాలని ఆకాంక్షిస్తున్నాను
దామ రజిని
క్రాంతి జ్యోతి ఫౌండర్ & చైర్‌పర్సన్

JANA NIRNAYAM TELUGU DAILY
జన నిర్ణయం
తెలుగు దినపత్రిక
తెలంగాణ

పండుగ అంటే... మనిషి

పూలను పేర్చాం... బతుకమ్మను చేశాం...
కానీ ఆ పూలు పూసిన నేలను ఎప్పుడైనా
పలకరించామా?
చెరువు ఒడ్డున పాట పాడాం...
కానీ ఆ చెరువులో నీరు ఎందుకు తగ్గిందో
అడిగామా?
జమ్మి ఆకులు బంగారమని పంచుకున్నాం...
కానీ ఆ చెట్టును ఎన్ని రోజులు కాపాడాం?
కొత్త బట్టలు వేసుకున్నాం... పెద్దలను పలకరించాం...
ఒక్కరోజైనా మనిషిని మనిషిగా చూశామా?
పండుగంటే వెలుగులు కాదు...
మనసుల్లో వెలిగే ఒక చిన్న దీపం.
పండుగంటే పూలు కాదు...
పూలను పూయించే ప్రకృతిపై ప్రేమ.
పండుగంటే సందడి కాదు...
దూరమైన మనుషులను దగ్గరకు తెచ్చే బంధం.
బతుకమ్మలో ఒక పల్లె ఉంది.
దసరాలో ఒక మనిషి ఉన్నాడు.
ఆ రెండింటి మధ్య మన జీవితం ఉంది.
పండుగ ముగుస్తుంది.. పాట ఆగుతుంది..
బతుకమ్మ నీటిలో కలిసిపోతుంది..

కానీ,
మనిషి మనిషికి మిగిల్చిన ప్రేమ మాత్రం
మిగలాలి.
అదే పండుగ.. అదే సంస్కృతి.
అదే మన తెలంగాణ నేల గొంతు.

– దారా